

**İSLAM HUKUNA GÖRE NİKÂHTA ALENİYET VE
İLAN ŞARTI
Meryem CANGİR (ARI)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Temel İslam Bilimleri
Anabilim Dalı
Yrd.Doç.Dr. H.Murat KUMBASAR
2011
Her Hakkı Saklıdır**

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

Meryem CANGİR (ARI)

İSLAM HUKUKUNA GÖRE NİKÂHTA ALENİYET VE İLAN ŞARTI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd.Doç.Dr. H.Murat KUMBASAR**

ERZURUM-2011

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “İSLAM HUKUKUNA GÖRE NİKÂHTA ALENİYET VE İLAN ŞARTI” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Teziminyıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

22/12/2011

Meryem CANGİR (ARI)

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd.Doç.Dr. H.Murat KUMBASAR danışmanlığında Meryem CANGİR(ARI) tarafından hazırlanan bu çalışma 22.12.2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd.Doç.Dr. H.Murat KUMBASAR
Jüri Üyesi : Prof.Dr. Davut YAYLALI
Jüri Üyesi : Doç.Dr. Abdulkadir YILMAZ

İmza :

İmza :

İmza :

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

22.12.2011

Prof.Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR.....	V
ÖNSÖZ	VI

GİRİŞ

I. AİLE HUKUKUNUN İSLAM HUKUKUNDAKİ YERİ VE ÖNEMİ.....	1
II. İSLAM AİLE HUKUKUNDA EVLENMENİN TARİFİ VE MAHİYETİ.....	2
III. SEMAVİ DİNLERİN EVLİLİĞE BAKIŞI	
A. Yahudilikte Evlilik Anlayışı.....	4
B. Hıristiyanlıkta Evlilik Anlayışı	6
C. İslam'da Evlilik Anlayışı ve İslam'ın Evlenmede Yaptığı Değişiklikler	7

BİRİNCİ BÖLÜM

NİKÂHIN TARİFİ, DELİLLERİ, ŞARTLARI VE GAYESİ

1.1. NİKÂHIN TARİFİ.....	10
1.2. NİKÂHIN DAYANDIĞI HUKUKİ DELİLLER.....	11
1.2.1. Kuran'da Nikâh.....	12
1.2.2. Sünnet ve Hadislerde Nikâh.....	13
1.3. NİKÂH AKDİNİN RÜKÜNLERİ VE ŞARTLARI.....	16
1.3.1. Akdin Rükunları.....	16
1.3.2. Nikah Akdinin Şartları.....	17
1.4. NİKÂHTA VELAYET VE ŞEHADET.....	20
1.4.1. Velayet ve Kısımları.....	20
1.4.1.1. Mezheplere Göre Nikâhta Velinin Rolü ve Velilerin Sıra.....	21
1.4.1.2. Nikâhta Velinin Hükümü.....	23
1.4.2. Nikâhta Şahitlik.....	26
1.4.2.1. Şahitlerde Bulunması Gereken Şartlar.....	27
1.4.2.2. Nikâhta Şahit Bulunmasının Hükümü.....	29

1.4.2.3.Şahitliğin Hikmeti ve Gayesi.....	30
1.5. NİKÂHIN MEŞRU OLMASININ HİKMETİ VE GAYESİ.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

NİKÂHIN İLANI VE TESCİLİ

2.1.NİKÂHIN İLAN EDİLMESİ.....	33
2.2.DÜĞÜN.....	35
2.3.TANZİMAT DÖNEMİNDEN ÖNCE NİKÂHIN TESCİLİ	38
2.4.TANZİMAT'TAN SONRA NİKÂHIN İLANI VE TESCİLİ.....	42
2.5.HUKUK-İ AİLE KARARNAMASİNE GÖRE NİKÂH AKDİ VE DEVLETİN ROLÜ.....	45
2.6.TÜRK MEDENİ KANUNUNA GÖRE NİKÂHIN DUYURULMASI VE TESCİLİ.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NİKÂHIN ALENİYETİ İLE İLGİLİ GÜNÜMÜZDEKİ TARTIŞMALI

KONULAR

3.1.RESMİ NİKÂH VE DİNİ NİKÂH İKİLEMİ.....	51
3.2.GİZLİ NİKÂHIN HÜKMÜ.....	56
3.3.KÂĞIT ÜZERİNDE EVLİLİK.....	59
3.4.NİŞANLILIK DÖNEMİNDE NİKÂH KIYMA MESELESİ.....	60
3.5.GEÇİCİ NİKAH (MUT'A NİKÂHI).....	66
SONUÇ.....	70
BİBLİYOGRAFYA.....	72
ÖZGEÇMİŞ.....	78

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İSLAM HUKUNA GÖRE NİKÂHTA ALENİYET VE İLAN ŞARTI****Meryem CANGİR (ARI)****Tez Danışmanı: Yrd. Doç.Dr. H.Murat KUMBASAR****2011,84 sayfa****Jüri : Yrd.Doç.Dr. H.Murat KUMBASAR (Danışman)****Prof.Dr. Davut YAYLALI****Doç.Dr. Abdulkadir YILMAZ**

Nikah; hukukî usullere ve şartlara uyarak evlenmek demektir. İslam dini nikahı (evlenmeyi) helal, zinayı ise haram kılmıştır. Gaye, nikah yolu ile temiz nesil yetiştirmektir. Toplumun düzeninin sağlanması ve korunması için nikahın kaidelerine riayet ederek aile kurmak gereklidir. Tezimizde nikahın duyurulması ve ilan edilerek toplum emniyetinin sağlanması hususu ele alınmış ve önemi vurgulanarak günümüz meselelerine ışık tutmak amaçlanmıştır

Bu amaçla, nikahın tanımı, şartları, günümüzdeki uygulama şekilleri ele alınmış ve tartışmalı konulara yer verilerek günümüz meselelerine çözümler getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nikah, Nikahta Şahitlik, Nikahın Duyurulması.

ABSTRACT**MASTER THESIS****THE PUBLICITY MUST OF MARRIAGE AND ITS ANNOUNCEMENT
ACCORDING TO ISLAMIC LAW****Meryem CANGİR (ARI)****Advisor : Assistant Professor H.Murat KUMBASAR****2011,84 pages****Jury: Assistant Professor H.Murat KUMBASAR (Advisor)****Prof.Dr. Davut YAYLALI****Associate Prof. Dr. Abdulkadir YILMAZ**

Marriage is to get marry according to the legal procedures and terms. Religious marriage is permitted by Islam while fornication is forbidden. The aim is to raise decent generations via marriage. It is essential to form a family abiding by the fundamentals of the marriage for the provision and protection of the community composition. The issue of the announcement of marriage and ensuring the safety of the community by its announcement is studied and the importance of marriage is emphasized in our thesis to shed light on the current matters.

In accordance with this aim, the definition of marriage, its fundamentals and its current practices are dealt with and controversial matters are taken into account to be able to provide solutions to the current problems.

Key Words: Marriage, Testimony at marriage, Announcement of marriage

KISALTMALAR

Ank.	: Ankara
b.	: Bin (oğlu)
bs.	: Baskı Sayısı
D.İ.B	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Hız.	: Hazreti
İ.F.A.V.	: İlahiyat Fakóltesi Vakfı
İst.	: İstanbul
md.	: Madde
r.a.	: Radıyallahu anh
s.	: Sayfa
s.a.v	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
trc.	: Tercüme Eden
tsz.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire
yay.	: Yayınevi

ÖNSÖZ

Aile en eski içtimaî müesseselerden biridir. Nesep ve evlilik bağı ile bir araya gelmiş ve bir çatı altında bulunan insanlar topluluğuna aile denir. Bir milletin, varlığı, huzuru, güven ve bekası, o milletin temeli olan alenin varlığı, sağlamlığı, huzur ve güveni iledir. Bir toplumun iç ve dış tehlikelerden korunması, o toplumun temelini oluşturan ailenin korunması ile mümkündür. Millî varlık ve ahlakın devamı, sağlam bir aile yapısına bağlıdır.

İslam dini aileye önem vermiş ve bu kutsal müesseseye zarar verebilecek her türlü tehlikeden uzak durulmasını emretmiştir. Zira aile toplum binasının temelidir. Yüce kitabımız Kur'an'da insanlar evliliğe teşvik edilerek neslin devamının sağlanması istenmiştir. Ailelerin de İslamî kaidelere uygun bir şekilde kurulması ve korunması emredilmiştir.

Ailenin kurulmasında ve korunmasında, aile içi istikrarın sağlanmasında İslam dini önemli prensipler ortaya koymaktadır. Yüce Allah evliliği bir ibadet düzeyine çıkarmakta ve boşanmaya götüreceği olan tüm davranışları yasaklamaktadır. Böylelikle meydana gelebilecek sorunlar azaltılmış olmakta ve ailenin sağlamlığı temin edilmiş olmaktadır.

Tezimizde evliliğin kurulmasındaki en önemli hususlardan birisi olan evliliğin duyurulması ve gizli yapılan nikâhın geçerli olup olmadığı, toplumda imam nikâhı diye bilinen nikâhın yeterli olup olmadığı gibi konuların üzerinde durarak, hukukî yönden değerlendirmesini yapmaya gayret ettik.

Çalışmamaya bilgi ve tecrübeleriyle değerli katkılarda bulunan danışman hocam Sayın Yrd.Doç.Dr. H.Murat KUMBASAR'a, şahsıma kıymetli vakitlerini ayırarak çalışmamaya önerilerde bulunan hocam Prof.Dr.Mustafa BAKTIR'a ve desteklerini esirgemeyen bölüm hocalarım Prof.Dr.Davut YAYLALI, Prof.Dr. H.İbrahim ACAR, Prof.Dr. Beşir GÖZÜBENLİ ve Doç.Dr. Murtaza KÖSE'ye teşekkürlerimi arz ederim.

GİRİŞ

I. AİLE HUKUKUNUN İSLAM HUKUKUNDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Aile hukuku, İslam hukukunun müstakil bir bölümünü teşkil eder. Klasik İslam hukuku kitaplarında bu bölüm “nikâh-talak”, “münâkehât-mufârakât” başlıkları altında incelenir. İslam hukukunun muhtevası ve sistematığı gerek Roma hukukunun ve bu hukukun büyük ölçüde tesiri altında teşekkül eden bugünkü Batı hukukunun ve gerekse diğer hukuk sistemlerinin muhteva ve sistematığından farklıdır. İslam hukuku, insanların sadece birbirleriyle olan münasebetlerini düzenlemekle yetinmemiş, insanlarla Allah arasındaki münasebetlere de yer vermiştir. Klasik fıkıh kitaplarında daima ilk bölüm ibadetlere ayrılmıştır. Öte yandan İslam hukukçuları Roma hukukundan gelmekte olan “kamu hukuku- özel hukuk” ayrımına yer vermeyerek fikhî, “ibâdât” (ibadetler), “muamelât” (Borçlar, Ticaret ve Usul hukuku) ve “ukûbât” (Ceza hukuku) kısımlarına ayırmışlar ve bu sistem içerisinde incelemişlerdir. Aile hukuku bu üçlü ayırımı ibadetlerle muamelât arasında yer alır. Bazı hukukçular aile hukukunu ibadetler, bazıları da muamelât bölümüne dâhil eder. Çağdaş İslam hukukçuları ise bu üçlü ayrımı terk ederek daha geniş bir ayrıma gitmekte ve aile hukukuna ahval-i şahsiye içerisinde yer vermektedir.¹

Diğer hukuk sistemlerinde nispeten geç devirlerde müstakil olarak ele alınan aile hukukunun İslam hukuku içerisinde başlangıçtan itibaren hukukun diğer dallarından ayrı olarak ele alınması yanında, titiz ve teferruatlı bir biçimde işlendiği de görülmektedir. İslam hukukunun ana kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’de hukuka ait ayetler içerisinde aile hukukuna ait olanlar önemli bir çoğunluğu teşkil ettiği gibi, hadislerde de bu saha ile ilgili hadisler büyük sayıya ulaşmıştır. Bunun sebeplerinden birisi, insanların gündelik yaşamda bu sahaya çok fazla ihtiyaç duymalarıdır.²

İslam aile hukukunun, İslam hukukunun kaynaklarından farklı bir kaynağı yoktur. Bu kaynaklar sırası ile Kitap, Sünnet, İcma ve Kıyastır. İslam hukukunun ilk ve asıl kaynağı Kitap yani Kur’an dır. Bir hukuki meselede ilk önce Kur’an-ı Kerim’e

¹ M. Akif Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, İ.F.A.V., İstanbul 1985, s.3.

² Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, s.3-4.

başvurulur, burada aranılan hüküm bulunamazsa sırası ile diğer kaynaklara müracaat edilir.³

II. İSLAM AİLE HUKUKUNDA EVLENMENİN TARİFİ VE MAHİYETİ

İslam aile hukuku, genel olarak “ahval-i şahsiye” deyiimiyle ifade edilmektedir. Bu deyim, İslam hukukunda çok geniş bir anlam ifade eder. Evlenme, boşanma, velayet ve vesayet müesseseleri “ahval-i şahsiye” nin ana konuları olduğu gibi, şahsın hukukuna ilişkin bütün meseleler, tüm miras hukuku ve bazı borçlar hukuku müesseselerini de bünyesinde barındırır.⁴

Aile hukuku esas itibariyle evlenme müessesesine dayanır. İslam hukuk dilinde evlenmeyi ifade etmek için kullanılan teknik terim “nikâh”tır. Kelime anlamı cinsi münasebet olan nikâh, hukuken bu cinsi münasebeti meşru kılan akittir.⁵ İslam hukukçularına göre evlilik, karı koca arasında beraber yaşamaya ve yardımlaşmaya müsaade eden ve taraflara karşılıklı hak ve vazifeler yükleyen bir akittir.

Evlenme akdinin İslam dininde önemli bir yeri olmasına ve evlenmeye çeşitli durumlara göre farz, vacib, mekruh, haram gibi bazı dini neticeler bağlanmasına ve bu yönüyle bazı bakımlardan ibadet sayılmasına rağmen bu akit, İslam hukukunda dini bir akit değildir⁶ diyen İslam hukukçuları olduğu gibi, aksini düşünenler de vardır. Onlara göre İslam’da nikâh akdi hem medeni bir muamele hem de bir ibadettir. Çünkü nikâhın rükün ve şartlarını İslam belirler ve eşlerin evlilik nedeniyle pek büyük ecirlere ulaşacağını haber verir. Evliliğin niteliğini İbnü’l – Hümâm şöyle belirtir: “Nikâh ibadetlere daha yakındır. Hatta evlenmek, sırf ibadet niyetiyle bekâr kalmaktan daha üstündür.”⁷

³ Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, s.3-5.

⁴ Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1988, s.39.

⁵ Cin, s.39.

⁶ Aydın, s.12.

⁷ Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, Erkam Yayınları, Konya 1977, s.104.

İnsanın özellikle de Müslümanın sığınağı ve bir nevi cenneti ve küçük bir dünyası aile hayatıdır.⁸ İnsanın aradığı tüm lezzetleri ailesinde bulması mümkündür. Bunun için evlilik, önemli ve gerekli görülmüştür.

Evlenme, insan için fitrî ve içtimaî bir görevdir. Evlenme ile insan nevi'nin varlığı korunmuş ve devamı sağlanmış olur. Ferdî yönden de insan evlenme ile huzur ve sükûna kavuşmuş olur. Çünkü kadınlar ile erkekler arasındaki yakınlığın, sevgi ve merhametin gerçekleşmesinin yolu, evlenmektir; meşru izdivaçtır.

Evlilik önemli bir akittir. Kur'an-ı Kerim evliliği ağır ve önemli bir söz veriş (misak-ı galîz) olarak vasıflandırmıştır. Bu önemli misaka girmeden önce tarafların iyi düşünmesi, ömür boyu sürecek beraberliğin mesut geçmesi için gereken tedbirlerin alınması istenmiştir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de, toplumun bütün fertlerine evlenmeyi kolaylaştırmaları yönünde hitapta bulunularak evliliğin gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de "İçinizden bekârları, kölelerinizden cariyelerinizden iyi olanları evlendirin. Eğer onlar yoksul iseler, Allah, onları lütfu ile zenginleştirir. Allah, lütfu bol olandır ve bilendir. Evlenmeyenler, Allah, onları lütfu ile zenginleştirene kadar, iffetli davransınlar.." ⁹ buyrulmuştur.

Diğer bir açıdan bakıldığında evlenme, zarurat-ı hamseden biri olan neslin korunması ilkesinin gerçekleşme yolu olarak karşımıza çıkar.¹⁰ Yüce Allah'ın koyduğu bütün hükümlerde mutlaka bir takım ana gayeleri hedeflediği ve bu gayelerin sonuç itibarıyla insanlar için yarar sağlama, onlardan zararı savma ve dünyayı şerlerden temizleme maksadı vardır.¹¹

Evlilik, yukarıda da belirttiğimiz gibi İslam hukukunun beş ana gayesinden biri olan neslin korunması esasına dayanır. Birliktelikler evlilikle meşru zemine oturtularak, bu birlikteliklerden hâsıl olacak olan neslin korunması ve dolayısı ile de ailenin, toplumun ve dinin korunması sağlanmış olacaktır. Evlilik, İslam'ın beş temel esasından birisi olan neslin korunmasının sağlanması için Allah ve Resulünün teşvik ettiği beşeri

⁸ Faruk Beşer, *Risale-i Nur'da Kadın ve Evlilik*, Nun Yayınları, İstanbul 1996, s. 127.

⁹ Nur 24/32

¹⁰ H. Yunus Apaydın, *Günümüzde Aile (Uluslararası Aile Sempozyumu)*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007, s.142.

¹¹ Zekiyyüddin Şaban, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, (trc: İbrahim Kâfi Dönmez), T.D.V, Ankara 2008, s.413.

bir ihtiyaçtır. Evliliğin beşeri, sosyal, hukuki, manevi birçok boyutu bulunmaktadır. Toplumun temeli ailedir, eğer aile sağlam temeller üzerine bina edilmezse toplumun temeli bozuk inşa edilir. Gelecek nesiller de bu bozukluğun bedelini ödemek durumunda kalır. Evlilik kurumu, sağlıklı nesillerin yetişebilmesinin tek çaresi olduğu için de aile ve evlilik büyük bir öneme sahiptir. Kişinin kendisini ve eşini harama düşmekten koruması, insan nevinin son bulmaktan, yok olmaktan doğurmak ve çoğalmak yoluyla koruması, neslin bekası, nesebin muhafazası, toplum nizamını düzenlemede tamamlayıcı bir unsur olan ailenin kurulması ve aile bireyleri arasında yardımlaşma ruhunu geliştirmesi açısından evliliğin önemi inkâr edilemeyecek öneme sahiptir. Evlilik ile hayatın yükünü taşıyabilmek için eşler arasında bir yardımlaşma, toplumlar arasında sevgi ve dayanışma bağı kurulmaktadır.

III. SEMAVİ DİNLERİN EVLİLİĞE BAKIŞI

A.Yahudilikte Evlilik Anlayışı

Yahudilikte evlilik, “kutsal bir birlik” olarak görülmekte ve son derece önem arz etmektedir. Yerine getirilmesi zorunlu bir görev olan evlilikten kasıtlı olarak kaçmak mümkün değildir. Yahudiler, evleninceye kadar erkek veya kadına “tam insan” gözüyle bakmamakta ve o kişilere “boş adam” anlamına gelen “ravak” kelimesini kullanmaktadırlar.¹²

Yahudilikte evliliğin temel amacı neslin devam ettirilmesidir. Bunun yanı sıra evlilik, karı ve kocanın sadece kendilerine ait kutsal bir birlik kurmaları amacını da taşımaktadır. Yahudilikte evlenme sadece iki kişinin özel bir anlaşması değildir. Bu, bütün cemaat için “İsrail’in kalıntılarının” yeryüzünden kalkmayacağı ve devam edeceği müjdesidir. Yahudilerdeki evlenme geleneğini bu gözle görmek gerekmektedir.¹³

Yahudilikte evlilik töreni şart olmasa da, genellikle sinagogda yapılır. Bir hahamın bulunması da zorunlu olmamakla birlikte, adettir. Evlenme günü, ciddi törenlerin ve büyük sevinçlerin birlikte yaşandığı gündür. Yahudilerce, düğün günü,

¹² Asife Ünal, *Yahudilikte Hıristiyanlıkta ve İslam'da Evlilik*, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Ankara 1998, s.19.

¹³ Ünal, s. 20-21.

gelin ve damadın yargılandığı bir çeşit günü olarak görülmekte ve Tanrı'nın affına sebep olabilecek bir temizlenme ve yenilenme vesilesi sayılmaktadır.¹⁴

Yahudilikte erkeğin karısına karşı bir takım yükümlülükleri vardır. Bunların başında kadına mehir vermek gelmektedir. Yahudi erkeği, karısının geçimi için gereken her şeyi temin etmekle yükümlüdür. Yahudilik aile düzenini sağlamak ve karısının şerefini korumak görevlerini de erkeğe vermektedir. Karısının geçimini temin etmesi onun en önemli sorumluluğudur. Üzerine evlense bile, önceki karısının geçimini sağlamak zorundadır. Çocukların geçimini temin etmek de Yahudi erkeğin görevleri arasındadır.¹⁵

Yahudilikte kadının, kocasının yahut babasının mirasından pay alabilme hakkı söz konusu değildir. Kızlar babalarının mirasından, ancak miras bırakacak kimsesi olmadığı zaman pay alabilmektedir. Bu hak da bir takım mücadelelerden sonra elde edilmiştir. Kadın, mirastan mahrum olduğu gibi, malları üzerinde tasarruf hakkına da sahip değildir. Evlilikle birlikte koca, kadının mutlak efendisi olduğundan, yalnız karısının vesayetini devralmakla kalmamakta, onun bütün işleri üzerinde de denetim kurmaktadır. Yahudi düşüncesine göre, kadının bütün malı kocasına aittir. Bu sebeple kadının kocasına getirdiği mal, çalışıp kazandığı her şey, düğününde ona hediye edilenlerin hepsi, kocasının helal mülkü kabul edilmekte, kocası bunları dilediği gibi kullanabilmektedir.¹⁶

Yahudilikte boşanma yasaklanan bir husus değildir. Tevrat'ta nasıl ve hangi durumlarda boşlanılacağı şu şekilde anlatılmaktadır: "Bir adam bir kadın alıp onunla evlendiği zaman vaki olacak ki, onda utanılacak bir şey bulduğu için, kadın onun gözünde lütuf bulmazsa, onun için boş kâğıdını yazacak ve onun eline verecek ve onu evinden gönderecektir. Ve evinden ayrıldıktan sonra kadın gidip bir başka erkeğin karısı olabilir."¹⁷

¹⁴ Ünal, s.36.

¹⁵ Ünal, s. 47.

¹⁶ Ünal s. 49.

¹⁷ Tesniye 24, 1-2.

B. Hıristiyanlıkta Evlilik Anlayışı

Hıristiyanlıkta evliliğe, zinaya düşmemek gayesiyle izin verilmekle birlikte, evlenmeyip bekâr kalmak, daha üstün görülmektedir. Hıristiyan evliliğinde erkek ve kadın, birbirlerine karşılıklı olarak destek olmak ve dünyada tanrı hizmetine, aşkına adanacak yeni hayatlar var etmek için birleşmektedir. Evlenmeden maksat, Allah'ın isteğine göre ona bağlı kullar, cemiyete bağlı çocuklar, kiliseye inananlar yetiştirmektir. Bu sebeple doğacak çocukların doğmasına engel olmak, onları yok etmek adam öldürmek sayılmakta ve en büyük günahlardan sayılmaktadır. Hıristiyan evliliğinin en belirgin özelliği ise, evlendikten sonra ayrılmanın mümkün olmayışıdır. Bununla ilgili İncil'de “ evli olanlara şunu söylüyorum daha doğrusu Rab buyuruyor, kadın kocasından ayrılmasın. Ayrılırsa ya kocasıyla barışsın erkek de karısını boşamasın”¹⁸ şeklinde emirler bulunmaktadır. Bu özellikler, Hıristiyan evliliğini farklılaştırmakta ve birçok problemin doğmasına sebep olmaktadır. Pavlus'un “kızını evlendiren iyi eder, evlendirmeyen ise daha iyi eder” şeklindeki sözleri bu anlayışın temelini oluşturmaktadır.¹⁹

Hıristiyan evliliğinde erkek ve kadın, birbirlerine karşılıklı olarak destek olmak ve dünyada tanrı hizmetine adanacak yeni hayatlar var etmek için birleşmektedir. Bunun için doğru eş seçiminin başarılı bir evliliğin temeli olacağı açıktır. Hıristiyan evliliğinin bozulmazlığı ve ayrılığa izin vermeyişi eş seçiminin önemini daha da artırmaktadır. Eş seçiminde dikkat edilecek en önemli husus ise evlenilecek kişinin başka dinden olmamasıdır.²⁰

Hıristiyanlara göre, kilisede evlenmek bir âdet veya gelenek değil, imanın bir gereğidir. Onlara göre kilise bir yer değil, bir cemaattir. Kilisede evlenen kişi hayatının bir parçası olan cemaat huzurunda evlenerek, inancını bütün kardeşleriyle paylaşmış olmaktadır. Evlilik hakkında dinlerinin emrettiği kurallara tam olarak inanmayan kişiler bile, kilisede evlenmektedir, zira onlara göre kilisede evlenmek, evliliğin kutsallığını ve önemini belirtmektedir.²¹

¹⁸ 1. Korintliler 7, 10-11.

¹⁹ Ünal, s.73.

²⁰ Ünal, s.86-87.

²¹ Ünal, s. 92.

Medenî evlenmenin geçerli olduğu, kilise evlilik hukukunun yerine, devletin evlilik hukukunun geçtiği yerlerde dahi, Kilise Hukukunun, büyük bir tesir icra ettiği görülmektedir. Medeni evlilik hukukunun birçok prensibi kilise hukukundan kaynaklanmaktadır. Evlilik hukukunun evlenme, evlenme manileri, evlenmenin feshi, boşanma ve ayrılık hakkındaki prensipleri üzerinde Katolik ve Protestan evlilik hukuklarının kuvvetli tesirleri vardır. Aynı tesir, Türk Medeni Kanunu'nun kaynaklandığı İsviçre Medeni Kanunu için de geçerlidir.²²

Evliliği kutsal bir sır haline getirip, geriye dönüşü de imkânsızlaştıran Hıristiyanlıkta, eşlerin hak ve sorumlulukları daha da önem kazanmaktadır. Hıristiyanlık erkeğe, ailede kesin bir otorite hatta hâkimiyet hakkı tanımaktadır. Bu hâkimiyetin karşısında eşini sevmek, korumak, ailenin geçimini sağlamak ve çocuklarını iyi yetiştirmekle yükümlü tutulmaktadır. Kadına düşen en önemli sorumluluk ise, kocasına sevgi ve itaattir.²³

Hıristiyanlıkta evliliğin en önemli özelliği onun bozulamazlığıdır. Hıristiyanların çoğuna, özellikle Katolıklara göre, kutsanmış bir evliliğin bozulması imkânsızdır. Yalnız ölüm evlenme anlaşmasını bozabilmektedir. Hıristiyanların boşanma konusunda bu kadar katı olmaları, muhtemelen Yahudiler arasındaki aşırı boşanmalardan kaynaklanmaktadır. Bir de Hz. İsa'nın " Allah'ın birleştirdiğini kimse ayırmaz" sözünün bunu gerektirdiği kanısındadırlar.²⁴

C.İslam'da Evlilik Anlayışı ve İslam'ın Evlenmede Yaptığı Değişiklikler

Çeşitli toplumların evlilik kurumuna bakışı, evlilik hakkındaki düşünceleri ve beklentileri, onların evlilik anlayışını ortaya koymaktadır. İslam'da evliliğin gayesi, aileye mutluluk topluma da iyi bir nesil sağlamaktır. Evlilik bir ömür boyunca beraber yaşama kararıdır. Taraflar birbirine hoşgörü ve iyi niyetle yaklaşarak, aileyi mutlu bir yuvaya dönüştürme gayreti içinde olacaklar ancak başka bir çare bulunamadığında boşanma yoluna gidilebilecektir.²⁵ Hıristiyanlıkta olduğu gibi boşanma imkânsız hale getirilmemiştir ancak hoş karşılanmayarak, en son çare olarak görülmüştür. Ailede

²² Ünal, s. 93.

²³ Ünal, s. 95.

²⁴ Ünal, s.74-90 .

²⁵ Hayreddin Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1994, s.200-207

huzur bir türlü sağlanamıyorsa, eşler arasında orta yol bulunamıyorsa o zaman boşanma yoluna gidilebilmektedir.

İslamiyet'te evlilik akdinin camide olması ve bir din adamı tarafından akdedilmesi gibi bir şart getirilmemiştir. Evlilik medeni bir akit olarak görülmüş, din dışı sayılmamıştır; ancak ibadet dışı hukuki bir muamele olarak görülerek mabetlerde kıyılması şartı getirilmemiştir.²⁶ Diğer semavi dinlerde bulunan, nikâhın bir din adamı tarafından akdedilmesi şeklinde bir şart İslam dininde bulunmamaktadır.

Evlenme, ailenin temelini oluşturduğundan dolayı, onun önemi en açık bir şekilde ortadadır, zira aile toplumun çekirdeğini teşkil eder. İslam dini evlenmeyi karı-koca arasındaki büyük sorumluluk duygusuna dayanan kuvvetli bir anlaşma saymıştır. Aynı zamanda evlenmekle topluma karşı yerine getirilmesi gereken sorumluluk ifa edilmiş olmaktadır çünkü ailenin başarısı ve mutluluğu, toplumun başarısı ve mutluluğu demektir.²⁷

İslam, aileye tamamen dinî bir kurum olarak bakmamakla birlikte, büyük bir önem vermiş; toplumun varlığının esası olarak kabul edilen ailenin oluşturulması, ayet ve hadislerle teşvik edilmiştir. Evlilik bir taraftan insanların huzur içinde yaşamaları ve çeşitli kötülüklerden korunmaları için bir vesile, diğer taraftan sağlıklı nesiller yetiştirmek ve toplumun devamı için en önemli vasıta.²⁸

İslam'da kendini ibadete vermek gayesiyle de olsa bekâr kalmak uygun görülmemiştir. İslam'da nikâh, Yahudilik ve Hıristiyanlıkta olduğu gibi birtakım şekli formlara sokulmamıştır. İslam'da nikâh, mehir tayin edilerek şahitler huzurunda, tarafların karşılıklı rızasının beyanı ile akdedilmiş olmaktadır. Asıl unsurlara bağlı kalmakla beraber nikâh esnasında yapılan törenler, bölgelere, örfe ve adetlere göre değişiklik göstermektedir. İslam'ın birçok hususta olduğu gibi, evlenme merasimlerini de belirli kalıplara sokmaması, onun evrenselliğinin bir gereği olsa gerektir.²⁹

²⁶ Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, s.200-207

²⁷ M.İbrahim Kaysi, *İslam Ailesi ve Evlilik*, (trc: Nurettin Bolelli), Hisar Yayınları, İstanbul, tsz., s. 33-34.

²⁸ Ünal, s.139-167.

²⁹ Ünal, s.139-167.

İslam'ın doğuşundan sonra, Arabistan'da evlenme düzensiz bir müessese olmaktan çıkmıştır. Kur'an'da yer alan birçok ayet ve Hz. Peygamber'in hadisleri, evlenme hakkında hükümler koyarak, evliliği serbest birleşmeden kesin olarak ayıran düzenleme şekli getirmişlerdir. Başlıca yenilikler, kadının hukukî durumunda olumlu yönde değişiklikler yapılmıştır. Kadın, hakları bulunan ve kişiliğine değer verilen bir konuma sahip olmuştur. Artık evlenmede akdin taraflarından biri olmuştur. Ergin bir kadın kendi rızası olmadıkça evlendirilemeyecektir. Kadın, cahiliye devrinde kocanın mirasına dâhil bir mal gibi kabul edilirken, İslamiyet onu kocasının mirasçıları arasına sokmuştur. Çok kadınla evlenmeyi sınırlayarak aynı zaman içerisinde dörtten fazla kadınla evlenmeye izin vermemiştir. Ayrıca Kur'an eşler arasında mutlak bir eşitlik gözetemeyecek kimselere tek kadınla evlenmeyi emretmektedir. Diğer taraftan erkeğin ödemesi gereken mehrin, bizzat kadına ait olacağı kabul edilmiş ve mehirsiz evlenmelere izin verilmemiştir.³⁰

İslamiyet, dinî bakımdan erkek ve kadın arasında bir ayırım yapmamıştır. Evlilikte kadının rızası alındığı gibi evliliğe son verilmesi durumunda da kadına söz hakkı verilmiştir. Hatta kadın bazı hallerde evlilik birliğine son vermek hakkına sahiptir.³¹

Günümüzde tartışılan konulardan birisi de İslamiyet de kadın-erkek eşitliğinin olmadığı konusudur. Erkek her durumda ön planda kadın ise daha pasif, sözü geçmeyen bir şekilde tasvir edilmektedir. Hâlbuki İslam dini kadına ayrı erkeğe ayrı değerler ve görevler yüklemiştir. Eşitlik her durumda adalet demek değildir. İslam'da çiftler eşit değildir, eşdir. Biri diğerini tamamlayarak bir bütünü, aileyi oluştururlar. Bu şekilde olması da adaletin sağlanması için en güzel yoldur.

³⁰ Cin, s. 43-46.

³¹ Cin, s. 43-46.

BİRİNCİ BÖLÜM

NİKÂHIN TARİFİ, DELİLLERİ ŞARTLARI VE GAYESİ

1.1.NİKÂHIN TARİFİ

Nikâhın biri lügat diğeri ıstılahı anlamı olmak üzere iki anlamı vardır. Bunlardan ilki olan lügat anlamıdır ki bu cinsel temas ve bir şeyin bir şeye eklenmesi, katılması demektir.³² İkinci anlamı, nikâhın şer’i anlamıdır. Bu anlam üzerinde âlimler değişik görüşler ileri sürmüşler ve sonuç olarak üç ayrı görüş ortaya çıkmıştır.³³

1- Nikâh kelimesi, hakikatte cinsî münasebet, mecaz olarak da evlenme akdi anlamına gelir. Nikâh kelimesinin lügat anlamı da her bakımdan bu anlamı ifade eder. Örneğin Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmuştur: “Babalarınızın nikâhladığı kadınlarla nikâhlanmayın. Cahiliye devrinde olanlar artık geride kalmıştır.”³⁴ Bu ayet-i kerimede geçen “nikâh” kelimesi cinsî münasebet anlamına gelir. Çünkü burada “nikâhlanmayın” şeklindeki yasak, onlarla cinsî münasebette bulunmayın anlamını taşımaktadır. Yoksa sadece sırf evlenme akdi düzenlemeyin anlamını ifade etmemektedir. Zira sadece evlenme akdi, sevgi ve saygı bağlarını koparan gayret ve kıskanma sonucunu doğurmaz. Bu görüş Hanefilerin görüşüdür.³⁵ Hanefiler evliliği “bizzat faydalanma mülkiyetini ifade eden bir akittir” şeklinde tarif ederler. Yani erkeğin nikâhlanmasında şer’i bir mani olmayan bir kadından yararlanmayı doğrudan kasıtlı helal kılan bir akittir. Fıkıh usulü ve dil alimlerine göre de nikah esasta cinsî münasebet, mecazî olarak da akit anlamında kullanılır.³⁶

2- Nikâh kelimesi, hakikatte evlenme akdi, mecaz olarak da cinsî münasebet anlamına gelir ki, bu da nikâhın lügat anlamının tersinedir. Nikâh kelimesinin Kitap ve Sünnet’in birçok yerinde evlenme akdi anlamında kullanılmış olması buna işaret

³² Abdurrahman el-Ceziri, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, (trc: Mehmet Keskin), (2.bs), Çağın Yayınları, İstanbul 1993, V, 2041.

³³ El-Ceziri, s.2041.

³⁴ Nisa 4/22.

³⁵ El-Ceziri, s. 2041-2043.

³⁶ Vehbe Zuhayli, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, (trc: Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy, H. Fehmi Ulus, Abdurrahim Ural, Yunus Vehbi Yavuz, Nurettin Yıldız), Feza Yayıncılık, İstanbul 1994, IX, 27.

etmektedir. Örnek olarak şu ayet-i kerimeyi gösterebiliriz: “Kadın başka birisi ile nikâhlanmadıkça...”³⁷ Şafiilerle Malikilerin bir kısmına göre kuvvetli olan görüş budur. Kur’an ve hadislerde en çok bu anlamda kullanılmıştır.³⁸

3- Nikâh kelimesi, hem evlenme akdi, hem de cinsî münasebet anlamına gelir. Üç görüşten en kuvvetlisi bu olabilir. Çünkü nikâh kelimesi İslami kaynaklarda bazen evlenme akdi anlamında bazen de evlenme akdi anlamı saklı kalmak üzere cinsî münasebet anlamında kullanılır. Bu da nikâh kelimesinin, gerçekte her iki anlamı da ifade ettiğine işaret etmektedir.³⁹

Nikâh akdi, kocanın kadından cinsî münasebette bulunmak suretiyle faydalanması sonucunu doğurması için şeriat koyucu tarafından vaz’ edilmiştir. Mezhepler her ne kadar nikâhın tanımı hususunda değişik ifadeler kullanmışlarsa da bu konuda görüş birliği etmişlerdir. Ancak kocanın kadından faydalanmasını helal sayan ve bu hakkı tanıyan akit, sahih olan şer’i akittir.⁴⁰ Yani nikâhın, rükünleri ve sıhhat şartları ile tam bir akit olması gerekmektedir.

Nikâh, erkeğin kadından faydalanma mülkiyetini elde etmesi, kadının da erkekten faydalanmasını helal kılması için Allah’ın koyduğu bir akit manasına da gelir. Nikâhın meşruiyeti, kitap, sünnet, icma-ı ümmet ve akıl delillerine dayanır.⁴¹

Medeni hukukta ise nikâh daha çok evlenme şeklinde ele alınır. Yürürlükteki hukukta hâkim olan görüşe göre evlilik, tam ve sürekli bir hayat ortaklığı yaratmak üzere ayrı cinsiyetteki iki kişinin hukuken makbul ve geçerli bir şekilde birleşmesi olup, sosyal, ahlaki ve aynı zamanda hukuki bir kurumdur.⁴² Evliliğin temel unsurları hayat ortaklığı, devamlı bir birliktelik olarak ele alınabilir.

1.2.NİKÂHIN DAYANDIĞI HUKUKİ DELİLLERİ

Ailenin temelini teşkil eden evlilik bütün ilahi dinlerde, kadın ve erkeğin kendilerine özgü bir mahremiyet ve paylaşım alanı oluşturmalarına ve insan soyunun

³⁷ Bakara 2/230.

³⁸ El-Ceziri, 2042 -2046.

³⁹ El-Ceziri, 2042 -2046.

⁴⁰ El-Ceziri, 2042 -2046.

⁴¹ Döndüren, s.104.

⁴² Bilge Öztan, *Aile Hukuku*, (5. Bs), Turhan Kitabevi, Ankara 2004, s.94.

devamına katkı sağlamalarına imkân veren yegâne meşru ilişki olarak kabul edilmiştir. İslam'da hayatın çeşitli alanlarına dair pek çok düzenleme Kur'an ve Sünnette ortaya konan genel ilkeler ve amaçlar çerçevesinde ihtiyaçlara, zaman ve şartlara göre İslam toplumunun takdirine bırakılırken evlenme ve aile ile ilgili belli başlı hükümlerin doğrudan Kur'an tarafından belirlenmiş olması ve bu hükümlerin Hz. Peygamber tarafından genişçe açıklanıp uygulanmasına İslam dininin evlilik ve aile kurumuna atfettiği önemin bir ifadesidir.⁴³

1.2.1.Kuran'da Nikâh

İslam hukukunun ilk ve asıl kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Bir hukuki meselede ilk önce Kur'an-ı Kerim'e başvurulur, burada aranılan hüküm bulunamazsa sırasıyla diğer kaynaklara müracaat edilir. Kur'an baştan sona bir hukuk kitabı değildir; zira Kur'an, İslam hukukunun olduğu kadar İslam dininin diğer müesseselerinin de temel kaynağıdır. Bu yüzden onda fikhî- hukukî hükümler bulunduğu gibi, imana ait esaslar ve ahlak kaideleri de bulunur. Hatta hukuki hükümler, iman ve ahlak hükümlerine nisbetle daha küçük bir yekûn teşkil eder.⁴⁴ Hukuki hükümler arasında aile hukuku ve nikâhla ilgili teferruatlı bilgilere rastlanmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de nikâh kelimesi ve türevleri genellikle evlenme akdini belirtmek üzere 19 ayette geçmektedir. Kur'an'da insanlar için kaynaşıp huzur bulacakları kendi türünden eşler yaratıp aralarında sevgi ve merhamet meydana getirmesi Allah'ın kudretinin kanıtları arasında sayılmış⁴⁵, değişmeceli bir anlatımla eşlerin birbiri için elbise konumunda olduğu belirtilmiş⁴⁶, çeşitli şekillerde evlilik teşvik edilmiş⁴⁷, neslin bozulmasına yol açacak gayrı meşru ilişkiler yasaklanmıştır.⁴⁸ Diğer taraftan Kur'an'da nikâh akdi erkek tarafından kadına verilen sağlam bir teminat olarak nitelenmiş⁴⁹, evlenmeyenlerin bu imkânı buluncaya kadar iffetlerini korumaları istenmiş⁵⁰, böylece evliliğin büyük sorumluluk gerektiren bir kurum olduğuna dikkat

⁴³ Fahrettin Atar, "Nikâh" md., *İslam Ansiklopedisi* T.D.V., İstanbul 2007, XXXIII, 112.

⁴⁴ Aydın, *İslam- Osmanlı Aile Hukuku*, s. 5.

⁴⁵ Rum 30/21.

⁴⁶ Bakara 2/187.

⁴⁷ Nahl 16/ 72, Nur 24/32.

⁴⁸ İsrâ 17/32.

⁴⁹ Nisa 4/21.

⁵⁰ Nur 24/33.

çekilmiştir. Kur'an'da nikâh akdinin kuruluşundan evliliğin getirdiği hak ve vecibelere ve evlenmenin sona ermesine kadar bir dizi hükme yer verilmesi evlenmeye atfedilen önemin diğer bir göstergesidir.⁵¹

Kur'an-ı Kerim'in Nur ve Nisa surelerinde nikâh, "nikâhlayın" şeklinde lâfzen geçmektedir. " Sizden bekâr olanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin (nikâhlayın). Eğer bunlar yoksul iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah lütfu geniş olandır. Hakkıyla bilendir."⁵² Bu ayet-i kerime de evlenmenin ve evlendirmenin Allah'ın hoşuna giden bir iş olduğu, sıkıntılar oluşsa bile Allahın yardımının o kişilerle beraber olacağı haber verilmektedir. Yüce Allah bu ayetle evlenmeyi teşvik etmiş ve toplumdaki bekârların evlenmesi için yardımcı olunmasını istemiştir.

Nisa suresi 3. ayet-i kerime'de ise "...size helal olan kadınlardan ikişer, üçer ve dörder tane nikâhlayın." buyrulurken nikâha teşvik edilmiştir. Buradaki nikâhlayın emri, gereklilik anlamı değil ruhsat ve cevaz anlamı taşımaktadır. Bu itibarla İslam dininde çok evlilik kural değil, gerektiğinde başvurulacak istisnai bir durumdur.⁵³

Bu ayeti kerimelerden de anlaşılacağı üzere nikâh yani evlenmek farz olarak emredilmemiştir. Nikâh meşru bir akittir ve müstehabtır.⁵⁴ Nikâh itidal halinde sünnettir. Yani kişi, evlenmediği takdirde harama bulaşması kuvvetle muhtemel ise evlenmek o kimseye vacib olur. Karı koca haklarını gözetemeyecek durumdaki kişiye ise evlenmek mekruh olur.⁵⁵ Ancak toplum düzeni ve neslin korunması gibi pek çok maslahat gözetildiğinde evlenme dinen güzel görülmüş ve teşvik edilmiştir.

1.2.2.Sünnet ve Hadislerde Nikâh

Sünnet Hz. Peygamberin sözü, fiili ve tasvibidir. İslam hukukunun ikinci asli kaynağıdır. Hükümleri açıklama bakımından kitabın tamamlayıcısı ve yardımcısıdır. Kitap ve Sünnet'in her ikisine birden nas adı verilir. Kitapta aranan hüküm bulunamazsa

⁵¹ Atar, s. 112-113.

⁵² Nur, 24/32.

⁵³ Halil Altuntaş, Şahin, Muzaffer, *Kur'an-ı Kerim Meali*, D.İ.B, Ankara 2010, s.81.

⁵⁴ Abdullah B. Mahmud el-Mavsili, *El- İhtiyar Li- Ta'lili'l- Muhtar*, Mısır 1981,III, 6.

⁵⁵ Molla Hüsrev, *Gurer ve Dürer Tercümesi*, (trc: Arif Erkan), İstanbul 1980,II, 102.

Sünnete müracaat edilir.⁵⁶ Hz. Peygamber'in söylediği sözlerden ve yaşantısından hüküm çıkarılarak meselenin çözümüne gidilir.

Evlilik konusunda Peygamber Efendimizden birçok hadis nakledilmiştir. Burada birkaç tanesine yer vermeyi uygun buluyoruz. Ebu Eyyub (r.a.) Peygamber Efendimiz'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir. “Dört şey peygamber'in sünnetlerindedir: Hayâ, güzel koku sürünmek, misvaklanmak ve evlenmek.”⁵⁷

Hz. Aişe (r.a.) anlatıyor: “Resulullah aleyhissalatu vesselam buyurdular ki: “Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimle amel etmezse benden değildir. Evleniniz! Zira ben diğer ümmetler karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim. Kim maddi imkân bulamazsa oruç tutsun. Çünkü oruç, onun için şehveti kırııcıdır.”⁵⁸ Bu hadis-i şerifte geçen “benden değildir” ifadesi benim izlediğim yol üzere değildir anlamındadır. Bu nedenle Hanefi âlimlerimiz şöyle demişlerdir: “Nikâh, nafîle ibadetlere kendini adamak suretiyle inzivaya çekilmekten daha faziletlidir.”⁵⁹

Enes b. Malik (r.a.)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: Bir kere Ashab' dan üç kişi Nebi (s.a.v)' in kendilerinin bilemedikleri gizli ibadetini sormak ve öğrenmek üzere Hz. Peygamber'in hanımlarının evlerine gelmişlerdi. Bunlara peygamberin ibadetinin kemiyeti ve keyfiyetinden haber verilince “Biz nerede, Rasulullah nerede. Muhakkak ki Allah peygamberinin geçmiş ve gelecek bütün günahlarını mağfiret etmiştir” diyerek kendi ibadetlerini azımsadılar. İçlerinden birisi: “Ben geceleri daima namaz kılacağım” dedi. Diğeri de : “Ben de her gün oruç tutacağım.” dedi. Bir diğeri de: “Ben de kadınlardan ayrı yaşayacağım, hiç evlenmeyeceğim.” Onlar bu söz üzerindeyken Rasulullah (s.a.v) yanlarına gelerek: “Siz şöyle şöyle söyleyen kimselersiniz değil mi? Fakat şunu biliniz ve iyi düşününüz ki ben sizin Allahtan en çok korkanınızım. Bununla beraber ben bazı günler oruç tutarım bazı günlerde tutmam. Gecenin bir kısmında namaz kılarım bir kısmında da uyurum. Kadınlarla da evlenirim. İşte benim sünnetim

⁵⁶ Aydın, *İslam- Osmanlı Aile Hukuku*, s.6.

⁵⁷ Et-Tirmizi, “*Nikah*”, 1.

⁵⁸ İbn Mace, “*Nikâh*”, 1; et-Tirmizi, “*Nikâh*”, 1; el-Müslim, “*Nikâh*”, 1; el-Buhari, “*Nikâh*”, 3.

⁵⁹ Ebu Bekir Muhammed B. Ahmed es- Serahsî, *Mebûât*, (trc: Mustafa Cevat Akşit), Gümüşev Yayınları İstanbul 2008, IV, 360-361.

budur. Her kim benim yolumdan yüz çevirirse, benden değildir.”⁶⁰ buyurdu. Dinde ruhbanlık olmadığı bu hadis-i şeriften açık bir şekilde anlaşılmaktadır.⁶¹

Hız. Peygamber imkânı olan gençlerin evlenmesini istemiş, bunun huzurlu ve günahsız bir hayata katkı sağlayacağını belirtmiş, imkânı olmayanlara da kendilerini günahattan koruması oruç tutmayı tavsiye etmiştir. Dinimiz evliliği teşvik etmiş, Hız. Peygamber ümmetinin çok olması için, onların evlenip çoğalmalarını istemiştir. İslam dini evliliğin, insanın fizikî ve ruhî ihtiyaçlarının giderilmesi için önemli ve etkili olduğunu kabul eder.⁶²

Hız. Ömer (r.a.) şöyle demiştir: “Hangi genç evlenirse, dininin üçte ikisini korumuş olur. Kalan üçte birlik bölümünü korumak için de Allah'tan korksun.” Bu nedenle nikâh bu kimse hakkında daha faziletlidir.⁶³

Evlilik Hız. Peygamber'in bizzat tatbik ettiği sünnetlerdendir. Hız. Peygamber ömrünün 38 yılını evli olarak geçirmiş⁶⁴ ve aile yaşantısı ile ümmetine örnek olmuştur. Hız. Peygamber meşru ölçüler içerisinde kendisine mubah olan sayıda kadınlarla evlenmiştir.⁶⁵

Hadislerden ve Sünnetten yola çıkarak da evliliğin insan fitratına daha uygun olduğu, neslin ve toplum huzurunun muhafazası için önemli rol oynadığı sonucuna varabiliriz.

Hız. Peygamber döneminden itibaren Müslüman toplumlarda aile ve evlilik kurumuna büyük önem atfedilmiş, fakihler tarafından aile hukukunun en temel ve en önemli konusu olan nikâhın dini hükmü, mahiyeti, unsur ve şartları, evliliğin sonuçları vb. hususlar ayrıntılı biçimde ele alınıp incelenmiş, bazı konularda görüş birliğine varılırken bazılarında aynı mezhep içinde bile farklı görüşler ileri sürülmüştür. Farklı görüşlerin ortaya çıkmasında ilgili nasların yoruma açık olması yanında evlilik

⁶⁰ El-Müslim, ”Nikâh”, 1.

⁶¹ Zeynüddin Ahmed b. Ahmed b. Abdi'l Latif ez-Zebidî, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, (trc: Ahmet Naim, Kamil Miras), (4. bs.) Ankara 1978, XI, 253-254.

⁶² Yaran, Rahmi, *İslam İlmihali*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s.616.

⁶³ Es-Serahsî, IV, s. 361.

⁶⁴ Abdülhamit Birışık, Hız. *Peygamber'in Hayatından Davranış Modelleri*, TDV Yayınları, Ankara 2006, s.65.

⁶⁵ Es-Serahsî, IV, s.361.

konusunun dini, ahlaki, ekonomik ve sosyal yönlerinin bulunması, dolayısıyla geniş İslam coğrafyasında yaşayan değişik ırk ve kültürlere mensup toplulukların aile hayatına ilişkin telakkilerin ve bunların tarihi süreç içerisinde şartların değişmesine paralel biçimde değişikliğe uğraması etkili olmuştur.⁶⁶

1.3.NİKÂH AKDİNİN RÜKÜNLERİ VE ŞARTLARI

Geçerli bir evliliğin yapılabilmesi, o evlilikte bir takım unsur ve şartların bir araya gelmesi ile mümkün olur. Bu unsur ve şartlardan birinin eksik olması evliliğin ya hiç doğmamasına ya da eksik doğmasına yol açmaktadır.⁶⁷ Fakihler bir akdin vücut bulması için gerekli bulunan unsurları yekdiğerinden titizlikle ayırmış, birincisi için rükün, ikincisi için şart tabirini kullanmışlardır.⁶⁸

1.3.1.Akdin Rükünleri

Rükün bir şeyin kendisiyle var olduğu şeydir. Rükün akdin mahiyetini yahut nelerden teşekkül ettiğini gösteren kavramdır. Nikâhın rükünleri olmadan o akdin olması mümkün değildir. Nikâhta da tarafların rızalarını gösteren irade beyanları rükündür, akdin temelini oluşturur. Evlilik akdi bu temel üzerine inşa edilir.

Malikilere göre nikâhın rükünleri beş tanedir. Bunlar koca, zevce, veli, mehir ve sigadır. Yani taraflar ayrı ayrı akdin rükünlerinden sayılmıştır. Mehrin varlığı zorunludur ancak nikâh akdedilirken bahsedilmesi şart değildir. Bu beş rükünden bir tanesi olmazsa nikâh akdi gerçekleşmiş sayılmaz.⁶⁹

Şafiilere göre nikâhın rükünleri beş tanedir. Bunlar: koca, zevce, veli, iki şahit ve sigadır. Şahitler ve veliler nikâhın rükününden sayılarak, yokluklarında nikâh batıl sayılmaktadır.⁷⁰

Hanefilere göre ise, evlenme akdinin rükünleri (unsurları), tarafların irade beyanlarından oluşmaktadır. Geçerli bir evlenmenin olması için her şeyden önce bu akdin iki tarafının olması gerekmektedir. Bunlar normal olarak evlenecek kadınla

⁶⁶ Atar, s. 113.

⁶⁷ M. Akif Aydın, *İlmihal*, TDV Yayınları, Ankara 2008, s.203.

⁶⁸ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1974, s.263-264.

⁶⁹ El-Ceziri, s.2058.

⁷⁰ El-Ceziri, s.2058.

erkektir. Taraflar evlenme ehliyetine sahip değillerse belirli şartlarla velileri tarafından da evlendirilebilirler. Hanefiler nikâhın rûknü (unsuru) olarak sadece irade beyanını yani, icap ve kabulü sayarlar, tarafları ayrıca zikretmezler. Bu, icap ve kabulün esasen tarafları da içermesi yüzündendir. Diğer mezhep mensupları ise tarafları da akdin unsurlarından kabul ederler.⁷¹

Bütün iki taraflı akitlerde karşılıklı rıza esastır. Karşılıklı rızayı ifade eden çeşitli vasıtalar (irade beyanları) vardır. Evlilik önemli ve hususiyetleri bulunan bir akit olduğu için bugün dahi birçok hukuk sisteminde kabul edildiği gibi İslam hukukunda da evliliğe ait irade beyanında şifahilik esas alınmış ve sözün şekli üzerinde ehemmiyetle durulmuştur. Fıkıh kitaplarında şifahi irade beyanı için icap ve kabul kelimeleri kullanılmıştır. İcap, taraflardan birinin diğerinden önce, akde razı olduğunu bildirmek için söylediği sözdür. Kabul ise, yapılan icabı kabul ettiğini ifade etmek için karşı tarafın söylediği sözdür. İcap ve kabulün şifahi olması esas olmakla beraber taraflardan birinin uzakta bulunması bunu imkânsız hale getirebilir. Bu takdirde açık, imzalı veya mühürlü yazı şifahi ifade yerine geçmektedir. Bir tarafın diğeriyle evlendiğini beyan ettiği yazı şahitler huzurunda muhatap tarafından açılarak okunduktan sonra kendisi de onunla evlendiğini beyan eder ve böylece akit tamamlanmış olur.⁷²

Diğer taraftan fıkıh âlimleri, kendi dönemlerinde nikâhları kayda geçirme uygulamasının yaygın olmaması ve Arap dilinin özellikleri gibi âmillerin de etkisiyle icap ve kabulün sigaları üzerinde geniş biçimde durmuşlar, her ikisinin mazi (geçmiş zaman) sigasıyla olması halinde nikâh akdinin kurulacağıında ittifak ederek diğer sigaları tartışmışlardır. Evlenme iradesinin tereddüde meydan bırakmayacak bir kesinlikte ortaya konduğunun taraflar ve şahitlerce anlaşılmasına imkân verecek ifadeler kullanılması gerekmektedir.⁷³Rükünlerinde bir eksiklik bulunan nikâh akdi batıldır.⁷⁴

⁷¹ Aydın, *İlmihal*, s.204.

⁷² Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, s.263-265.

⁷³ Atar, s. 114-115.

⁷⁴ Batıl evlilik temelindeki eksiklik veya bozukluk nedeni ile yok sayılan ve hükümsüz olan evliliktir. Batıl evlenme yapmış olan tarafların derhal ayrılmaları gerekmektedir. Kendiliklerinden ayrılmadıkları takdirde hâkim onları cebren ayırır. (Hasan Ali Görgülü, *İslam Hukukunda Eşler Arası Sorunlar ve Çözüm Yolları*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2005, s. 83)

1.3.2.Nikâh Akdinin Şartları

Evlenme akdi ile alakalı dört çeşit şart vardır. Akdin vücuda gelmesini temin eden şartlara in'ikad şartları, sahih ve muteber olmasını sağlayan şartlara sıhhat şartları, yapıldığı andan itibaren başka bir hususa muhtaç olmaksızın geçerli olmasını sağlayan şartlara nefâz şartları ve nikâhın devamını sağlayarak fesih davasına imkân vermeyen şartlara da lüzum şartları denilmektedir.⁷⁵

Bu şartlardan ilki olan in'ikad şartı, akdin kuruluş şartlarıdır. Akdin vücuda gelmesini ve hüküm ifade edebilmesi için gerekli olan şartlardır.⁷⁶Bu şartların eksikliğinde de rükünlerin eksikliğinde olduğu gibi akit geçersiz sayılır, batıl olur. Batıl evlilik temelindeki eksiklik veya bozukluk nedeni ile yok sayılan ve hükümsüz olan evliliktir. Batıl evlenme yapmış olan tarafların derhal ayrılmaları gerekmektedir. Kendiliklerinden ayrılmadıkları takdirde hâkim onları cebren ayırır.⁷⁷

İn'ikad ve sıhhat şartları konusunda fıkıh eserlerinde bazı farklılıklar bulunmakla beraber, genellikle tarafların evlenmeye ehliyetli olması yani buluğ çağına ulaşmış olması, irade beyanlarının aynı toplantıda belirtildiğini gösteren meclis birliğinin bulunması, evliliğin kuruluşunun evlilik akdinde geciktirici veya bozucu bir şarta bağlanmamış olması ve taraflar arasında kan, süt veya sıhrî hısımlığı gibi evlenme engelinin bulunmaması in'ikad şartlarından, şahitler, evlenmenin ikrah yani zorlama ile olmaması ve tezimizin konusunu oluşturan nikâhın gizlenmeyerek aleni olarak kurulması ise sıhhat şartlarından sayılmıştır.⁷⁸ Nikâhın alenen yapılarak gizlenmemesi hususu Maliki mezhebinin üzerinde durduğu bir konudur. Cumhura göre şahitler tarafından duyulan nikâh akdi sahihtir, geçerlidir. Ancak Malikiler şahitlerin duymasını nikâh akdi esnasında değil de zifaktan önce gerekli görmektedirler. Onlara göre şahitlerin zifaktan önce hazır bulunarak evlenmenin çevreye duyurulmasını nikâhın sıhhati için yeterli görülmüş, nikâh akdedilirken şahitlerin bulunmayışı nikâhın sıhhatine zarar vermeyeceği görüşüne varılmıştır. Çünkü şahitlikten maksat evliliğin açığa çıkarılarak insanlar arasında duyurulmasıdır. Nikâhın ilan edilerek duyurulması sayesinde bu maksat fazlasıyla gerçekleştirilmiş olmaktadır. Kanaatimize göre de

⁷⁵ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, s. 267.

⁷⁶ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, s. 267.

⁷⁷ Görgülü, s. 83-84.

⁷⁸ Atar, s.114.

şahitlikten hedeflenen gaye olan evliliğin bilinir hale gelmesi günümüz şartlarında ancak nikâhın ilan edilmesi sayesinde olmaktadır. İlan ile nikâhtan haberdar olan tüm insanlar şahit olmakta ve böylelikle de şahitlik şartı ziyadesi ile yerine getirilmiş olmaktadır.

Nefaz şartlarını taşıyan evlilik akdine “nâfiz”, zıddına yani nefaz şartlarına uygun olmadan kıyılan akde ise “mevkuf” denir. Taraflardan birinin veya veli yahut vasinin rızasını almak gerektiği halde rıza alınmadan evlilik akdi yapılmış ise bu evlilik mevkuftur ve gerekli rıza alındıktan sonra evlilik nâfiz olur. Örneğin dul kadının velisinin, onun rızasını almadan akdettiği nikâh mevkuftur, zira dul kadını nikâhlamak ancak kendi rızası sonucu mümkün olmaktadır.⁷⁹ Rızasının alınması sonucunda evliliği nâfiz olur. Dul kadın velisi tarafından evlendirildiğinde kadının icazeti gerekmektedir. Velisi ona sormadan akdi gerçekleştirmiş ise bu akit kadının razı olduğunu belirttiği süreye kadar askıda kalmış bir akitir. Kadın da rızası olduğunu ifade eder veya icazet verirse bu akit nâfiz olur askıda kalmaktan kurtulur yani yürürlüğe girer. Eğer razı değilse bu akit ortadan kalkar.

Nefaz şartlarını taşımayan evlilik akdi henüz tamam olmuş sayılmamaktadır. Böyle bir nikâh icazet yetkisine sahip olan kişinin onayından önce fasid⁸⁰ hükmünde kabul edilirken, gereken onayın verilmesi ile akit sahih hale gelir.⁸¹ Ancak bu şart gerçekleşince akit tamamlanacaktır.

Lüzum şartlarını taşımayan evlilik ise akit olarak tamamdır. Fakat taraflardan birinin veya velilerinin evliliği feshettirmeyi talep hakkı vardır. Mesela baba ile dededen başka bir velinin evlendirdiği küçükler buluğ çağına gelince bu evliliğe razı olmaz iseler fesih davası açabilirler ki buna buluğ muhayyerliği denir. Bu şekilde akdedilen nikâh, gayr-ı lazımdır ve fesih davasına hak kazanmıştır.⁸²

⁷⁹ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, s. 269.

⁸⁰ Fasid evlilik: Rükünleri ve in'ikad şartları tam olmakla beraber, sıhhat şartlarından biri eksik olan evlilik anlamına gelmektedir. Fasid evlilik yapanların zıfat gerçekleşmiş olsa dahi derhal ayrılmaları gerekmektedir. Kendiliklerinden ayrılmamaları durumunda hâkim müdahale eder ve o kişileri ayırır. (Görgülü, s. 82)

⁸¹ Atar, s. 116.

⁸² Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, s. 269-270.

Sonuç olarak rüknü, in'ikad ve sıhhat şartları tamam olan nikâh akdi sahihtir ve evliliğin gerektirdiği karı- koca ilişkisinin helal olması, mehir, nafaka, nesep, mirasçılık gibi bütün sonuçları doğurur. Geçerli bir nikâh akdi bu hukuki sonuçların yanı sıra karı kocaya karşılıklı bir takım ahlaki- dini haklar da sağlar ve onlara bazı ödevler de yükler. Bunların başında eşlerin birbirlerine sevgi ve saygı göstermeleri, evlilik hukukunun kendilerine yüklediği sorumluluğa riayet etmeleri, hayatın iyi ve kötü yönlerini birlikte omuzlamaları gerekmektedir.⁸³

1.4.NİKÂHTA VELAYET VE ŞHADET

Nikâh bir akit olmasına rağmen, diğer akitlerden farklı olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. İslam kadın erkek ilişkilerinin ciddi temellere oturmasını istemekte, nikâh birlikteliğinin zina yapmak ve dost hayatı yaşamak ya da geçici olarak birlikte yaşamak için oluşturulan birlikteliklerden farklı olduğunun her aşamada görünmesini amaçlamaktadır. Bunun için geçici evliliği yasaklamış, henüz iddet bekleyen kadınla nikâh kıyılamayacağı hükmünü koymuştur. Bir nevi, nikâhın hiçbir karanlık yönü bulunmayan birliktelik olması için her türlü tedbir alınmıştır. Aynı hassasiyetin nikâh akdi esnasında da gösterilmesini öngörerek nikâh için tarafların rızasını, velinin bizzat bulunmasını veya kendisinin haberdar edilerek izninin alınmasını, ayrıca, iki adil şahit nezdinde kılınmasını istemiştir.⁸⁴

Konumuzla münasebeti yönünden nikâhta velayet ve şehadet konuları üzerinde detaylı bir şekilde durmaya gayret göstereceğiz.

1.4.1.Velayet ve Kısımları

Velayet, lügatte “yardım etmek ve muhabbet” manasındadır. Fıkhî ıstılahta ise velayet, bir kimsenin iznine gerek kalmadan doğrudan tasarruf hakkına sahip olmaktır.⁸⁵ İslam hukuku, evlenmede velayeti kabul etmiştir. Velayet, kanunun muayyen kimselere, başkasının şahsı üzerinde tanıdığı hak olarak tanımlanabilir. Bu arada evlenmede

⁸³ Atar, s. 116.

⁸⁴ Nihat Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dînî Konular*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2009, s.268-269.

⁸⁵ Ez-Zuhayli, s.149.

velayet ile vekâleti birbirine karıştırmamak gerekir. Vekâlet bir kimsenin iradesinden doğduğu halde, velayet kanundan ve İslam hukukunda akitten doğar.⁸⁶

Başkası üzerinde bir takım haklara sahip olan kimseye veli denir. Nikâhta velayet ikiye ayrılır. Birincisi veliye velayeti altındaki küçüğü rızası hilafına evlendirme yetkisi veren icbarî velayet; ikincisi ise, sadece ergin kadınlar üzerinde uygulanan velayet-i nedb yahut ihtiyarî velayettir.⁸⁷

İcbarî velayet, başkasına söz geçirmektir. Bu çeşit velayet, bakire kadın ve ehliyetsizler için geçerli olup, veliye velayeti altında bulunan kimseyi, rızasını almadan hatta rızasının hilafına evlendirme yetkisini verir. Malikî, Şafî ve Hanbelî mezhepleri, yaşı ne olursa olsun bakire kızları da ehliyetsizler hakkında uygulanan usule tabi tutmuştur.⁸⁸ Bu tür bir velayet sahibine mücbir veli denir.

İhtiyari velayet ise, velinin velayetini aldığı kimseyi rızası ve isteğine binaen evlendirme hakkına sahip olmasıdır. Bu tür bir velayete sahip olan kimseye ise muhayyir veli denir. Hanefilere göre mücbir velinin dışında veli yoktur. Onlara göre, veli ancak mücbir olur. Bu şekilde mücbir velinin dışında akdin gerçekleşmesi kendisinin iznine bağlı olan veli yoktur. Hanbelî ve Şafî'ye göre ise dul ve akıllı, balığ olan kadının evlenmesinde ihtiyari veli rol oynar, ancak velayetini yaptığı kişinin izni ile velayeti muteber olur.⁸⁹

1.4.1.1.Mezheplere Göre Nikâhta Velinin Rolü ve Velilerin Sırası

Hanefî mezhebine göre bakire olsun olmasın, hiç kimse bülüğa ermiş kadını evlenmeye zorlayamaz. Nikâhlanabilmesi, velisine bağlı değildir. Dengi olması şartıyla, dilediği erkekle evlenebilir. Aksi takdirde veli, itirazda bulunarak akdi feshedebilir. Hanefilere göre her veli mücbirdir. Velinin sıralandırılması ise neseple veya sebeple asabe olarak tayin edilmiştir. Örneğin köleyi azad eden efendisi sebeple asabedir. Neseple asabe olanlar, sebeple asabeden önce gelirler. Asabelerin sıralandırılması ise şöyledir: Kadının oğlu varsa oğlu, sonra ne kadar aşağı inse de oğlunun oğlu, oğuldan sonra baba, sonra ne kadar geriye doğru gitse de babanın babası yani dede gelir. Kadının

⁸⁶ Cin, s.70-76.

⁸⁷ Cin, s.70-76.

⁸⁸ Cin, s.70-76.

⁸⁹ Ez-Zuhayli,150-153.

aynı derecede velileri bulunup da bunların birkaçı bu evliliğe razı olurlarsa hepsi olmuş gibi olur. Artık itiraz geçersiz olur. Ama bu velilerden hiçbiri bu evliliğe razı olmazsa, içlerinden kadına en yakın olanı nikâhı fesih yetkisine sahip olur.⁹⁰

Mücbir veli küçük kızla küçük erkeği, büyük olsalar bile deli olan kızla erkeği, hükmen veya hakikaten bakire olan ve yaşı büyük olan akıllı bülüğa ermiş kadını evlendirme hususunda zorlama ve cebretme hakkına sahip olan velidir. Maliki mezhebine göre mücbir veli küçük yaştaki kadını bülüğa ermiş olsun olmasın, bakire olsun olmasın evlenmesi için zorlama yetkisine sahiptir. Veli, bakire olan akıllı ve bülüğa ermiş olan kadını da zorlama yetkisine sahiptir. Malikilere göre mücbir veli baba veya babanın tayin ettiği vasi ile hâkimdir. Bundan sonra oğul gelir. Dede ise mücbir veli olarak kabul edilmez.⁹¹

Şafii mezhebine göre mücbir veli küçük yaştaki kızı, akıllı ve bülüğa ermiş olan bakire kızı izin ve rızalarını almaksızın evlendirebilir. Şafii mezhebinde velilerin sıralandırılmaları önce baba, sonra dede sonra dedenin babası şeklindedir. İki dede bir arada bulunursa, en yakın olan velilik yapmada daha fazla hak sahibi olur.⁹²

Hanbelî mezhebine göre mücbir veli küçük yaştaki bakireye ve dokuz yaşından küçük dula karşı cebir kullanılabilir. Dokuz yaşını geçmiş dul kadına gelince, ona karşı cebir kullanamaz. Çünkü o kadının izni geçerlidir. Mutlaka izin vermesi gereklidir. Mücbir veli, akıllı olsun, deli olsun bülüğa ermiş olan bakireye karşı da cebir kullanma yetkisine sahiptir. Baba bunları izin ve rızalarını almadan evlendirebilir. Ancak ayıplı ve kusurlu erkeklerle evlendiremez. Evlendirdiği takdirde kadın, evliliği feshetme yetkisine sahip olur. Hanbelîlerde velilerin sıralandırılması ise şöyledir. İlk olarak baba, babanın ölümünden sonra da daha önce tayin etmiş olduğu vâsi gelir. İhtiyaç halinde ise hâkime başvurulur.⁹³

Kanaatimize göre, yalnızca velinin müdahalesi ile yapılan, tarafların fikrinin alınmadığı evlilikler çok sağlıklı olmamakla birlikte, aileye haber vermeden, müsaade ve onaylarını almadan yapılan evlilikler de çoğunlukla karşılıklı mağduriyetlere

⁹⁰ El-Cezirî, s.2077- 2089.

⁹¹ El-Cezirî, s.2077- 2089.

⁹² El-Cezirî, s.2077- 2089.

⁹³ El-Cezirî, s.2077- 2089.

sebebiyet vermektedir. Her iki durum da ileride çıkması muhtemel huzursuzlukların nedeni olabilmektedir. Ortak karar vermek ve orta yolu bulmak en doğrusu olacaktır. Kaldı ki günümüzde ifade özgürlüğü vardır ve herkes kendi fikrini hür iradesi ile ortaya koyabilmektedir. Eski dönemlerde olduğu gibi kimse kimsenin yaşantısına hükmetmemekte, genel olarak eskiye nazaran evliliğe taraf olan kimseler bu işte rızasının olup olmadığını açıkça ortaya koyabilmektedir.

Eski dönemlerde karar mercii ailenin reisi olan erkekte idi. Tüm kararlarda tek söz sahibi kendisiydi, dilediği gibi karar verebilmekte ve uygulanması hususunda aile üyeleri tarafından hiçbir itirazla karşılaşmamakta idi. Ancak günümüzde kadınların da sosyal hayata katılması ile verilmesi gereken kararlarda onların da fikri alınmakta ve meşveret edilerek ortak bir noktada buluşulabilmektedir. Durum böyle olunca da evlilik gibi önemli bir konuda da veli olan kişi çocuğunun kararına önem vermekte ve rızası dâhilinde ortak bir karara varılabilmektedir. Böyle olması evlenecek kişi için de en doğrusudur, zira ailenin de rızası alınarak ve onlara danışılarak en doğru yolu bulunabilecek, ileride çıkması muhtemel kırınlıkların da önüne geçilmiş olunacaktır.

1.4.1.2. Nikâhta Velinin Hükümü

Âlimler, evlenme akdinin sıhhati için velinin bulunması şart mıdır, değil midir diye ihtilaf etmişlerdir.

Hür olan, deli olmayan ve ergenlik çağına varan kadın, ister kız, ister dul olsun, nikâhı imam Ebu Hanife ile zahir olan rivayete göre imam Ebu Yusuf'a göre velisi bulunmasa da kendi muvafakati ile kıyılabilir.⁹⁴ Ancak kadının kendisine denk olmayan erkekle nikâhlanmasında velinin itiraz hakkı vardır. Eğer veli dilerse nikâhı fesheder, dilerse icazet verir. Fakat çocuk olmuşsa, çocuğun hakları zayi olmasın diye veliler için fesih hakkı yoktur. Yine Ebu Yusuf'tan bir rivayete göre velisiz nikâh geçerli değildir. İmam Muhammed'e göre ise velinin icazetine bağlı olarak geçerli olur.⁹⁵

⁹⁴ Burhanüddin Ebu'l Hasan Ali b. Ebu Bekir El-Merginani, *el- Hidaye Şerhi Bidayetül Mübtedi*, Mısır tsz, I, 196.

⁹⁵ Husrev, II, 115.

Hanbelîlere ve İmam Malik'e göre hiçbir evlenme akdi velisiz olamaz. Velinin bulunması evlenme akdinin sıhhati için şarttır demiştir.⁹⁶ Bunun nedenine gelince kadın kendini evlendirme hakkına sahip olmadığı gibi, başkasını da evlendiremez. Kendisini evlendirme hususunda velisinden başkasını da tayin edemez. Eğer bunu yaparsa akıllı, baliğ ve reşit de olsa nikâh sahih olmaz. Bu görüş İbni Ömer, Ali, İbni Mes'ud, Ebu Hüreyre ve Hz. Aişe gibi birçok sahabenin de ortak görüşüdür.⁹⁷ Maliki mezhebine göre kadın rağbet edilecek derecede güzel ve şerefli birisi ise nikâhı velisiz olmaz. Kadının durumu böyle değilse kadının rızası ile veli olmayan birisi nikâh işini gerçekleştirebilir.⁹⁸

İmam Şafii'ye göre nikâhta velinin bulunması nikâhın rükünlerindedir. Kadını evlenme akdinde velisinin bulunmasının farz olduğunun delili Kur'an ve Sünnettir. Bakara Suresi 232. ayetinde “Kadınları boşadığımızda, iddetlerini tamamladıklarında, birbirleriyle güzelce barışıp anlaşmışlarsa, onların (önceki) kocalarına varmalarında (kadının velisi olarak) onlara zorluk çıkarıp engel olmayın...” buyrulur. İmam Şafii'ye göre bu ayet veliye itibar edilmesini gerektiren açık bir delildir. Eğer velinin nikâh akdinde bulunması muteber olmasaydı, velinin kadını evlenmekten men etmesinin bir anlamı kalmazdı. Sünnetten delil ise, Hz. Peygamber'in “Velinin izni olmadan nikâh olmaz”⁹⁹ hadisidir. Velisi olmadan kendi nikâhını akdeden kadının evliliği batıldır. Eğer akiden sonra cinsî münasebet olmuşsa, eşleri ayırmak farzdır. Bu durumda kadın mehr-i misil alır. Bunun delili, Hz. Peygamber'in şu sözüdür: “Hangi kadın velisinin izni olmadan evlenirse onun nikâhı batıldır, batıldır, batıldır. Eğer erkek kadına temas ederse kadına temastan dolayı mehir vermesi gerekir, eğer veliler arasında ihtilaf çıkarsa velisi olmayanın velisi sultandır.”¹⁰⁰ Böyle bir nikâhtan sonra cinsî münasebette bulunan kişilere, zina haddi vacip olmaz. Çünkü velisiz nikâhın sahih olup olmadığına âlimler ihtilaf etmiştir. Cezalar ise şüpheyle düşer. Ancak tâzir cezası uygulanır, bu ceza kadı tarafından takdir edilir.¹⁰¹ Bu görüşü Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Aişe gibi sahabeler ve İbn

⁹⁶ İbn Rüşd, Ebu Velid Muhammed b. Ahmed el- Kurtubi, *Bidayet-ül Müctehid ve Nihayet-ül Muktesid*, Kahire 1460, II, 9.

⁹⁷ Ez-Zuhayli, s. 155.

⁹⁸ Abdurrahman Dımeşki el- Osmani eş-Şafii, *İslam Fıkhi ve Müctehidlerin Farklı Görüşleri*, (trc: Mustafa Özcan), Pamuk Yayınları, İstanbul 1993, s.321-322.

⁹⁹ El-Buhari, “*Nikâh*”, 37; et-Tirmizi, “*Nikâh*”, 14; Ebu Davud, “*Nikâh*”, 19.

¹⁰⁰ Et-Tirmizi “*Nikâh*”, 14.

¹⁰¹ Mustafa el- Hin, Mustafa el-Buğa, Ali Şerbecî, *Büyük Şafii Fıkhi*, (trc. Ali Arslan), Huzur Yayınevi, İstanbul 1994, II, 158-159.

Şübrüme ve İbn Mübarek gibi müçtehitlerin de bulunduğu âlimlerin çoğunluğu benimsemiştir. Ahmed b. Hanbel'den rivayet edilen iki görüşten birisi de böyledir.¹⁰²

Her iki görüşün de dayandıkları aklî delillere gelince, bu hususta her iki tarafa da hak verilebilir. Zira kadın olgunluk çağına geldiği zaman, nasıl malî tasarruflarda velayet altından çıkıyorsa, evlenmesi hususunda da veliye muhtaç olmaması lazım gelir. Ancak diyebiliriz ki kadının yaratılışında erkeklere temayül, israfa olan temayülünden fazladır. İhtiyata binaen böyle bir tedbir alınmıştır. Kaldı ki kadın kendisiyle kefaetli olmayan bir kimse ile evlendiği zaman, yalnız kendisine değil, ailesine de leke sürmüş olur. Bunun için bu hak, onun olduğu kadar ailesinin de hakkıdır. Fakat malını israf ederse, zarar yalnız kendisine aittir. Bununla beraber her veliye nikâhı bozma veya kontrol yetkisi verilirse kâfi gelir. Böyle düşünüldüğünde her iki görüş de akla uygundur.¹⁰³

Velayetin günümüze yansıyan yönü ve nikâhın duyurulmasının önemini vurgulayan tezimizde bu konuya genişçe yer verilmesinin nedeni ailelere haber verilmeden, anne ve babanın rızasını almaya gerek duyulmadan yapılan evliliklerin artması ve yaygınlaşmasıdır. Bizim kanaatimiz de cumhurun ittifak ettikleri görüşün isabetli olduğu yönündedir. Velayetin nikâhın geçerliliği için şart koşulması gerektiği hususu önemini günümüzde daha fazla hissettirmiştir. Hem ailenin hem de evlenecek olan kızın mağdur edilmemesi ve huzursuzlukların çıkmaması açısından istişare önemlidir.

Ailelere bile haber verilmeden gerçekleştirilmek istenen, imam nikâhı olarak bilinen, etrafa fazla duyurulmadan dini niteliği olan bir kişi tarafından dua eşliğinde yapılan nikâh girişiminde, ne özel ne de genel velinin hakikaten veya hükmen bulunmayışı, yapılan bu nikâhların geçersizliğine bir delil olabilir. Ayrıca, bu tür nikâh teşebbüsü, taraflarca gerçekten evlenme kararının verilmiş olmadığı ve bir müddet dost hayatı sürdürmek için nikâh kıyılıyor şüphesi taşıdığına güçlü bir delil teşkil etmektedir. Zira tarafların evlenme kararı aldıklarını ve nikâhlandıklarını ailelerden gizlemeleri, öte yandan, bu kararlarını resmi makamlarda tescil ettirmekten kaçınmaları, taraflar hakkındaki bu tür kuşkuları güçlendirmektedir. Bu şekilde kıyılan birçok nikâh sonucu,

¹⁰² Dalgın, s.269.

¹⁰³ İbn Rüşd, s. 16.

kadın tarafın zarar görerek mağdur edildiğine şahit olunması da, bu tür nikâh işleminin geçersiz kılınması için birer delil teşkil edebilir.¹⁰⁴

Nikâhta velinin iznini şart görmeyen tek görüş Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a aittir. Onlara göre akıl- baliğ olan her kadın kendi iradesiyle evlenebilmektedir ve izin alınmasına gerek olmadığı şeklindedir. Ancak bu görüşte bile aileye danışılmadan yapılan evlilikte şayet damat olan kişinin kızlarına denk olmadığı anlaşılıyorsa ailenin bu evliliği feshetme yetkileri vardır. Görülüyor ki, Hanefî mezhebi de meseleyi bütünüyle özgür bırakmayarak, gerektiğinde velinin duruma müdahalesine müsaade etmiştir. Hukuki olarak velinin izni gerekmeseyse bile uygun olan davranış, anne babanın haberdar edilmesidir, zira edebe uygun olan da budur. Velilere düşen görev de, evlatlarının böyle bir talebi olduğunda hemen karşı çıkma yoluna gitmemeleri, münasip ölçülerde durumu değerlendirmeleri ve meselenin çözümüne istişare ile varmalarındır.

1.4.2.Nikâhta Şahitlik

Evlenmede şahitlerin bulunması akdin sıhhat (mûteberiyet) şartlarındandır. Diğer birçok akitlerde şahit genellikle ihtilaf vukuunda ispat kolaylığı için aranır. Böylece tarafların zarar görmemesi sağlanır. Evlenme akdi de, eşlerin lehine ve aleyhine hukuki sonuçlar meydana getiren bir akittir. Mehir, nafaka yükümlülüğü, doğacak çocukların nesebinin sabit olması, sıhrî hısımlığın meydana gelmesi bunlar arasındadır. Bütün bu hak ve sorumlulukların tespiti, eşlerin zina töhmetinden korunması için evlilik akdinin alenen yapılması ve akit sırasında şahitlerin hazır bulundurulmaları gerekir.¹⁰⁵

Günümüzde uygulanan medeni hukuka göre de evlilik merasiminde şahitlerin bulunması gerekli görülmektedir. Medeni kanununun 141. maddesine göre evlenme töreninin yapılmasında ergin iki şahidin de hazır bulunması gerekmektedir. Ayırt etme gücüne sahip ve ergin olmak ve şahitlik ettiği kişiyi tanımak şartıyla kadın veya erkek herkes şahit olabileceği gibi evlenecekler ile hısım olmak ve vatandaşlık durumu da tanıklığa engel değildir. Şahit, evlenme isteğine ilişkin iradelerin açıklanmasına dair

¹⁰⁴ Dalgın, s.274.

¹⁰⁵ Döndüren, s. 126.

bildirimlerin serbestçe yapıldığına, şahitlik ettiği kişinin kimliğinin doğruluğuna ve sözleşmenin yapıldığına şahitlik eder.¹⁰⁶

1.4.2.1.Şahitlerde Bulunması Gereken Şartlar

Şahitlerde aranan şartlardan ilki ve en önemlisi akıl sahibi olmasıdır. Evlilik akdine delinin şahitlik etmesi sahih değildir. Çünkü o takdirde ilan ve gelecekte inkâr edilmesi halinde evliliğin ispatlanması gibi şahitliğin gayesi gerçekleşemez.¹⁰⁷

Şahitlerde bulunması gereken ikinci özellik, şahidin baliğ olmasıdır. Çocuğun mümeyyiz olsa bile şahitlik etmesi sahih değildir. Çünkü çocukların hazır bulunmaları durumunda ilan ve saygınlık gerçekleşmez. Hazır bulunmaları da evliliğin önemi ile uygunluk arz etmez.¹⁰⁸

Fıkıh âlimleri bu iki şart üzerinde ittifak etmişlerdir. İkisini de bir şartta birleştirmek mümkündür, o halde her iki şahidin de mükellef olması şarttır. Fakat şahitlikten kastedilenin, Hanefilerin söylediği gibi sadece ilan mı yoksa Şafiilerin dediği gibi akdi inkârdan korumak mı olduğu hususuyla ilgili şartlarda ihtilaf etmişlerdir.¹⁰⁹

Bir diğer önemli şart en az iki şahidin hazır bulunması şartıdır. Şahitlerin birden fazla olması şartı fıkıh âlimlerinin ittifakıyla şart koşulmuştur. “İki adil şahit ve veli olmaksızın nikâh olmaz”¹¹⁰ hadisine göre nikâh tek bir şahitle gerçekleşmez. Şahitlerin erkek veya kadın olması hususunda ise mezhep imamları farklı görüşler öne sürmüşlerdir. Şahitlerin erkek olması Hanefiler dışında cumhura göre şarttır.¹¹¹ Nikâhta nisabi şehadet lâakal iki erkek veya bir erkekle iki kadındır. Binaenaleyh yalnız bir erkeğin veya yalnız iki veya daha fazla kadının şehadeti ile nikâh mün’akid olmaz. İmam Nehai’ye, Evzai’ye, İmam Şafii ile İmam Ahmed’den bir kavle göre nikâhta kadınların şehadetleri asla muteber değildir. Çünkü bu zevata göre kadınlar, bizzat

¹⁰⁶ Turgut Akıntürk, *Türk Medeni Hukuku “ Aile Hukuku”*, (10. Bs), Beta Yayınları, İstanbul 2006, II, 102.

¹⁰⁷ Ez-Zuhayli, 60-61.

¹⁰⁸ Ez-Zuhayli, 60-61.

¹⁰⁹ Ez-Zuhayli, 60-61.

¹¹⁰ Ebu Davud, “*Nikâh*”, 19.

¹¹¹ Ez-Zuhayli, 60-61.

nikâh akdine muktedir olmadıklarından nikâha şahit olmaya da salâhiyettar değillerdir.¹¹²

Ebu Hanife' ye göre nikâhta iki erkek veya bir erkek iki kadın şahidin bulunması gereklidir. Delili ise, müdayene ayetidir. "...Erkeklerinizden iki de şahit yapın. Eğer iki erkek bulunmazsa, o halde doğruluğuna emin olacağınız şahitlerden bir erkekle iki kadın yeter. Bu suretle kadınlardan biri unutursa diğerinin hatırlatması kolay olur."¹¹³ Bu ayet yalnızca malî ve iktisadî konulara değil, nikâh konusunu da kapsar.

İmam Şafii'ye göre ise, müdayene ayetinde geçen şahitlerin hükmü mali konularla ilgili olup, nikâha şümulü yoktur. Kısasta ve diğer şer'î cezalarda olduğu gibi nikâhta da her iki şahidin erkek olması şarttır. Diğer iki mezhep de aynı görüştedir. Bu müctehidler, hadislerde geçen "şahidan" yani "iki erkek şahit" ifadeleriyle evliliğin önemi karşısında kadınların bazı psikolojik özelliklerini göz önüne almışlardır. İmam Şafii ve Ahmed b. Hanbel'den bir rivayete göre, kadınlar bizzat nikâh akdine muktedir olmadıklarından evliliğe şahit olmaya da yetkili değillerdir. Diğer yandan malî, ticarî ve iktisadî muameleler çok fazla olur. Bunların her birine iki erkek şahit temin etmek güç olduğu için kadınlara da şahitlik yetkisi tanınmıştır. Nikâh ve talak ise sık cereyan eden hadiselerden olmadığı için erkek şahit temininde güçlük çekilmez.¹¹⁴

Dördüncü şart, iki şahidinde hür olması gerektiğidir. Bu şart Hanbelîler dışında cumhura göre şarttır. İki kölenin şahitliğiyle evlilik akdi yapılamaz. Evlilik akdinin önemli oluşu, kendi velayetine sahip olmayan kölenin şahitliğini geçersiz kılmaya sebeptir. Hanbelîlere göre ise, iki kölenin şahitliğiyle evlilik akdi yapılabilir, çünkü Hanbelî mezhebinde kölelerin şehadeti diğer akitlerde de geçerlidir. Kıtâp, sünnet ve icmada da şahitliklerinin reddine rastlanmamıştır.¹¹⁵

Beşinci şart, şahitlerin kesin olarak Müslüman olmalarıdır. Bu şart üzerinde âlimler arasında ittifak vardır. Gizli Müslüman olmak yeterli değildir. Bu şart karı kocanın ikisinin de Müslüman olması halindedir. Hanefiler bu şartı sadece kadının Müslüman olması durumunda gerekli bulmuşlardır. Müslüman bir erkeğin gayri

¹¹² Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1967, II, 29.

¹¹³ Bakara 2/282.

¹¹⁴ Döndüren, s. 128-129.

¹¹⁵ Ez-Zuhayli, s.62.

Müslim bir kadınla gayri Müslim iki şahidin huzurunda evlenmesi Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'a göre caizdir. İmam Muhammed ile İmam Züfer ise caiz değildir demiştir.¹¹⁶ Cumhura göre bu akit sahih değildir; çünkü koca Müslüman'dır. Evliliğin mutlaka Müslümanlar vasıtasıyla olması gerekir.¹¹⁷

Altıncı şart, nikâhın sahih olması için, şahitlerin her iki tarafın söylediklerini de işitmeleridir. Akit esnasında iki tarafın da sözlerini işitmeyen kimselerin, örneğin bu esnada uyumakta olan iki kimsenin hazır bulunması ile kısılan nikâh akdi, mün'akid olmaz yani kısılmış sayılmaz. Sağır olduğu için duyamayan kimselerin şahitliği de böyledir. Şahitler, akdin taraflarından birinin sözünü işitseler de diğerinin söylediğini işitmeseler veya şahitlerden biri, taraflardan birini, diğeri de diğerini işitmiş olsa, bu nikâh caiz olmaz.¹¹⁸ Cumhura göre şahitlerin işitmesi şart iken, şahitlerin görmesi şart değildir. Şafiilerde ise görmek şarttır, körün şahitliği kabul edilmez.¹¹⁹

Yedinci şart ise, adalet yani sadece zahiren bile olsa dinin emirlerine uymak ve doğru olmaktır. Hanefilere göre ise şahitlerde adalet şart değildir. Akit, adil olan ve adil olmayan fasıkların şahitliğiyle de sahih olur. Çünkü bu şahitlik bir yükümlülüktür, diğer yükümlülükler gibi fasıklar tarafından yapılması da sahih olur.¹²⁰

1.4.2.2. Nikâhta Şahit Bulunmasının Hükümü

Dört mezhep şahitliğin evliliğin sıhhatinin şartlarından olduğunda ittifak etmişlerdir. Şu halde, şahit bulundurmak zorunlu olmaktadır. Şahidin vasıflarında mezhepler arasında farklı görüşler bulunsa bile nikâh için şehadetin şart olduğu konusunda fikir birliği vardır. Hanefiler, Şafiiler ve Hanbelîlere göre icab ve kabul anında iki şahit bulunmaz ise nikâh akdi batıl olur. Malikiler buna muhalefet ederek şahitlerin akit esnasında bulunmaları gerekli değildir. Şahitler damadın gerdeğe girişi anında hazır bulunmalıdır. Nikâh akdi esnasında hazır bulunmaları ise menduptur.¹²¹

¹¹⁶ El-Merginani, s. 7.

¹¹⁷ Ez-Zuhayli, s.62.

¹¹⁸ Fetâvâyi Hindiye(Ansiklopedik İslam Fıkhı), (trc: Mustafa Ege) , Akçağ Yayınları, Ankara, tsz,II, 257-258.

¹¹⁹ Ez-Zuhayli, s.62.

¹²⁰ Ez-Zuhaylî, s. 62.

¹²¹ El-Ceziri, s. 2075.

Ne var ki günümüzde resmi şekil ve kayıt bulunmadığı sürece iki şahidin, özellikle büyük yerleşim merkezlerinde aleniliği sağlamaya yetmeyeceği ortadadır. Fakihlerin çoğunluğunun iki şahidi yeterli görmesi dönemlerinin toplumsal telakkileriyle yakından ilgili olup böyle bir gizliliği tasvip ettikleri şeklinde anlaşılmalıdır. Bu itibarla ülkemizde iki şahitle fakat gizlilik içinde kısıtlanan nikâhların taşıdığı sakıncalar göz önüne alındığında Malikilerin bu görüşünün tamamen yabana atılmaması gerektiği ortaya çıkmaktadır.¹²²

Günümüzde nikâhın ilan edilmesi, duyurularak meşrulaştırılması çok büyük önem arz etmektedir. Çünkü evlilik müessesesi her türlü şüpheden ve zandan uzak tutulması gereken bir ehemmiyete sahiptir. Gerçekten iki şahidin duyması büyük yerleşim merkezlerinde çok fazla mana içermemektedir. Kapalı kapılar ardında iki şahit tutularak akdedilen nikâh suizandan uzak kalamayacaktır. Akıllarda soru işareti bırakmamak adına nikâhın aleni olarak yapılması ve duyurulması hususu daha da önem kazanmıştır. Kanaatimize göre iki şahit şartı önemliyken Malikilerin ilan şartı günümüz şartlarında mağduriyetlerin önlenmesi açısından büyük önem arz etmektedir.

1.4.2.3.Şahitliğin Hikmeti ve Gayesi

Evlilik için şahitliğin şart koşulmasının hikmeti, evliliğin değer ve önemini belirtmek, eşleri şüphe ve ithamdan korumak için insanlar arasında nikâhın duyulmasını sağlamaktır.¹²³

Evlilikte şahitlik sebebiyle helal ve haram birbirinden ayrılmış olur. Genel olarak helalin özelliği açıklık, haram olan şeyin özelliği ise gizliliktir. Aynı zamanda evlilik şahitlikle belgelendirilerek gerektiğinde ispatlanması için güvence altına alınmış olur. Şahitlik zevcenin ve çocuğun haklarının korunmasını sağlar. Babanın çocuğunu reddedip nesebinin kaybolmasını, eşlerin töhmet altında kalmasını önler. Evliliğe özen ve önem verme gereğini ortaya koyar.¹²⁴

¹²² Aydın, *İlmihal*, s. 208.

¹²³ Ez-Zuhayli, s. 58-60.

¹²⁴ Ez-Zuhayli, s. 58-60.

Nikâh akdi yapılırken şahitlerin bulunmasındaki esas amaç, bu birleşmenin gizli bir şey olmayıp, meşru bir birliktelik, bir evlilik olduğunu bildirmek ve tarafların haklarının zayi olmasını önlemektir.¹²⁵

Duyurulan nikâh ile yapılan evlilik meşruiyet kazanarak toplum nezdinde eşlerin saygınlığı sağlanmış ve korunmuş olacaktır. İslam dini tüm bu hikmetlere binaen şahitliği nikâhın şartı olarak saymış ve helalin haramdan ayrılmasını sağlamıştır. İnsanların aklına gelebilecek her türlü kötü düşünceden eşlerin, dolayısı ile de toplumun temelini oluşturan ailenin korunması temin edilmiştir.

1.5. NİKÂHIN MEŞRU OLMASININ HİKMETİ VE GAYESİ

Nikâh toplayıcı bir şeydir. Bir bakımdan muamele, bir bakımdan ibadettir. Âlimlerden bazıları nikâhın Allah'a ibadet etmek için bir köşeye çekilmekten daha efdal ve üstün olduğunu savunmaktadırlar.¹²⁶ Muhakkîkler “nikâhta olan ittifak, hiçbir hükümde vâki' olmamıştır” diye zikretmişlerdir.¹²⁷

Nikâhın meşruiyetindeki hikmet, fayda ve güzellikler çok mühimdir. Ezcümle insanlık âleminin bir ahenk ve intizam dairesinde devamı ancak nikâh ile mümkündür.¹²⁸

Nikâh akdiyle ilgili dinî, dünyevî pek çok yararlı gayeler bulunmaktadır. Kadınların korunması, dünyevi işlerinin yürütülmesi ve nafakalarının sağlanması gibi hususlar nikâh akdiyle doğrudan ilgili olduğu gibi, nefsin zinadan korunması da nikâhla ilgili yararlıdır. İslam'da takdir edilen ömür boyunca, ölüm vaktine kadar evliliğin devam etmesi hedeflenmektedir. Çünkü Allah-ü Teâlâ bu kâinatın kıyamete kalmasına hükmetmiştir. Bu da ancak çoğalma ile gerçekleşecektir. Nikâh da çoğalmanın meşru yoludur. Çünkü nikâhsız meydana gelen nesillerde neseplerin karışması söz konusudur. Bu da neslin yıkımı ve bozulması demektir.¹²⁹

¹²⁵ H. Mehmet Soysaldı, *Kur'an ve Sünnete Göre Evlenme ve Boşanma*, Şule Yayınları, İstanbul 1999, s. 21.

¹²⁶ Muhammed b. Ahmed et- Tusî el- Gazali, *İhya-i Ulum-id Dîn*, (trc: Ali Arslan), Arslan Yayınları, İstanbul, III, 337.

¹²⁷ İbrahim Halebî, “*Mevkûfât*” *Mültekâ Tercümesi*, (trc: Ahmet Davudoğlu), Sağlam Kitabevi, İstanbul 1980, I, 461.

¹²⁸ Bilmen, s. 44.

¹²⁹ Es-Serahsî, , IV, 358.

Yine kadınlar, rızıklarını sağlayıp evlatlarına harcama konusunda erkeklere göre zayıftırlar. Bu nedenle nikâh akdi, bunu da belirlemiş ve çocuk kimden meydana gelmişse neslin yok olmaması için nafakasını da o kimsenin karşılamasını farz kılmıştır.¹³⁰

Kişinin kendisini ve eşini harama düşmekten koruması, insan nevinin son bulmaktan, yok olmaktan doğurmak ve çoğalmak yoluyla koruması, neslin bekası, nesebin muhafazası, toplum nizamını düzenlemede tamamlayıcı bir unsur olan ailenin kurulması ve aile bireyleri arasında yardımlaşma ruhunu geliştirmesi açısından evliliğin önemi inkâr edilemeyecek öneme sahiptir. Evlilik ile hayatın yükünü taşıyabilmek için eşler arasında bir yardımlaşma, toplumlar arasında sevgi ve dayanışma bağı kurulmaktadır.¹³¹

İslam, evlenme sebeplerini ve yolunu kolaylaştırmayı emretmiştir. Hikmeti ise, hayatın daha kolay, sade ve tabii seyrinde devamını sağlamaktır. Yüce Allah, yüksek hikmetler, yüce gayeler ve insanlığa ait büyük faydalardan ötürü, insanlardan evlenmelerini ve evliliği kolaylaştırmalarını istemiştir. Evlenme insan nefsinin huzura erdirerek nazarları haramdan alıkoyar. İnsanın duygularını helal kılınan emin yoldan rahata kavuşturur.¹³² Nitekim ayet-i kerimede buna işaret edilmiş ve şöyle buyurulmuştur: “Kendileri ile huzura kavuşmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet var etmesi, Allah’ın kudretinin azametini gösteren ayetlerdendir. Bunda, düşünen bir millet için dersler vardır.”¹³³ Evliliğin gayesine sadece neslin devamı ya da maddi geliri çoğaltmak nazarı ile bakanlar yuva değil ticarethane kuruyor demektir.¹³⁴

Rum suresi 21. ayette de buyrulduğu gibi evliliğin gayesi ve asıl amacı ancak ruhi bir ihtiyacı karşılamaktır, huzur ve sükûnet bulunacak bir eşle hayatı paylaşmaktır.

¹³⁰ Es-Serahsî, , IV, 358.

¹³¹ Ez-Zuhayli, s.29.

¹³² Lütfi Doğan, *Toplumun Temelini Sarsan Belli Başlı Problemler “Huzur ve Saadetin Esasları”*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1988, s.73-74.

¹³³ Rum 30/21.

¹³⁴ M. Zerrin Akgün, *Evlilik Hukuku*, Vakıf Matbaası, İstanbul 1946, s. 14-15.

İKİNCİ BÖLÜM

İNİKÂHIN İLANI VE TESCİLİ

2.1.NİKÂHIN İLAN EDİLMESİ

Evlilik, toplum hayatının zaruri kıldığı medeni bir akit ve sosyal bir kurumdur. Her evlilik akdi cemiyet Peteğine bir göz daha ekler, evlilik kurumu devam ettiği müddetçe toplumun geleceği güven altındadır; şu halde evlilik sevinçle karşılanarak ilan edilmeli, desteklenmeli ve teşvik edilmelidir. Utanç içinde gizlenecek olan evlilik değil, zinadır, meşru olmayan ilişkilerdir. Evlilik akdi esnasında şahit bulundurmak suretiyle de ilan edilmiş, aleniliği temin edilmiş olur ancak evlilik için şenlikler yapmak toplum için evliliğin önemini dile getirir.¹³⁵

Nikâh, iki insanın birbirine ait olduğunu gösteren bir belge ve bir tapudur. Nikâh sayesinde çiftler fuhuş değil, helal bir hayat yaşadıklarını ilan etmiş olacaklar, aile gibi bir kurumu sağlam temeller üzerine kuracaklar ve kendilerine artık kimsenin talip olmaması gerektiğini duyurmuş olacaklardır. Nikâhı duyurmak İslam mezhepleri tarafından gerekli görülmüştür. Bunun hikmetlerinden birisi, artık o insanları herkesin karı koca bilmesi, böylece onların beraberliklerini meşru görerek suizanda bulunmamasıdır.¹³⁶

Nikâhın alenen yapılması ve ilan edilmesi şarttır. Bu sebeple bir nikâh akdinin sahih olması için şahitler huzurunda olması gerekir. İslam hukukçularının çoğunluğu akdin sıhhati için şahitliği şart koşarlar. Dolayısıyla taraflar birbirlerine karşı, yanlarında bu beyanlarını duyacak şahitler olmadan evliliği beyan etseler de bu şekilde yapılan akit fasittir.¹³⁷ Bu sebeple İslam hukukunda mezhepler evlenmenin iki kişi arasında gizlice yapılmış olmaması şartında birleşmiştir. İctihad farklılıkları aleniyetin vasıtaları üzerinde meydana gelmiştir. İmam Malik'e göre akit esnasında şahitlerin olmayıp, fiili birliktelikten önce ilan şarttır. İki şahit huzurunda taraflar akit yapsalar ve şahitlerden de gizli tutmalarını isteseler bu mezhebe göre bu nikâh akdi sahih değildir. Yine

¹³⁵ Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, s.201-202.

¹³⁶ Faruk Beşer, *Evlilik ve Nikâh*, Nun Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 23-26.

¹³⁷ Yaran, s. 625.

Malikilerden Yahya b. Yahya'ya göre bu şekilde yapılan nikâh sahihtir ancak şahitlere ilan etmeleri emredilir.¹³⁸

Muhammed b. Hatib (r.a)'dan Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Evlilikte, helal ile haramı ayıran şey, nikâh esnasında def çalınması ve nikâhın duyurulmasıdır.”¹³⁹ İslam dini nikâhı helal, zinayı haram kılmıştır. Nikâh erkek ile kadını bir araya getiren meşru bir akit, Kur'an ve Sünnette teşvik edilen bir birlikteliktir. Ancak mahremi olmayan kişilerle birliktelik kurmak olarak bilinen zina ise haram kılınmıştır. Çünkü aralarında meşru bir sözleşmeye dayanmayan birliktelikler sonuçları itibari ile de sakıncalar doğurmaktadır. Neslin ve namusun korunması, nesebi temiz kalması ilkesine aykırı bir davranış olacağından böylesi bir harama götüren tüm sebepler de gayr-ı meşru görülmektedir. Bundan dolayı nikâh ile zinayı, haram ile helali birbirinden ayırmak ancak bu birlikteliğin duyurularak meşrulaştırılması ve def çalınarak sevinçli bir şekilde ilan edilmesi ile mümkün olabilmektedir.

İslam'da nikâhı gizlice akdetmek men edilmiştir. Nikâh-ı sır, yani gizli akdedilen nikâh, lâakal iki şahit bulunmaksızın yapılan nikâhtır. Sonrasında yapılacak ilan kifayet etmez. İki şahit bulunduğu haldeki akit ise aleni bir surette yapılmış olur. Çünkü iki kişiyi aşan sır, sır olmaktan çıkar. Şu kadar var ki nikâhın daha ziyade aleni olması, menduptur. Gerçekten de nikâh, hususi bir ehemmiyete haizdir. Bunun alelade muameleler, akitler gibi hemen iki kimsenin icap ve kabul ile olup bitmesi hikmete muvafık değildir. İki tarafın zina töhmetinden kurtulması, aralarındaki münasebetin gayri meşru münasebetlerden ayrılması, tefrik edilmesi elzemdir.¹⁴⁰

Nikâhı ilan etmek, nikâhtan önce hutbe okumak ve nikâhı âdil şahitlerle mescitte yapmak menduptur. Çünkü Tirmizi'nin rivayet ettiği bir hadiste Peygamber efendimiz: “Bu nikâhı ilan edin, onu mescitlerde kıyın. Onun için defler çalın¹⁴¹” buyurmuştur. Nikâhtan önce hutbeden murad, akitten önce hamd-ü sena ederek teşehhüde bulunmaktır.¹⁴² Şüphe yok ki nikâhı mescidde kıymak, duyurmak ve ilan etmek bakımından en geçerli yoldur. Çünkü mescitler herkesin toplandığı yerler olması

¹³⁸ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, s. 268.

¹³⁹ Nesei, “*Nikâh*”, 73.

¹⁴⁰ Bilmen, II, 32.

¹⁴¹ Et-Tirmizi, “*Nikâh*”, 6; el-Buhari, “*Nikâh*”, 49.

¹⁴² İbn-i Abidin, *Reddü'l – Muhtar Ale'd- Dürrü'l Muhtar*, (trc: Ahmed Davudoğlu), Şamil Yayınevi, İstanbul 1983, V, 256-258.

hasebiyle önemli bir yere sahiptir. Mescitler özellikle ilk asırlarda umum halkı bir araya toplayıcı mahiyette idi. Nikâhı ilan etmek, nehyedilen gizli nikâhtan ayrılması ve sevinç ve neşeyi izhar etmek için Allah'ın güzel gördüğü şeylerdendir. Nikâhın duyurulması ile genel olarak yakın olsun uzak olsun herkesin bilmesi sağlanarak, bekârlığı evlenmeye tercih edenlerin teşvik edilmesi ve evlilik kurumunun canlı tutulması temin edilmiş olacaktır.¹⁴³

Peygamberimizin sünnetinde, en az iki şahit huzurunda aleni olarak gerçekleştirilmesi istenen nikâh akdi belli bir merasime tabi tutulmamış, ancak evliliğin ilan edilmesi, bir konuşma yapılması, bu vesileyle dost ve akrabaya ziyafet verilmesi, def vb. aletlerle eğlenilmesi tavsiye edilmiştir.¹⁴⁴

2.2.DÜĞÜN

Evliliklerin düğün töreni ile duyurulması, bu vesileyle akraba ve dostların bir araya gelmesi, onlara ikramda bulunulması, eğlenilmesi âdet olmuştur. Düğünlerin en önemli işlevi, evliliği duyurma vesilesi oluşudur.¹⁴⁵ Nikâh akdinin şenlik yapılarak çevreye duyurulması düğün sayesinde olmaktadır. Düğünün def çalınıp, şarkı söylenerek icra edilmesi konusunda Hz. Peygamber'in tavsiye ve teşvikleri vardır. Ayrıca İmam Malik'in ilanı, nikâhın sıhhat şartlarından saydığı ve gizlemeleri tembih edilmiş iki şahit ile yapılan nikâh akdinin sahih olmadığı görüşünde bulunduğunu daha önce zikretmiştik.¹⁴⁶

Düğün bir bakıma nikâhın meşruluğunu ilan etmektir. Şartlarına uygun bir şekilde akdedilen nikâh ile gayrı meşru nikâhı birbirinden ayıran en olumlu şey düğündür, zira gayrı meşru yaşantılar ekseriyetle gizli tutulmak istenmektedir. Meşru nikâhta ise durum bunun tamamen tersine olup nikâhın ilanı esastır.¹⁴⁷

Herkesin kendi maddi durumuna göre, israf etmemek ve gereksiz fazla borca girmemek şartı ile içkisiz, gayrı meşru eğlencelere dalmadan düğün yapmak, yakın

¹⁴³ Seyyid Sabık, *Fıkh-us Sünne "Ayet ve Hadislerle İslam İlmihali ve İslam Hukuku"*, (trc: Tayyar Tekin), İstanbul 1987, III, 69.

¹⁴⁴ Atar, s. 113.

¹⁴⁵ Yaran, s. 621.

¹⁴⁶ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, s. 274.

¹⁴⁷ Kemal Solak, *İslam'da Nikâh ve Düğün*, Şelale Yayınları, İstanbul 1974, s. 103.

akraba, komşu ve dostlarını, fakirleri davet ederek düğün ziyafeti vermek Peygamber Efendimizin sünneti ve İslamiyetin güzel âdetlerindedir. Peygamber Efendimiz gerek kendi evliliklerinde gerek de kızı Fatıma'nın Hz. Ali ile evlenmesi sırasında Ashab-ı Kiram'ı davet etmiş ve ziyafet vermiştir. Hz. Ali (r.a.) bu daveti şöyle anlatmaktadır: Peygamber Efendimiz benim zırhımın bedelinden Ümmü Seleme'ye tevdi eylediği paradan on dirhem gümüş istedi, aldı ve bana verdi ve “ Ya Ali al bu parayı git bir miktar hurma, biraz tereyağı, biraz da süzölmüş yoğurt al” buyurdu. Ben de gittim çarşıdan bunların hepsini aldım ve huzur-u nebeviye getirdim. Efendimiz bizzat kendisi kolları sıvadı, bir sofraya istedi, getirdiler. Sofranın üzerinde hurma ile tereyağını mübarek elleriyle yoğurdu. Sonra yoğurt ile karıştırdı ki onun adına “hays” derler. Onu güzelce bir tepsiye koydu ve sofranın etrafına parça parça arpa ekmeklerini dizdi. Bu ziyafetin hazırlanmakta olduğunu duyan sahabenin zenginlerinden Sad ibn. Übade (r.a.) gayet yağlı ve besili bir koyun diğer bazı kimseler de pirinç ve yağ gönderdiler, onlar da ilave olundu. Sonra bana “Ya Ali, var git ahabab ve yaranının ve benim Ashabımı davet et” buyurdu. Ben de çıktım rast geldiğim Ashab-ı Kiram'ı çağırdım ve Rasulullah sizi velimeye davet buyuruyor, geliniz dedim. Bütün Ashab-ı Kiram gelip kapının önünde durdular ve Efendimizin iznini beklediler. Ben telaş ederek dedim ki, Ya Rasulullah, cemaat pek kalabalık geldiler ne yapacağız? Efendimiz, müezzini olan Bilal'e hitaben “Ya Bilal, çık cemaati taife taife sıra ile içeri al. Onar onar gelip sofraya otursunlar” diye emir buyurdu. Bilal de söyleneni yaparak davetlileri içeri alıyordu. Girenler oturuyor, yemek yedikten sonra kalkıp gidiyorlardı. Diğer taife de gelip yiyip gidiyordu fakat sofrada nimetler hiç yenmemiş gibi duruyordu. Hatta Efendimiz'in duaları ile o kadar bereket hâsıl olmuştu ki, o yemeği yediyüz kişi yiyip doyduğunu gözümle gördüm demiştir.¹⁴⁸

Enes b. Malik'den rivayetle Abdurrahman b. Avf (r.a) Rasulullah'ın huzuruna geldi ve üzerinde evlilik belirtisi vardı. Resul-i Ekrem sorunca evlendiğini söyledi. Rasulullah ne kadar mehir verdiğini sordu, o da bir hurma çekirdeği ağırlığında altın verdiğini söyleyince Hz. Peygamber: “ Bir koyun da olsa kes, düğün yap” buyurmuştur.¹⁴⁹ Hadis-i şerifte geçen koyun kes emri velimeyi de kapsar. Velime,

¹⁴⁸ Osman Karabulut, *İslam'da Evlilik ve Mahremiyetleri*, (4.bs.), Sebat Yayınları, Konya 1978, s. 73-74

¹⁴⁹ El-Buhari, “*Nikâh*”, 68; el- Müslim, “*Nikah*”, 16; et-Tirmizi, “*Nikah*”, 10.

Malik b. Enes, *Muvatta*, (trc: Ahmet M. Büyükçınar, Vecdi Akyüz, Ahmet Arpa, Durak Pasmaz,

düğün yemeğine denir. “Velime” kelime manası olarak; velm kökünden alınmış olup, toplanmak manasına gelir. İstılahta ise; düğünde yemek vermek manasında kullanılmıştır. Cumhur ulema hükmen velime’nin sünnet-i müekkede olduğunu söylemişlerdir. Efendimizin Abdurrahman b. Avf’a bir koyunla bile olsa ziyafet vermesini tavsiye etmesi ve bizzat kendisinin Zeynep validemizle evliliğinde ikramda bulunması bu hükme kaynaklık etmektedir. Ziyafetin vakti akit zamanı veya akdin sonundadır. Bu, örf ve âdete göre yapılabilecek bir iştir.¹⁵⁰ Düğün eğlenceleri de toplumların örfüne göre değişiklik arz etmektedir. Hz. Peygamber döneminden bu yana nikâhlarda aile büyüklerinin hazır olması, bir hutbe irad edilmesi, dua yapılması ve bu arada bir düğün yemeği verilmesi evliliğin müstehapları olarak uygulanmıştır.¹⁵¹

Müslümanın genel hayatında olduğu gibi düğününde de İslam’a yakışmayan her türlü şeyden ve bu arada israftan kaçınılmalıdır. Düğünlerde sadelik özendirilmelidir. Bununla birlikte nikâhın daha geniş bir halk kitlesine ilan edilmesini sağlayacağı, yakın ve dostların katılıp ortaklaşa duaların yapılacağı, sevinçlerin paylaşılacağı bir merasimin yapılması, tören sırasında evlilikle ilgili kısa bir konuşma yapılarak evlenecek çiftlerin karşılıklı hak ve sorumluluklarına dikkat çekilmesi, onlara ömür boyu mutluluk içinde yaşamaları için dua edilmesi tavsiye edilmiştir.¹⁵²

Nikâhın insanlara sevinç ve şenliklerle duyurulması, davetlilere ziyafet verilerek ikramda bulunulması İslam geleneklerine uygun bir davranış olacaktır. Bu şeklide duyurulan nikâh sayesinde gençlerin evliliğe teşvik edilmesi de sağlanmış olmaktadır. Ne var ki günümüzde yapılan düğünler İslami yönden pek çok sakıncalar içermektedir. Mahremiyetin gözetilmemesi, düğüne katılan davetlilerden beklentilerin farklı olması düğünleri evliliğin ilanı gayesinden uzaklaştırmaktadır. Müslümanlara düşen görev İslam dininin ön gördüğü esaslara, mahremiyete ve tevazuya dikkat ederek bu meşru birlikteliğe gölge düşürmemektir. Gereksiz harcamalardan kaçınarak israftan uzak bir düğün yapmak en güzeli olacaktır. Neşe ve eğlence düğünün amacı değil, aracı olmalıdır.

Abdullah Yücel), İstanbul 1994, III, 55.

¹⁵⁰ Sabık, s. 72-73.

¹⁵¹ Döndüren, 272.

¹⁵² Yaran, s.624.

2.3.TANZİMAT DÖNEMİNDEN ÖNCE NİKÂHIN TESCİLİ

Osmanlı hukuku, şer'î ve örfî olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Genel olarak özel hukuk şer'î, kamu hukuku ise örfî karakter arz etmektedir. Osmanlı aile hukuku tabiatı ile şer'î hukuk içinde yer almıştır. İslam dini Müslümanların evlenmesini ve çoğalmasını teşvik ettiği için evlenme, çoğalma ve bunun sonucu meydana gelen ailenin devamı, çocukların terbiyesi, eşler arasındaki münasebetlerin müspet bir karakterde olması gibi hususlar önem kazanmıştır. İslam'da ailenin ismet ve iffet temelleri üzerinde kurulduğu ve Türklerde de eskiden beri bu iki hususa çok büyük önem atfedildiği göz önünde bulundurulursa, Osmanlı aile hukuku ile Türk adet ve geleneklerinin uyumunda bir zorluk meydana gelmediği de anlaşılır.¹⁵³

Osmanlı devletinde III. Selim ile başlayan ve II. Mahmut ile devam eden batılılaşma hareketi Abdülmecit döneminde Tanzimat fermanı ile meyvelerini vermeğe başlamıştır. Her konuda olduğu gibi hukuk sahasında da Tanzimat ile birlikte bir yenilik devresi başlamıştır. 1839'dan önce yani Tanzimat döneminden önce Osmanlı devletinde yalnız İslam hukuku uygulanmakta idi. Her ne kadar padişahın iradesine dayanan örfî hukuk mevcut ise de prensip olarak, bu hukuk İslam hukukuna aykırı olamaz, özellikle ferdî haklara ve fertler arasındaki münasebetlere taallük etmezdi. Sonuç olarak 1839 tarihinden önce imparatorlukta ana ve esas hukuk İslam hukukudur. Özellikle Özel hukuk tamamen saf İslami karakterlerini muhafaza etmektedir.¹⁵⁴

Diğer İslam ülkelerinde olduğu gibi Osmanlı devletinde de kadı belirli hallerde evlenmeye müdahale etmekle görevlidir. Bazen nikâh akdinde bizzat hazır bulunur ve hüccet-i nikâh adı verilen bir belge tanzim ederdi. Fakat tarafların evlenme için kadıya gitmeleri mecburiyeti olmadığı gibi her hangi bir memurun veya imamın evlenmede hazır bulunmasına da lüzum yoktur.¹⁵⁵

Osmanlı devletinde Kanuni zamanından itibaren evlenme akdi için kadıdan izinname almak koşulu getirilmiştir. Ebussuûd Efendi'nin fetvalarından anlaşıldığına göre, padişah evlenilmeden önce kadıdan izin alınmasını emretmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise imamın da nikâhı akdetme görevinin resmen kabul

¹⁵³ Dilaver Cebeci, *Tanzimat ve Türk Ailesi*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1993, s. 119.

¹⁵⁴ Cin, s. 282-285.

¹⁵⁵ Cin, s. 282-285.

edilmiş olmasıdır. İmamın nikâh akdine iştiraki ve kadıdan önceden izinname alınması, İslam hukukunda mevcut olmayıp tamamen örfî hukuka dayanmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki kadıdan izinname alınması hiçbir şekilde nikâhın sıhhatine tesir etmeyip sadece idari zaruretlerden doğan bir formaliteden ibarettir. Bu uygulama ile evlenmenin ön şartlarının tespiti, taraflar arasında evlenme engelinin bulunup bulunmadığının araştırılması ve evlenme muamelelerini resmi bir kayda geçirmek suretiyle vatandaşlar arasında bu konuda çıkması muhtemel ihtilafları önlemek amacı güdülmüştür. Bizzat Ebussuûd Efendi'nin “izn-i kadı sıhhat-i nikâha şart değildir” , “kadı izni olmadan akdedilmiş nikâha ilişkin ihtilaf istima olunmaz” mealindeki fetvaları ile izinnamenin sadece idari bir muamele olduğunu açıkça belirtmiştir.¹⁵⁶

Evlenme akdinin taraflarından birisi olan erkek, kadıdan aldığı izinname ile imama gider, tarafların iradelerini beyanından sonra imam bir hüccet tanzim eder. İmam önünde mehrin miktarı da kararlaştırılarak nikâh akdedilmiş olurdu. Osmanlı devrinde imam, okuryazar tek kişi olmasına rağmen hukuki işlemler hakkında çok fazla bilgi sahibi değildir bu bakımdan evlenme şartlarının önce kadı tarafından incelenmesi ve ilgililerin eline imama hitaben yazılmış ve evlenmelerinde bir sakınca bulunmadığını bildiren bir izinname verilmesi uygun görülmüştür.¹⁵⁷

Osmanlı devletinde nikâh akitlerinin bir kısmı şer'î mahkemelerde yapılıyordu. Tarafların kendileri veya vekilleri mahkemeye müracaat ediyorlar, hâkim bu kişilerin evlenmelerine mani bir hal olup olmadığını araştırdıktan sonra şartlar uygun ise, nikâhı kıyarak mahkeme defterine kaydediyordu. Mahalle imamı da mahkemenin verdiği izin ve yetki ile nikâhı kıyabiliyorlardı.¹⁵⁸ Bu şekilde belli bir disiplin içerisinde nikâhların kaydedilmesi ile İslam dininin önem verdiği kurum olan aile belli bir düzene oturtulmakta ve hak ettiği değeri bulmaktadır. Zira gelişi güzel şekilde kayda geçirilmeden akdedilen nikâhlar mağduriyetlere sebebiyet vermektedir. Sicile kaydedilmeyen nikâh dinen geçerli olmakla birlikte zamanın değişmesi ve şartların eskisi gibi olmamasından dolayı hükümlerin de buna bağlı olarak maslahat gereği değişmesi buna göre davranılması en güzeli olacaktır. Tescil edilen ve belirli kayıtlarla kayda geçen işlemlerin her zaman için kalıcılığı daha fazla olmaktadır.

¹⁵⁶ Cin, s. 282-285.

¹⁵⁷ Cin, s. 282-285.

¹⁵⁸ Cebeci, s.119-120.

Aile hukuku ile ilgili kararlar ve sicil kayıtlarından eski Türk aile yapısını, nişanlanma, evlenme vb. müesseselerin nasıl işlediğini tamamen erkeğe ait gibi sanılan boşanma hakkının kadın tarafından da nasıl kullanıldığını, şiddetli geçimsizliğin kadına evlenmeyi sona erdirme hakkını verdiğini, karı- koca arasındaki mal ayrılığı rejimini, karı- kocanın çocuklar üzerindeki hak ve vazifelerini, mehir olarak hangi eşyaların verildiğini ve tarihin muhtelif devirlerinde bir Türk ailesinde hangi şeylerin önem arz ettiğini ve en önemlisi de evlenme akdinin sicile mecburi olmamakla birlikte kaydedildiğini öğrenebilmekteyiz. Sicillerde rastladığımız, vekil tarafından mahkemede akdolunan bir evlenme akdine burada yer vermeyi uygun görüyoruz. “Bayezid oğlu Ali ve Bahaeddin oğlu Budak’ın şهادetleriyle vekâleti hükmü sabit olan baba Muhammed, şer’i meclise gelip söz alarak şöyle dedi: “Beni kendisine vekil kılan Paşa Peri kızı Baht-ı şah’ı Seyyid oğlu Muhammed ile evlendirdim. Bundan sonra kimse karışmasın ve ilişmesin”. Adı geçen(Seyyid oğlu Muhammed) dahi “Baht-ı şah’ı ıyallıkla aileliğe alıp kabul ettim” dedi ve kadının nafakasını ve giyimini taahhüt eyledi. Adı geçen Paşa dahi kabul eyledi. Sicile yazdı.” Sicilin sonuna da akit yapılan zamanın tarihi atılarak sicile yazma işi tamamlanmakta idi.¹⁵⁹

Evlenmenin çoğunlukla mahkeme sicil defterine kaydedilmesi gerekiyordu. Ancak bu türden kayıtlara çokça rastlanmamaktadır. Sicile kaydedilmeyen nikâh da sözlü rıza ile cemaat nezdinde meşruiyet kazanmış demektir. Genel uygulama bu şekildedir. Bütün milletin nikâhının sicillerde kayıtlı olduğunu hiçbir tarihçi iddia etmemiştir. Fakat bazı bölge ve şehir halkları bu konuda hassas olduğu için kayıtlara önem verilmiştir. “Örneğin 1562-1563 tarihinde Konya sicillerindeki bir olaya göre; Süleyman Çelebi diye birinin tasarruf ettiği Ayni bint-i Abdi adlı bir kadının nikâhı üzerinde anlaşmazlık çıkmış, sicile bakıldığında kayıt görülmemiş ve kendisi de güya nikâhı Berkukoğlu Lütfi diye birinin kıydığını söylemiştir. Herhalde durum nikâhsız yaşama diye nitelendirildiğinden, Subaşı’nın kadıya müracaatı makul görülüp kadının bu gayrı meşru durumu sicile kaydedilmiştir.” Nikâh kaydının yaygın olduğu bu gibi yerlerde, sicile nikâh akdini kaydettirmeyen kadın ve erkek, nikâhsız yaşadıkları gerekçesiyle mahkemeye celbediliyordu ve bu gayrı meşru durumları mahkeme sicillerine kaydediliyordu.¹⁶⁰ Bu gibi durumlara düşmemek ve yanlış anlaşılmalara

¹⁵⁹ Ahmet Akgündüz, *Şer’iye Sicilleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1988, I, 13- 265.

¹⁶⁰ İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayınları, İstanbul 2000, s.67-76.

mahal vermemek adına bile olsa insanlar nikâhın tesciline önem vermek durumunda kalmışlardır. Çünkü o dönemlerde nikâhın kaydedilmesi yaygınlaşmış ve aksi muameleler takip edilir hale gelmiş, böylelikle nikâhın tescil edilmesi halk nazarında da işlerlik kazanmıştır.

Bu şekilde belli bir disiplin içerisinde nikâhların kaydedilmesi ile İslam dininin önem verdiği kurum olan aile belli bir düzene oturtulmakta ve hak ettiği değeri bulmaktadır. Zira gelişmiş güzel şekilde kayda geçirilmeden akdedilen nikâhlar mağduriyetlere sebebiyet vermektedir. Sicile kaydedilmeyen nikâh dinen geçerli olmakla birlikte zamanın değişmesi ve şartların eskisi gibi olmamasından dolayı hükümlerin de buna bağlı olarak maslahat gereği değişmesi ve buna göre davranılması en güzeli olacaktır. Ezmanın tegayyuriyle ahkâmın tagayyürü inkâr olunamaz¹⁶¹ kaidesine göre zamanın ve şartların değişmesi ile hükümlerin değişmesi kaçınılmaz bir durumdur. İslamiyet'in teşri edildiği dönemde nikâhın tescil edilmesi gibi bir uygulamanın olmaması bunun doğru bir uygulama olmadığını göstermemektedir, aksine bu uygulama maslahata binaen İslam ruhuna daha uygun bulunacaktır çünkü meydana gelen bir zarardan kurtulmaktansa zararların önlenmesi daha istenilir bir durumdur. Tescil sayesinde meydana gelmesi muhtemel sakıncalı durumlar önlenebilecektir. Çünkü yazı ile ispat her zaman daha kolay olmaktadır.

Nikâhta şahit bulundurulması hükmü şarttır ancak günümüz şartlarında yalnız iki şahidin duyması yetersiz kalmakta ve ilan edilerek tescil edilmesi gerekmektedir. Çünkü zaman değişmiştir ve hükümlerin aslı bozulmamak kaydı ile bir takım değişikliklere gitme gereği hâsıl olmuştur. Tescil edilen ve belirli kayıtlarla kayda geçen işlemlerin her zaman için kalıcılığı daha fazla olmaktadır.

Tarihin hangi döneminde olursa olsun ailenin kutsallığı ve korunması gerektiği gerçeği değişmemektedir. Bundan dolayıdır ki insanlar için evliliklerin tescil edilmesi ve duyurulması konusu önemli bir gereksinim olmuş ve bu konuda hassas davranılmıştır. Bu konuda akıllara gelebilecek en küçük bir şüphenin oluşmaması için en baştan tedbir alınmış ve resmi prosedürlere uyulması istenmiştir.

¹⁶¹ Osman Öztürk, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, İslami İlimler Araştırma Vakfı Neşriyatı, İstanbul 1973, s. 126.

2.4.TANZİMAT'TAN SONRA NİKÂHIN İLANI VE TESCİLİ

Tanzimat, Osmanlı devletinde 1839'da Gülhane Hattı Hümayunu'nun okunmasıyla başlayan ve 1876'da I. Meşrutiyet'in ilanına kadar devam eden devreye ve bu devrede yapılan ıslahat ve batılılaşma hareketlerine verilen umumi isimdir. Bu dönem Osmanlı devlet düzeninde, hukukî, iktisadî ve sosyal yapısında köklü değişikliklerin yapıldığı, devlete daha ziyade batılı bir çehre ve yapı verilmeye çalışıldığı bir dönemdir. Bu dönem sair bakımlardan olduğu kadar hukuk tarihi bakımından da önem arz etmektedir. Kuruluşundan 19. asır ortalarına kadar devam eden klasik Osmanlı hukuk düzeni, ilk defa Tanzimat döneminde gerek mahkemelerin yeniden düzenlenmesi, gerekse bu mahkemelerde uygulanmak üzere yeni kanunların hazırlanmasıyla köklü bir değişikliğe uğramıştır. Bu yüzden Osmanlı hukukunu Tanzimat'tan önce ve Tanzimat'tan sonra diye iki bölüme ayırıp incelemek gerekmektedir.¹⁶²

Tanzimat dönemindeki hukukî düzenlemeler millî ihtiyaçlar doğrultusunda yapıldığı kadar, batının tesir ve baskısıyla ve o baskı doğrultusunda yapılmıştır. Tanzimat dönemi kanunlaştırma hareketlerinin en büyük ve en orijinal eseri Mecelledir. Ahmet Cevdet Paşa'nın büyük gayretleri sonucu Fransız Medeni Kanununun alınmasından vazgeçilip onun yerine hazırlanmaya başlanmış ve yine Cevdet Paşa'nın gayretleriyle tamamlanmıştır. Mecelle Cevdet Paşa'nın tek başına kaleme aldığı bir eser değildir. Onun başında bulunduğu bir heyet tarafından hazırlanmıştır. Fakat her maddesinde Cevdet Paşa'nın izleri görülür.¹⁶³

Tanzimat'tan sonraki bir dizi kanunlaştırma hareketleri sırasında aile hukukunun bu hareket dışında tutulduğu ve kanunlaştırılmadığı görülmektedir. Muhteva bakımından Mecelle hakkında söylenen şeyler genellikle onun bir medeni kanun olduğu halde şahıs, aile ve miras hukukuna temas etmemesi üzerinde toplanır. Büyük çapta gelişen ticari muamelelerde ortaya çıkan problemleri halletmek birinci planda mütalaa edilmiş, fıkıh ilminin dünya işleri ile alakalı olan münakehat, muamelat ve ukubat kısımlarından sadece ticari muameleler kısmını tedvin gayesi güdülmüş, bu arada şahsın hukukuna da bir miktar yer verilmiştir. Aile ve miras gibi mevzuların da fıkıh

¹⁶² Aydın, s. 127-136.

¹⁶³ Aydın, s. 127-136.

kitaplarında mevcut bulunmasından dolayı muhtevasına dâhil etmeye lüzum görülmemiştir.¹⁶⁴ Mecelle cemiyeti muhtemelen mecellenin hazırlanması sırasında karşılaşmış buldukları güçlükler arasına bir de bunu katmak istememiş aile hukukunun tedvinini daha sonraya bırakmıştır. Yalnız devlet bu sahayı tamamen boş bırakmamış dolaylı yollarla da olsa tanzime çalışarak Hukuk-ı Aile Kararnamesine müsait bir zemin hazırlamıştır.¹⁶⁵ Mecelle 1869 tarihinden itibaren elli yedi sene yürürlükte kaldıktan sonra İsviçre Medeni Kanunun yürürlüğe girmesi neticesinde yürürlükten kaldırıldı. Mecellenin ilga olunması tarihi yönden devamlılığın hukuk sahasında da yok olduğunu bizlere göstermektedir.¹⁶⁶ Bir milleti millet yapan tarihidir. Ancak başka milletlerden alınarak uygulanmaya çalışılan hukuk sistemleri Osmanlı toplumu üzerinde bir yama gibi durmaktan öteye geçememiştir. İslam hukukunun tamamen kaldırılması ile de tamamen ikili bir sistem meydana gelmiş ve insanlar dini hassasiyetleri ve hukukî sorumlulukları arasında seçim yapmak durumunda bırakılmıştır.

Tanzimattan sonra evlenme sahasında devletin ilk ciddi müdahalesi 2 Eylül 1881 tarihli Sicilli Nüfus Nizamnamesi ile gerçekleşmiştir. Bu nizamnamenin 33. maddesine göre evlenecek müslümanlar şer'iyeye mahkemesinden, gayri müslimler ise kendi dinî reislerden izinname alacaklardır. Evlenmeyi akdeden imam yahut dinî reis, evlenme tarihinden itibaren en geç on beş gün içinde nüfus idaresine evlenmenin akdedilmiş olduğunu bildiren bir ilmühaber vermekle mükelleftir. Bu konuda mahalle ve köylerden verilen ilmühaberlerin doğruluğunu tetkik için, izinname vermekle görevli memurlar, ayda bir defa olmak üzere nüfus idaresine evlenen kimselerin isimlerini, oturdukları mahalle, sokak adlarını ve ev numaralarını ihtiva eden bir liste gönderir, tayin edilen müddet içinde nüfus idaresini haberdar etmeyen imam ve dini reislere para cezası uygulanırdı. Bu uygulamalarda öne çıkan iki esas göze çarpmaktadır. Bir taraftan evlenecek kimselerin mahkemedan izinname almaları istenirken diğer taraftan imamın eskiden beri devam eden nikâh akdetme görevi tam anlamı ile hukukileştirilmiştir.

¹⁶⁴ Öztürk, s. 110.

¹⁶⁵ Aydın, s. 127-136.

¹⁶⁶ Öztürk, s. 106.

İmam bir nevi evlendirme memuru statüsünü kazanmış, evlenme ve boşanmaları nüfus idaresine bildirmekle mükellef sayılmıştır.¹⁶⁷

Tanzimat süreci içinde, devletin evlenme, boşanma gibi hadiseleri daha sıkı bir şekilde kontrol almaya çalıştığı görülmektedir. Öyle ki evlilik sırasında verilecek mehr-i muaccel ve mehr-i müeccellerin miktarı bile devletçe tespit edilerek kayda geçirme cihetine gidilmiştir.¹⁶⁸

27 Ağustos 1914 tarihli Sicil-i Nüfus Kanununda izinname ve nikâhın tescili hususundaki eski hükümler devam etmekle birlikte, kıyılan nikâhları sicillere kaydetme vazifesi nikâh kıyana, yani imama aitken artık nikâhı kaydettirme vazifesi evlenen erkeğe devredilmiştir.¹⁶⁹

Çok geçmeden bu münferit tedbirlerin yetmeyeceği anlaşılmış ve Mecelle'ye bir evlenme ve boşanma kitabının eklenmesi gereği üzerinde durulmuştur. 20. yüzyılın başlarından itibaren Aile hukukunun tedvini konusunda bir hareket başlamıştır. İslamcılar, Aile hukukunu mevcut İslam hukuku esasları dâhilinde kanunlaştırmak ve gerekirse bazı noktalarda devrin ihtiyaçlarına göre değişiklikler yapmak fikri üzerinde dururken, batılılaşma taraftarları ise bu konuda köklü bir değişiklik yapılarak bir Avrupa kanununun özellikle Fransız kanununun Türkiye'de kabulünü istiyorlardı.¹⁷⁰

Devletin evlenme sahasına müdahalesi ve Aile hukukunun tedvinini isteyen fikirlerin neticesinde Kasım 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nin kabulü gerçekleşmiştir. Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nin kabulünde rol oynayan önemli sebeplerden birisi de 1914 tarihinde başlayan I. Dünya Savaşının Osmanlı toplumunda ortaya çıkardığı sosyal ve iktisadî sorunlardır. Türk Aile hukuku sahasında ilk ciddi kanunlaştırma hareketinin ürünü olan 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi kabul edilmiştir.¹⁷¹

Nikâhın tescil edilerek kayıtlara geçmesi, yazılı belgelerin her zaman için kalıcı olmasından kaynaklanmaktadır. Çıkabilecek herhangi bir anlaşmazlık durumunda

¹⁶⁷ Cin, s. 287-288.

¹⁶⁸ Cebeci, s.121-122.

¹⁶⁹ Aydın, s. 139.

¹⁷⁰ Cin, s.289-292.

¹⁷¹ Cin, s.289-292.

belgelere göre hareket etmek her zaman için sorunların çözümü ve hakların korunması, ispat edilmesi noktasında kolaylık sağlamaktadır.

2.5.HUKUK-I AİLE KARARNAMESİNE GÖRE NİKÂH AKDİ VE DEVLETİN ROLÜ

Hukuk-ı Aile Kararnamesi, İslam hukukunun evlenmeye ve boşanmaya ilişkin esaslarının tedvininden ibarettir. Kararname dört Sünni mezhebin esaslarından istifade edilmek suretiyle yapılmış olup gayri Müslim tebaanın evlenme ve boşanmaları kendi dinlerinin esaslarına göre tanzim edilmiştir. Ağırlıklı olarak Hanefi mezhebinin görüşleri bulunsa da İslam'ın dört Sünni mezhebinin aile hukukuna ilişkin kaidelerini bir araya toplayan bir kanunlaştırma hareketinin mahsulüdür.¹⁷²

Osmanlı devletinin, başlangıcından beri evlenme işlerine duysız kalmadığı, nikâhların umumiyetle kadıların kontrolünde veya kadılar tarafından kıyıldığı bilinmektedir. Son devirlerde zayıflayan bu sistem Tanzimattan sonra tekrar ıslah edilmiş, Sicill-i Nüfus Kanunu ile bu saha tekrar tanzim edilerek devletin bu sahadaki kontrolü arttırılmıştır. Kararname ile getirilen esaslarla da bu saha daha sağlam bir şekilde tanzim edilmiş, imparatorluk dâhilinde kıyılan nikâhların tamamının devlet kontrolünde kıyılmasının teminine çalışılmıştır.¹⁷³

Kararname bu hususta iki önemli esas getirmektedir. Birincisi, nikâhtan evvel durumun ilan edilmesi, diğeri de nikâh akdi esnasında taraflardan birinin ikametgâhi hâkimin veya bunun özel bir izinname ile izinli kıldığı vekilin hazır bulunması ve nikâh akitnamesini tanzim ve tescil etmesidir. Kararnamede bulunan nikâhın ilanı, nikâh sonrası duyurma şeklinde değildir. Nikâh kıyılmadan önce halka duyurularak nikâha mani bir durumun olup olmadığına dair ön araştırma niteliğinde olan mahkeme tarafından yapılan resmi bir duyurmadır.¹⁷⁴

Kararnamenin “Bab-ı Salis”te yer alan “Fasl-ı Evvel” bölümü, “nikâhın akdi” ile ilgili olan 37. maddesine göre “ Esna-yı akidde hatıp ile mahtubeden birinin ikametgâhi bulunan kaza hâkimi veya bunun izinname-i mahsus ile me’zun kıldığı naib hazır

¹⁷² Cin, s.292.

¹⁷³ Aydın, s.188.

¹⁷⁴ Aydın, s.188.

bulunup akidnameyi tanzim ve tescil eder.”¹⁷⁵ şeklindedir. Bu madde ile nikâhın hangi şekilde kıyılması gerektiği özetlenmiştir. Evlenmeyi serbest irade ile istenildiği zaman ve yerde akdedilen bir akit olmaktan çıkararak evlenmeleri sıhhatli bir şekilde denetlemek istemiştir.¹⁷⁶

Kararnamede bulunan nizamnameyi göz önüne alarak evlenecek kimselerin takip etmeleri gereken usulü şu şekilde özetleyebiliriz: Evlenmek isteyen kimseler önce buldukları mahalle ve köy ihtiyar heyetlerinden birer nüsha nikâh ilmühaberi alacaklardır. Bu ilmühaberde tarafların ahval-i şahsiyelerine ait bilgiler yer alacaktır. Ayrıca tarafların nikâh ehliyetlerinin bulunup bulunmadığı, nikâha mani hallerinin bilinip bilinmediği, biliniyorsa neden ibaret olduğu, tarafların yaş ve mezheplerine göre velilerinin iznine ihtiyaç bulunup bulunmadığı da bu ilmühaberde belirtilecektir. Alınan bu ilmühaberler nüfus kâğıtları ile birlikte taraflardan birinin ikametgâhı hâkime verilir. Tarafların nikâh ehliyetleri bulunmaz veya nikâha mani bir halleri bulunursa evlenme talepleri reddolunur. Mahkemece nikâh evrakının tamam olduğu, evliliğe mani bir durumun olmadığı ve anlaşıldıktan sonra keyfiyet ilan olunur. Nikâha itirazı olanlar on gün zaman zarfında mahkemeye müracaatları istenir. Taraflardan birisi başka bir bölgede oturuyorsa o bölgenin mahkemesinde de duyurulurdu. İlan mahkemenin divanhanesine ve insanların uğrak yerlerine asılır, gerekirse gazete ile de ilan edilirdi. Gerek ilandan önce veli tarafından, gerek ilandan sonra üçüncü şahıslar tarafından yapılan itirazlar ve tarafların bu itirazlara verdiği cevap ve ibraz ettiği deliller mahkeme tarafından değerlendirilerek bir karara varılır. Mahkemece nikâhın kıyılabilmesine karar verildiği takdirde mahkemede veya başka bir yerde nikâh akdedilirdi. Nikâh mahkemedden başka bir yerde kıyılacak ise, mahkeme veya nüfus daireleri görevlisi, mektep muallimleri, mahalle imam ve muhtarları gibi resmi bir sıfat taşıyan bir kimse hususi bir izinname ile mahkeme tarafından nikâhta bulunmak üzere vekil tayin edilir. Nikâh meclisinde hazır bulunan hâkim veya vekili bir akitname düzenler. Bu akitnamede tarafların ve şahitlerin isimleri, tespit edilen mehrin miktarı, akit sırasında ileri sürülen şartlar da yazıldığı gibi, taraflar arasında başka bir mukavele de varsa o da akitnameye eklenerek imzalanırdı.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Orhan Çeker, *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, Mehir Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s. 31.

¹⁷⁶ Cin, s.296.

¹⁷⁷ Aydın, s.189-191.

Bütün bu uygulamalara aykırı davranılarak nikâh akdedilirse, geçerliliği olmakla birlikte kurallara uyulmadığından dolayı taraflar bir aydan altı aya kadar, şahitler bir haftadan bir aya kadar, hâkim veya vekili veyahut da imamlar bir aydan altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılmakta idi.¹⁷⁸

Kararnamenin 34. maddesine göre “Nikâh akdi esnasında mükellef iki şahidin huzuru, nikâhın sıhhatında şarttır.” ” hükmü getirilerek nikâhın şahitler huzurunda aleniyet kazanması sağlanmış, 33. maddesinde “Akd-i nikâhın icrasından evvel keyfiyet ilan olunur” hükmü ile de nikâha mani durumların araştırılarak sonrasında mağdur olunması engellenmesi için evlilikten önce nikâhın duyurulması istenmiştir.

2.6.TÜRK MEDENİ KANUNUNA GÖRE NİKÂHIN DUYRULMASI VE TESCİLİ

17 Şubat 1926 tarih ve 763 sayılı Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girmesiyle artık İslam Hukuku tamamıyla terk edilmiştir. Medeni Kanunun aileyi tanzim tarzı ile İslam Hukuku'nun tanzim tarzı arasında şekil olarak farklılıklar vardır.¹⁷⁹

Türk Medeni Kanunu'nun 155. maddesine göre evlenme, yetkili memurun önünde yapılmalıdır. Yetkili evlendirme memuru önünde yapılmayan evlilik “yok evlilik” hükmündedir. Şekil şartı olarak Türk Medeni Kanunu'nun geçerli bir evlilik için öngördüğü zorunlu şartların “evlendirme memurunun taraflara evlenme akdini yapmak isteyip istemedikleri yolunda soru sorması ve her iki nişanlının da bu soruya olumlu cevap vermeleridir.” Evlenmenin, resmî memur önünde yapılması şart kılındığı için, sadece dini tören ile yapılan evlenmeler de yok evlilik hükmündedir. Ülkemizde İslam Hukuku'nun etkisi altında imam nikâhı ile pek çok evlenmeler yapılmakta ve bu evlenmeler de kanun önünde yok evlenme olarak kabul edildiği için, çocukların soy bağı düzgün olmamaktadır. Bu nedenle çıkarılan af kanunları ile bu çocukların soy bağı idarî olarak düzeltilmektedir.¹⁸⁰ Resmi olarak tescil edilmediğinden, yetkili bir memur önünde akdedilmediğinden imam nikâhı uygulaması ile kısılan nikahı yok saymak İslam hukukunun ön gördüğü nikâhı yok saymak anlamına geleceğinden böyle bir nikâh medeni kanun önünde yok sayılsa bile dinen nikâhın rükünlerini ve şartlarını taşıdığı

¹⁷⁸ Aydın, s.189-191.

¹⁷⁹ Cin, s. 311.

¹⁸⁰ Öztan, s.124.

için sahih bir evliliktir. Hukuki açıdan eksik kaldığı için imam nikâhı ile evlenen çiftlere gayri meşru bir evlilik yaşadıkları gibi bir suç isnad edilmesi doğru bir davranış olmayacaktır zira şahitler huzurunda irade beyanı ile taraflar nikâh akdinde bulunmuşlardır. Bunun nikâhsız birleşmelerle karıştırılmaması gerekmektedir. Ancak tescil edilmediği için gerek çocukların gerek de kadının mağdur olmaması amacıyla nikâhın tescili günümüzde önemini iyice hissettirmektedir. Bundan dolayı tavsiye edilecek olan nikâhın resmi bir şekilde akdedilip kayda geçirilmesidir.

Uyulması gereken diğer bir şart ise, evlenme akdinin şahitler önünde yapılmasıdır. Şahitlerin evlenecek olan kişilerin yakını olması önemli değildir. Şahitler ergin ve ayırt etme gücüne sahip kişiler olmalıdırlar. Ancak şahit olmaksızın yapılan evlenme akdi geçerli değildir. Aynı şekilde, evlenme akdi yapıldıktan sonra şahitlerde aranan vasıfları taşımadığı tespit edilirse, (mesela şahitlerden birinin ergen olmaması, ayırt etme gücüne sahip olmaması gibi), yapılan evlenme akdi muteber olarak kalır. Şahitlerin resmî defteri imzalamaması da evlilik akdinin geçerliliğini etkilemez.¹⁸¹

Kanaatimize göre nikâhta şahitlik yapan kimselerin, çiftlerin evlilik yaşamında çıkması muhtemel sorunlarında da yanlarında bulunmaları ve gerekirse hakemlik yapmaları, sadece nikâh akdi anında değil de çiftlere evlilikleri boyunca yanlarında bulduklarını hissettirmeleri, şahitlik kavramını tamamen formalite olmaktan çıkarmış olacaktır. Zira aile hayatında problemlerle dönemlerde kimse olaya müdahil olmak istememekte, kimi zaman ara bulucu kimsenin olmayışından aileler zarar görmektedir. Bundan dolayı şahit olarak seçilecek kimselerin hakemlik yapma hususiyetlerini de taşıyan kimselerden seçilmesi şahitlerin hayatta oldukları sürece çiftlerin gözetiminde bulunmalarını sağlayacak, böylelikle aileler daha en başından sonuna kadar sağlamlaştırılmış olacaktır.

Türk Medeni Kanunu'nun 141. maddesine göre, evlenme alenen akdolanmalıdır. Yani evlenmenin yapıldığı salona başkalarının girmesi yasaklanamaz. Davetli bulunmaması, evlenmenin alenî yapılmadığı anlamını taşımaz. Tarafların evlenme iradelerini açıklamaları üzerine, memur evlenme sicilini tanzim eder ve bunu taraflara imzalatır; daha sonra, tanıkların imzaları alınır ve en sonunda memur tarih ve saati

¹⁸¹ Öztan, s.124-143.

belirterek imza atar. Tescil, yaratıcı bir hak doğurmadığı için, tarafların evlenmeyi kabul ettiklerini beyanlarıyla açıklamalarına rağmen, evlenme sicilini imzalamaktan kaçınmaları halinde, memurun yapacağı herhangi bir işlem yoktur. Evlendirme memuru eşlerin sicili imzalamaktan kaçındıklarını sicile işleyerek, evlenmenin yine de tam olarak meydana geldiğini beyan eder. Evlendirme memurunun imzalamasından sonra, sicil, Türk Medeni Kanunu'nun 7. maddesi anlamında bir delil niteliği kazanır.¹⁸²

Evlenen her çifte evlendirme memurluğunca düzenlenmiş bir aile cüzdanı verilir. Aile cüzdanı evlenmenin kimler arasında yapılmış olduğunu gösteren bir belgedir. Dini tören yapılmadan önce aile cüzdanının gösterilmesi şarttır. Türk Ceza Kanunu'nun 230. maddesine göre, bir evlenme için dinsel tören yapan kimse hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.¹⁸³

Artık Türk hukukunda imamın nikâh akdetme görevi resmen sona ermiştir. Bu sebeple, imamın resmî nikâh sırasında hazır bulunmasına cevaz yoktur. Medeni Kanun ve İslam Hukuku evlenme hususunda bir noktada birleşmektedir. Medeni Kanunun kabul etmiş olduğu resmi nikâh da, İslam hukukunda olduğu gibi iki şahit önünde akdedilir. Taraflar evlenme iradelerini hiçbir şüphe ve tereddüde meydan vermeyecek şekilde izhar ederler. Bu bakımdan Medeni Kanuna göre akdedilmiş olan resmi nikâhın şer'i meşruiyetinden şüphelenmeye hiçbir sebep yoktur. Yani Medeni Kanuna göre resmen evlenmiş olan bir Müslüman aynı zamanda İslam hukukuna göre de evlenmiş sayılır. Çünkü İslam Hukuku evlenmede herhangi bir dua okunması veya imam huzurunda evlenilmesi gibi bir mecburiyet belirlememiştir.¹⁸⁴ Ancak resmi nikâh esnasında mehirden bahsedilmemektedir. Bu yönü ile yetersiz kaldığından dolayı resmi nikâh akdedilirken mehrin miktarı belirtilmeli ve tescil edilerek kayda geçirilmelidir. Bu sayede dini ve resmi açıdan tam bir akit yapılmış olunacaktır.

Nikâhta hutbe ve dua okunması sonradan halk arasında yerleşmiş olan ve İslam'ın mendup saydığı bir teamülden ibarettir. Türk hukukunda imamın evlenme akdetme görevi ise önce fiilen sonra da idarî düşüncelerle hukuken kabul edilmiş olan bir durumdur. İmamın nikâhta hazır bulunması akde hiçbir dinî mahiyet izafe etmediği

¹⁸² Öztan, s.124-143.

¹⁸³ Öztan, s.124-143.

¹⁸⁴ Cin, s.312.

halde, halk arasında resmen evlendikten sonra, taraflar bir de imam önünde evlenme iradelerini beyan etme ihtiyacını hissetmektedirler. Medeni Kanun nikâhta dua işini tamamen hususî ve vicdanî bir mesele telakki etmiş ve sadece dini merasimin, ancak evlenme akdinin icrasından sonra yapılabileceğini zikretmekle yetinmiştir. Ancak Medeni Kanuna göre resmi nikâh yapılmadan dini merasim yapmak ve yaptırmak Türk Ceza Kanununun 230. maddesi gereğince suç sayılmıştır. Medeni Kanunun 143. maddesine göre, “ Evlendirme memuru, merasimin hitamı üzerine derhal karı ve kocaya bir evlendirme kâğıdı verir. Evlenme kâğıdı ibraz edilmeden evlenmenin dini merasimi yapılmaz. Bununla beraber evlenmenin tamamıyeti dini merasimin icrasına mütevakkıf değildir.” Bazı müelliflere göre Medeni Kanunun bu hükmü Türkiye’de bulunan gayri müslimleri kapsamaktadır. Buna karşılık bir kısım müellifler de Türkiye’de bulunan gayri müslimlerin sayısının bu görüşü doğrulamaya yetmediği ve “ kanun koyucunun daha çok imam nikâhında gelenek olan hutbe ve nikâh duasının halk görüşündeki değerine karşı koymak istediği” kanaatini izhar etmektedirler.¹⁸⁵

Evlilik ve aile, her dönemde her devir ve ülkede sosyal hukukun önemli bir unsurunu oluşturduğundan, yasa koyucular tarafından önemle ele alınmış ve her ülkenin medeni yasasında oldukça etraflı bir biçimde düzenlenmiştir. Bu bakımdan evlilik, bir düzenleme konusu olarak medeni hukuk içerisinde sözleşmeden daha az önemde değildir. Bir başka deyişle evlilik kendi kendine yeten, eksikliklerinin tamamlanabilmesi için daha genel bir kurumun hükümlerine gerek duymayan kendine özgü bir aile hukuku düzenlemesidir.¹⁸⁶ Türk Medeni Kanunu’nda da bu tarz düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu düzenlemeler sayesinde tarafların mağduriyetinin en aza indirilmesi sağlanmıştır. Kanaatimize göre resmi nikâh merasimi sırasında dini hususlara da yer verilmesi toplum nazarındaki imam nikâhı gereksinimini ortadan kaldırmaya yardımcı olacak bir düzenleme olacaktır. Bu da tarafların istemeleri halinde Diyanet İşleri Başkanlığınca görevlendirilecek müftülerin devletin yetkili kıldığı memur sıfatı ile nikâhı akdetmesi ve resmi sicillere kaydını sağlaması ve hemen akabinde duasını yaparak akdi tamamlaması en güzeli olacaktır. Akit esnasında tarafların belirlediği mehir miktarının belirtilmesi ve bunun da kayda geçirilmesi

¹⁸⁵ Cin, s. 313.

¹⁸⁶ Argun Kötelî, *Evliliğin Hukuki Niteliği ve Evlilik Dışı Beraberlikler*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1991, s. 48.

sayesinde borçların yazılması ilkesi de gerçekleştirilmiş olacaktır. Zira mehir erkeğin karısına vermeyi taahhüt ettiği bir borçtur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NIKÂHIN ALENİYETİ İLE İLGİLİ GÜNÜMÜZDEKİ TARTIŞMALI KONULAR

3.1.RESMİ NİKÂH VE DİNİ NİKÂH İKİLEMİ

Nikâh, dünyevi ve uhrevi boyutları olan, neslin devamının sağlanması açısından toplum nazarında ehemmiyet arz eden bir akit, bir sözleşmedir. Fıkıh âlimleri tarafından nikâhın ibadet mi, muamelat mı olduğu tartışıla gelen ve farklı fikirler öne sürülen bir konudur. Kimi âlimlere göre bir kira akdi, bir satım akdi nasılsa bir evlilik akdi olan nikâh da öyledir, insani bir muamele, bir sözleşmedir. Diğer bir kısım âlimlere göre ise nikâh konusuna Kur'an ve Sünnette çokça yer verilerek teşvik edildiği için nikâh, bir ibadettir, dini bir akittir. Kanaatimize göre her iki görüş de isabetlidir, zira evlilik akdi olan nikâhın hem dini, hem dünyevi, hem hukuki, hem de sosyal boyutu vardır. Bundan dolayı nikâh akdedilirken dini kurallara uyararak imam nikâhı mı uygulanmalı, yoksa resmi makamlara başvurarak tescil edilerek mi akdedilmeli şeklinde tereddütler insanların aklında soru işareti bırakmaktadır. Çünkü her ikisinde de önem arz eden hususlar bulunmakla beraber, yalnız birinin uygulanması halinde doğacak sakıncalar sorun teşkil etmektedir.

Nikâh akdi aralarında evlenme engeli bulunmayan bir kadınla bir erkeğin, şahitler huzurunda, karşılıklı rızaları ve irade beyanları ile kurulur. Bu sebeple nikâh akdini bir başkası değil, iki taraf yapar. İmamın veya belediye memurunun nikâh kıyması akdin kurulması ve sahîh olmasının şartı değildir, bunların yaptığı ancak akdi yönetmekten ibarettir. Resmi nikâh ayrıca kayıt altına alındığı için evlilik hukukunu koruması, güvence altına alması bakımından dinin amacına daha uygundur. İçinde yaşadığımız günümüz şartlarında yalnızca dini nikâhla yetinmek, İslam dininin önem verdiği evlilik hukukunu korumak için yeterli olmadığından mutlaka akdi resmileştirmek gerekmektedir.¹⁸⁷

Türk Medeni Kanunu'nun 110. maddesi "evlenme memuru, merasimin tamamlanması üzerine, derhal karı ve kocaya bir evlenme kâğıdı verir. Evlenme kâğıdı

¹⁸⁷ Hayreddin Karaman, *Sorularla Müslümanlık 1.Evlilik*, İz Yayınları, İstanbul 2009, s. 43.

ibraz edilmeden, evlenmenin dini merasimi yapılamaz. Bununla beraber tamamıyeti dini merasimin icrasına bağılı değıldir” hükmünü getirmektedir. Buna göre evlenmenin muteber olması için dini nikâh gerekmemekle birlikte isteyen kimselerin, medeni nikâhtan sonra, dini nikâh yaptırabilmesine izin verilmektedir. Buradan, bir dini nikâh anlayışı bulunduğı ortaya çıkmaktadır. Hâlbuki nikâh bir akittir ve İslam’ a göre nikâhta asıl olan şartlarına uygun olarak evlenmenin gerçekleşmesidir. Ancak burada müslümanın manevi tatmin ihtiyacı göz ardı edilmemelidir. Din bir teslimiyettir. İnsanlar nikâhları esnasında bir din görevlisinin bulunması, Allah ve Resulünün anılması, dua v.s okunması ile manevi bir rahatlama hissetmektedir. Ayrıca medeni nikâhta mehrin zikredilmemesi, süt hısımlığı gibi bazı evlenme engellerine dikkat edilmemesi, gayri Müslim erkekle evlenme yasağının kaldırılmış olması, icap ve kabul kelimelerinin geçmiş zaman kipiyle olmaması gibi sebepler de Müslümanların medeni nikâhı yeterli görmemesine yol açmaktadır. Bu durumda mutmain olmayan Müslüman, medeni kanunun izin verdiği gibi, bir de dini nikâh yaptırmaktadır. Belki önce resmi nikâh yapılarak hem nikâhın gerektirdiğı hukuki neticeleri, hem de manevi tatmini sağladığı için yeterli görülebilir. Ancak herkes bu yolu seçmemekte; özellikle kırsal kesimde çok sayıda kişi resmi işlemlerin zorluğundan kaçınma, ihmal veya çok evlilik gibi bir takım sebeplerle sadece dini nikâhla evlenmektedir. Resmi kayıtlara da geçmeyen böyle bir nikâh, medeni nikâhın hukuki neticelerinden hiçbirini meydana gelmeyeceğine göre, bir takım mahzurları da beraberinde getirecektir. Hukuken evli sayılmayan bu insanların çocukları birçok problemle karşı karşıya kalacaktır. Dini nikâhlı kocası tarafından boşanan kadın, ne resmi hukukun ne de İslam hukukunun kendisine tanıdığı haklardan faydalanabilecektir.¹⁸⁸

Aynı şekilde İslam’ın nikâhla ilgili ilkeleri suiistimal edilerek gizlice kıyılan, aleniyet ve tescil şartlarını taşımayan dini nikâhlarla, birçok genç kızın mağdur edildiğı de bilinmektedir. Nikâhın gayesi evliliğı, tarafları ve çocukları garanti altına almak olduğuna göre, hiçbir hukuki sonuç doğurmayan, tarafların hak ve sorumluluklarının teminatı olmayan bu nikâhların İslam’a göre de mahzurlu olacağını söylemek mümkündür. Bütün bunlar göz önünde bulundurularak, medeni ve dini nikâh arasında bir yol bulunmalı; herkesin tatmin olacağı bir nikâh şekli belirlenmelidir. Böylece

¹⁸⁸ Ünal, s. 175-177.

insanlar, manen emin olmadıkları bir nikâhla evlenmek yahut resmen geçerliliği olmayan bir nikâhla evlenmek veya gerekmediği halde iki akit yaptırmak durumundan kurtarılmalıdır. Bunun ne şekilde olacağı konunun uzmanları tarafından tartışılarak belirlenmelidir. İsteyenin nikâh memuruna vekâleten bir din görevlisi, isteyen de nikâh memuru tarafından evlendirilmesi, ancak nikâhın mutlaka resmi kayıtlara geçirilmesi şeklinde bir çözüm getirilebilir.¹⁸⁹

Resmi nikâhın dini nikâh yerine de sayılıp sayılmaması pek çok kişiler tarafından tartışılmaktadır. İslamiyet'in bütün hükümleriyle yaşandığı devirlerde itimat vardı, aldatma ve güven sorunu çok fazla yaşanmıyordu. Eski dönemlerde dini nikâhın kuvvetli bir şekilde bağlayıcılığı vardı. İnancı tam olan insanlar tarafından ehemmiyet verilerek uygulanmakta idi. Ancak zamanla kötü niyetli insanlar tarafından istismar edilerek maksadından uzaklaştırılmış ve pek çok insanın mağdur edilmesine sebebiyet verilmiştir. Bu sebeple dini nikâhla birlikte resmi nikâhın da yaptırılması bilhassa kadın açısından bir emniyettir, dolayısıyla ihmal edilmemesi gerekmektedir. Hatta resmi nikâh, dini nikâhtan önce yapılmalıdır. Resmi nikâhın dini nikâh yerine geçip geçmeyeceği meselesine gelince, resmi nikâh iki şahit huzurunda akdedildiği müddetçe dini nikâh yerine de geçer. Ancak resmi nikâhta dini nikâhta bulunan besmele, hamd ve salâvatla başlanma özelliği bulunmamaktadır.¹⁹⁰ Müslüman çiftlerde de hayırlı işlerde dua ve bismelinin bulunması gerektiği inancı olduğu için dini nikâhın da yapılması gerektiği şeklinde bir inanış vardır. Dini nikâhta mehir den ve mehrin miktarından bahsedilirken resmi nikâhta bundan bahsedilmesi mümkün değildir.¹⁹¹

Bu gibi hususlardan dolayı resmi nikâh, dini nikâh yerine geçer diyebiliriz ancak eksik kalan yönlerinin de resmi nikâhın ardından tamamlanması taraflar açısından daha isabetli olacaktır düşüncesindeyiz. Zira gönüller ancak bununla tatmin olur ve böyle önemli bir kurum dini ve manevi boyutundan koparılmamış olur.

Nikâh tarih boyunca hep kutsî ve manevi bir olay olarak görülmüş ve hep dinî merkezlerde kıyılı gelmiştir. Bugün ülkemiz dışında çoğu ülkelerde kutsal mabetlerde

¹⁸⁹ Ünal, s. 175-177.

¹⁹⁰ İsmail, Mutlu, *Haneî ve Şafîlere Göre Evlilik ve Aile*, Mutlu Yayınları, İstanbul 1995, s.120-121.

¹⁹¹ Yusuf Kerimoğlu, *Fıkî Meseleler*, Furkan Yayınevi, İstanbul 1982, II, 17-18.

nikâhın kıyılması şart koşulmakta ve uygulanmaktadır.¹⁹² Batı ülkelerinde nikâh, din adamları tarafından mabetlerde, kiliselerde ve havralarda kıyılmaktadır.¹⁹³ Ülkemizde nikâh belediye tarafından görevlendirilen bir memur vasıtası ile kıyılmakta, dini hiçbir hususiyeti içerisinde barındırmamaktadır. Bu, İslam hukukunda nikâhın din adamı tarafından kıyılması gibi bir şartın bulunmamasından dolayıdır. Diğer dinlerin şeriatleri nikâhta din adamı bulundurulmasını zorunlu kılmaktadır. Din adamı tarafından yapılmayan akitler geçerli sayılmamaktadır.¹⁹⁴

Ayet ve hadislerde, fıkıh kitaplarında “dini- resmi nikâh”, “imam veya belediye nikâhı” diye bir ayırmadan söz edilmemektedir. Şartlarına uygun bir şekilde akdedilen nikâh, nerede ve kim tarafından yapılırsa yapılsın geçerlidir. Ancak nikâhın resmiyet kazanması ve evliliğin yüklediği hak ve sorumlulukların güvence altına alınabilmesi için Müslümanın, evliliğini yaşadığı ülkedeki mevzuata uygun olarak yapması gerekir. Ülkemizde belediyelerde ve muhtarlıklarda kıyılan nikâhlar, evlenmek isteyenlerin irade beyanları bulunduğu, aralarında evlenme engeli olmadığı ve şahitlerin huzurunda yapıldığı sürece geçerlidir.¹⁹⁵

Daha önce de belirttiğimiz gibi İslam hukukunda, nikâh esnasında tarafların irade beyanları ve iki şahidin bulunması ile nikâh akdedilmiş olmaktadır. Nikâhı akdeden kişi ancak yönetici hükmündedir. Ülkemizde uygulanan Türk Medeni Kanununun 134/ II maddesine göre ise nikâh ancak evlendirme memuru huzurunda akdedilir.¹⁹⁶

Buraya kadar herhangi bir ikilem yaşanmamakla birlikte dini yönden eksik kalan kısımlarını tamamlamak açısından resmi nikâhın akdedilmesi görevi dini vasıflara haiz kişilere verilerek, nikâh hem resmen tescil edilerek, hem de dua edilerek kıyılması sonucunda bu ikilemin çözüme kavuşturulması bizce uygun bulunmaktadır. Bu sayede evlenecek kişiler dini nikâh ile resmi nikâhı ayrı yer ve zamanlarda kıyma zahmetinden kurtulmuş bulunacaktır. Şunu da belirtmek gerekir ki dini nikâhın günümüzde mahzurlu gördüğümüz en önemli tarafı, tescil edilmeden ve insanlara duyurulmadan yapılarak, nikâhın amaçladığı gaye olan toplum nezdinde meşru olma gayesine ters

¹⁹² Faruk, Beşer, *Hanımlara Özel İlmihal*, Nuh Yayınları, İstanbul, 2007, s.264.

¹⁹³ Beşer, *Evlilik ve Aile*, s.22.

¹⁹⁴ Muhammed Ali es-Sabunî, *İslam'da Evlilik ve Aile Mutluluğu*, (trc: Nihat Yatkın), Hisar Yayınları İstanbul, tsz., s.102.

¹⁹⁵ İsmail Karagöz, *Aile ve Gençlik*, T.D.V. Yayınları, Ankara 2006, s.30.

¹⁹⁶ Akıntürk, s. 99.

düşürülmesidir. Günümüzde imam nikâhı uygulamasının aslında zinanın meşrulaştırılması biçiminde değerlendirilmesi mümkün olan gizli evliliklerin yapılması, ikinci evliliklerin usulsüzce çoğalması gibi amaçlarla da kullanıldığı görülmektedir.

İmam nikâhının yasal olarak bağlayıcı olmaması, tarafların birbirlerini çok rahat terk edebilmeleri ve terk ettikten sonra da herhangi bir hakkın ortaya çıkmaması gibi nedenlerden dolayı bazı insanlar metres hayatı denilen gizli ilişkilerine meşruluk kazandırmak gibi amaçlar için imam nikâhını kendi meşru olmayan isteklerine alet etmektedir. Bunun sonucu olarak da kişiler mağdur olmakta ve toplumun düzenini sağlayan aile kurumu yıpratılmaktadır. Bunun gibi pek çok sakıncaları içinde barındıran imam nikâhı uygulaması hedefinden saptırılmıştır.

3.2.GIZLİ NİKÂHIN HÜKMÜ

İmam Malik gizli nikâhı şöyle tarif etmektedir: Kocanın şahitlerden nikâh akdini, daha önce evli ise önceki karısından veya ev halkı bile olsa diğer insanlardan gizlemelerini istediği nikâh şeklidir. Böyle bir evlilikte cinsi münasebet olmuşsa şahitsiz evlilikte olduğu gibi nikâh akdi feshedilir ve bu bir bain talak, yani kesin boşanma sayılır. Eğer eşler zifafın gerçekleştiğini ikrar eder veya durum zinadaki gibi dört şahitle sabit olursa her iki eşe de değnek cezası veya recm cezası uygulanır. Ancak def çalmak veya düğün yemeği vermek yahut veli dışında tek şahitle de olsa nikâh ilan edilmiş olursa, şüphe bulunduğundan dolayı had cezası düşer. Nitekim Allah Rasulü bir hadis-i şeriflerinde “Gücünüzün yettiği kadar şüphe bulununca had cezalarını düşürünüz”¹⁹⁷ buyurmuştur. İmam Malik, evliliğin topluma ilanını bir şart olarak kabul ettiği için, gizli yapılan veya şahitlerden gizlemelerini isteyerek kısılan nikâhı geçerli saymaz.¹⁹⁸

Ebu Hanife ve İmam Şafii'ye göre böyle bir evlilik gizli yapılmış sayılmamaktadır. Çünkü şahitlere sonradan yapılacak gizli tutma tavsiyeleri nikâh akdine zarar vermez. Hanbelîlere göre ise gizli tutma tavsiyesi nikâhı geçersiz kılmaz. Evliliği veli, şahitler ve eşler gizlese de bu geçerli olur, ancak böyle bir gizleme mekruhtur, güzel sayılan davranışlardan değildir.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Et-Tirmizi, “*Hudud*”, 4.

¹⁹⁸ Ez-Zuhayli, s. 58-59.

¹⁹⁹ Ez-Zuhayli, s. 58-59.

Diğer yandan İbn Ebî Leylâ, Ebu Sevr ve Ebu Bekr el-Esamm gibi fakihlere göre evlilikte şahit bulundurmak şart değildir. Bu fakihlerin dayandığı deliller “Kadınlardan hoşunuza gideni nikâhlayın”²⁰⁰ ve “İçinizden bekâr olanları evlendirin”²⁰¹ ayetlerinin genel anlamıdır. Onlar şahitlik konusundaki hadisleri, ayetlerin mutlak anlamını sınırlayacak güçte görmemişlerdir. Ancak çoğunluk müctehitler bu görüşü reddetmiş ve nikâhta şahitten söz eden hadislerin meşhur olduğunu ve ayetlerin mutlak anlamı sınırlayacak güçte bulunduğunu söylemişlerdir.²⁰²

Nikâhın gizli tutulmayıp duyurulması, artık o insanların herkes tarafından karı koca olarak bilinerek talip olunmaması ve beraberliklerinin meşru görülerek bir arada görüldüklerinde suizanda bulunulmaması yönüyle çok gerekli görülmektedir.²⁰³ Nikâh gizli tutulduğu sürece eşler sürekli töhmet altında bulunacak, hem toplum nazarında ayıplanacak hem de kendi vicdanlarında sürekli yargılanmakta olacaklardır. Nikâhı ilan etmek meşru olan evliliklerle gayr-ı meşru birleşmeleri birbirinden ayırır.²⁰⁴ İnsanların, evlenenler hakkında kötü düşünmemeleri için, evliliğin ilanı şarttır. Toplumun selameti ve düzeni için, sahipsiz nesillerin meydana gelmemesi için, eşlerin özellikle de kadının mağdur edilmemesi, dolayısıyla da toplum yapısının bozulmaması için, evlenenlerin, evliliklerini halka duyurmaları gerekir.²⁰⁵ Duyurulmayan, tescil edilmeden ve kayda geçirilmeden akdedilen nikâhlar evlilik gibi ciddi bir müessesenin yıpranmasına sebep olmakta, bunun neticesinde meydana gelen nesiller mağdur olabilmektedir. Belli şartlara riayet edilerek evliliğin akdedilmesi, tarafların evliliğe ve dolayısı ile de kendilerine olan saygısının bir tezahürüdür. Kendisine saygısı olan kişiler gizli olan birlikteliklere müsaade etmemektedir, zira gizlilik meşru olmayan bir şeyin dışı vurumudur. Dini ve toplumsal açıdan yasaklanan şeyler meşru kabul edilmemekte ve bundan dolayı gizlenilmeye mahkûm olmaktadır. Oysaki evlilik kutsal bir müessesedir ve meşru olan sınırlar içinde korunmalı, yara almaması için her türlü ithamdan uzak tutulmaya gayret gösterilmelidir.

²⁰⁰ Nisa 4/3.

²⁰¹ Nur 24/32.

²⁰² Döndüren, s. 243.

²⁰³ Beşer, *Evlilik ve Nikâh*, s. 25-26.

²⁰⁴ Mutlu, s.125.

²⁰⁵ Karaman, *Sorularla Müslümanlık 1.Evlilik*, s. 44-46.

Evlenmenin din, ahlak, hukuk, aile ve toplum ile ilgili yönleri, etkileri ve sonuçları vardır. Evlenme akdi yalnızca cinsi münasebeti caiz kılmaz, bunun yanında taraflara birçok haklar ve ödevler de yükler. Müminlerin eşleri dışında kalan ana baba, büyükler, kardeşler ve diğer hısımlara karşı da hukuk ve ahlak alanına giren ödevleri vardır. Ana babaya haber vermeden, onların rızasını almadan evlenen gençler anne babalarını derinden üzmüş ve kırmış olmaktadır. Bu kırgınlıklar bazen hayat boyu sürmekte, aile ilişkileri temelden sarsılmaktadır. Gizli yapılan nikâhın önemli sakıncalarından birisi de, kızın ayrılmak istemesine, hatta fiilen eşini terk etmesine rağmen erkeğin onu boşamaya yanaşmaması, bu durumda boşanma sağlanana kadar kızın bir başkası ile evlenmesinin imkânsız hale gelmesidir.²⁰⁶

Gençlerin gizlice evlenmeye ihtiyaç duymaması için, evlenmeyi zorlaştıran gelenekleri aşarak kolay ve ucuz evlenme yollarının açılması, öğrenci iken evlenen çiftlere geçim yardımı yapan hayır kurumlarının oluşturulması ve bu kolaylıklar hâsıl olunca da ana babaya haber vererek onların rızalarını alarak evlenmenin gerçekleşmesidir.²⁰⁷ Evliliğin teşvik edilmesi ve hayırlı işlerin kolaylaştırılması ilkesi göz önünde bulundurularak evlenmek isteyen taraflara maddi manevi destek verilmeli, ailelerin de sırf bu gibi sıkıntılardan dolayı evlatlarının gizlice evlenmelerine göz yummalarının önüne geçilmelidir. Zira gizli bir şekilde yapılan evliliğin bir süre sonra taraflarda pişmanlığa, kırgınlıklara ve huzursuzluklara sebep olacağı aşikârdır. Huzurlu bir evliliğin kurulması ancak başlangıcının da meşru bir şekilde aleni olarak yapılması ile sağlanabilmektedir. Ailelerden kopuk, suçlu gibi gizlenerek yapılan evliliğin ömrü de çok fazla olmamaktadır. Gençlerin de evlenirken aşırı lükse ve şatafata düşerek aşırı masrafa girmeleri de evliliği zorlaştıran hususlardan biridir. Hâlbuki temel ihtiyaçların alınması, geriye kalan ihtiyaçların da ileri dönemlerde karşılanması ile evliliğin daha kolay uygulanabilen ve daha az sıkıntı ile yapılan bir uygulama haline getirilmesi sağlanabilir.

Ana babalara düşen vazife de gelin ve damat seçiminde önceliği çocuklarına vermeleri, ortada önemli ve aşılamayacak engel bulunmadıkça talepleri geri çevirmemeleridir. Gizli evlenmelerin başlıca sebepleri arasında, evlenmeyi zorlaştıran

²⁰⁶ Karaman, *Sorularla Müslümanlık 1.Evlilik*, s. 44-46.

²⁰⁷ Karaman, *Sorularla Müslümanlık 1.Evlilik*, s. 44-46.

Hız. Peygamberin sünnetine aykırı olan zorluklar, ekonomik sıkıntılar, ana babaların anlayış göstermemeleri gibi hususların bulunduğu unutulmamalıdır.²⁰⁸

3.3.KÂĞIT ÜZERİNDE EVLİLİK

Günümüzde birçok bekâr insan, yurtdışına gidebilmek veya orada kalabilmek için, para karşılığında yabancı bir kadınla resmiyette evli görünmekte, fakat karı koca hayatı yaşamamaktadırlar. Bu İslami açıdan tasvip edilebilecek bir durum değildir. Zira dinimizde nikâh müessesesi ciddi bir kurumdur. Peygamber efendimizin bir hadislerinde “ Üç şey vardır ki, ciddisi de ciddi, şakası da ciddidir. Bunlar: Nikâh, talak ve ricat²⁰⁹ tir. ”²¹⁰ buyurmuştur. Bu üç şeyden birisinin de nikâh olduğu görülmektedir. Dolayısı ile de iki şahit huzurunda yapılan bir evlilik akdi ile evlilik gerçekleşmiş olur. Nikâhı illa bir hocanın kıyması gerekmez. Kâğıt üzerinde evli görünülecek kadın artık o kimsenin hanımıdır. Birbirlerinden cinsi bakımdan istifade etmeleri caiz olmaktadır. Böyle bir durumda nikâhın getirdiği tüm sorumlulukları yerine getirmek o kişilere farz olmaktadır. Kâğıt üzerinde evli göründükleri için bu kişiler nikâhlı oldukları halde ayrı yaşayacak ve farklı hayatlar sürecekler, kadın farklı ortamlarda yabancı kimselerle bulunabilecek ve erkek müdahale edemeyecektir.²¹¹

Ayrıca kâğıt üzerinde evli görünmek toplum tarafından hoş karşılanmayarak, o kimseler hakkında suizanda bulunulmasına engel olmak mümkün olmayacaktır. İleride başka birisi ile evlenme fikri gündeme geldiğinde ise, geçmişte kâğıt üzerinde yapılan evlilik sıkıntı çıkaracak ve aile hayatında huzursuzluk meydana getirecektir.²¹²

Dolayısıyla bu şekilde bir nikâhı akdetmek, gerek ferdi planda gerek de toplum nazarında problemlere ve sıkıntılara sebebiyet vereceğinden doğru bulunmamaktadır. Evliliğin önemi ve kutsallığı açısından düşünecek olursak, kişilerin kendi çıkarları için bu şekildeki uygulamalara başvurmaları hoş karşılanmamalıdır.

²⁰⁸ Karaman, *Sorularla Müslümanlık 1.Evlilik*, s. 44-46.

²⁰⁹ Ricat: Ric’i talak sonrasında geri dönmek demektir. Ric’i talak, kocanın boşadığı hanımını, iddet süresi içinde yeni bir nikah akti yapmaksızın tekrar aile hayatına kabul etme hakkına sahip olduğu talaktır.(Ez-Zuhayli, s.341.)

²¹⁰ Et-Tirmizi, “*Talak*”, 9.

²¹¹ Mutlu, s.125-126.

²¹² Mutlu, s.125-126.

3.4.NİŞANLILIK DÖNEMİNDE NİKÂH KIYMA MESELESİ

Nişan, Farsçadan gelen bir kelimedir. Kelimede işaret, belirti anlamı olduğundan, evlenmek üzere yüzük takmak gibi bir belirti ile nişan konmuş olan evlenme adaylarına “nişanlı” denmiştir. Nişanlanma, evlenme sözleşmesi yapmak üzere iki tarafın anlaşmasıdır.²¹³ Fıkıh ve hadis kitaplarında geçen “hıtbe” kelimesiyle ifade edilen husus, Türk örf ve adetlerindeki istemek, söz vermek, söz kesmek ve nişanlamak safhalarının hepsine şamildir. Hıtbe, erkeğin kadına evlilik teklif etmesi, ona meyletmesi, muayyen bir mehir üzerinde anlaşmaları ve karşılıklı rızanın meydana gelmesi ve sadece akdin bulunmamasıdır.²¹⁴ Ömer Nasuhi Bilmen’in tanımlamasına göre “hıtbe”, bir kadının nikâhına talip olmaktır. Evlenmeyi talep eden erkeğe “hatıb”, evlenmesi istenilen kadına ise “mahtube” denir.²¹⁵

Evlenmeyi diğer akitlerden ayıran özelliklerden bir tanesi bu akitten önce bir hazırlık döneminin geçirilmesidir. Bütün toplumlarda taraflar nikâhın kıyılmasından önce birbirleriyle bir evlenme arzusu ortaya koymakta, bilahare kısa veya uzun süren bir hazırlık dönemi geçirmekte ve ardından da evlenip bir araya gelmektedir. Toplumumuzda bu hazırlık dönemi söz kesme ile başlamakta, bunu nişanlanma izlemekte evlilik daha sonra gelmektedir. Her şeyden önce nişanlanma ile ilgili şu iki noktayı belirtmek gerekir: Bir evlilik vaadi olan nişanlanma İslam hukukunda taraflara evlilik mecburiyeti getirmez. Beraberliklerini sürdüremeyeceklerini anlayan nişanlılar her zaman için nişanı bozma hak ve yetkisine sahiptirler.²¹⁶

İslam hukuku nişanlanma müessesesine hukuki netice izafe etmemiş, sadece evlilik teklifi veya talebi diyebileceğimiz bir usul kabul etmiştir. Nişanlanmayı hukuki bir müessese olarak kabul eden ilk İslam hukuku kodu Hukuk-ı Aile Kararnamesidir. Kararnamenin 1. maddesinde “ Nişanlanmakla veya vaad ile nikâh mün’akid olmaz” hükmünü koymaktadır.²¹⁷

Nişanlanma merasimi, nikâhın bir mukaddimesidir, nikâhtan mâdüt değildir. Binaenaleyh sadece nişanlanmakla veya evlenme vaadi ile nikâh, mün’akid, üzerine

²¹³ Hüseyin Hatemi, Rona Serozan, *Aile Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 1993, s. 29.

²¹⁴ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, s. 287-238.

²¹⁵ Bilmen, II, 7.

²¹⁶ Aydın, *İlmihal*, s.201-202.

²¹⁷ Cin, s. 293-294.

nikâh hükümleri müterettib olmaz ve iki taraftan hiçbiri nikâh akdini icraya zorlanamaz. Çünkü nikâh, usulen icap ve kabul ile mün'akid olur.²¹⁸ Yani, nişan nikâhın ön safhasıdır, tarafların birbirlerini tanımaları için karşılıklı anlaşmalarıdır. Nişan nikâhın şartı veya rûknü değildir. Nişanlanmak ile nikâh akdi gerçekleşmiş olmaz ve de taraflar birbirlerini nikâhı akdetmeğe zorlayamaz. Diğer önemli nokta ise, nişanlılığın taraflara evliliğin verdiği birlikte yaşama hak ve yetkisini vermediğidir. Nikâh akdi yapılmadan nişanlıların mahremiyet bakımından adeta iki yabancı gibi oldukları ve bu mahremiyet sınırlarına dikkat etmeleri gerektiği gözden uzak tutulmamalıdır.²¹⁹

İslam hukukunda nişanlanma ve nişanlanmadan kaynaklanan sorunlar İslam hukukunun genel prensipleri doğrultusunda değerlendirilmiş, nişanlanma akit değil bir vaad olarak kabul edilmiştir. Buna göre nişanlanma kadın ile erkeğin ileride evlenmek üzere aralarında bir anlaşmaya varmaları olarak ifade edilmiştir.²²⁰

Yeni bir aile oluşturmada önemli bir sosyal olgu olarak karşımıza çıkan nişanlanma, aynı zamanda ailenin kuruluşunun ilk safhasını oluşturur. Burada kadın veya erkek tarafından evlenme niyet ve arzusunu bir teklif şeklinde karşı tarafa iletmesiyle başlayan bir süreç söz konusu olmaktadır. Bu süreç ile evlenecek olanların birbirlerini iyi tanımaları sağlanmış olmaktadır. Bu tanışma, evlilik akdinde taraflardan birinin aldatılma, kandırılma gibi durumları da ortadan kaldırma açısından önemlidir.²²¹

Karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı, huzurlu bir yuva kurma hedefinin gerçekleştirilebilmesi ve ileride çıkabilecek problemlerin önlenmesi için tarafların birbirlerini beğenmeleri ve aralarında gerekli yakınlığı kurup kuramayacaklarını araştırmaları önemli olduğundan evlilik akdinden önce müstakbel eşlerin birbirini görmesi tavsiye edilmiştir.²²²

Nişanlanmanın İslam hukukunun gayesine uygun pek çok maslahatları ihtiva eden bir kurum olarak değerlendirilmesi bu müessesenin önemini ortaya koymaktadır.

²¹⁸ Bilmen, II, 12.

²¹⁹ Aydın, *İlmihal*, s.201-202.

²²⁰ Ahmet Yaman, *İslam Aile Hukuku*, (3. bs.) Marifet Yayınları, Konya 2002, s. 27.

²²¹ Yaman, s.27.

²²² H. İbrahim Acar, "Nişan" md., *İslam Ansiklopedisi*, T.D.V. Yayınları, İstanbul 2007, XXXIII, 152.

Gerçekten nişanlanma hem evlenecek olan taraflar, hem onların aileleri bakımından, hem de hukuki ve sosyal açılardan pek çok maslahatları içermektedir.²²³

Nikâhtan önce böyle bir ara dönemin meşru kılınmasındaki maksat, ileride bir yuva kuracak olan iki tarafın birbirlerini tanınması ve doğru karar verebilmek adına düşünme fırsatını kullanmalarıdır. Bu dönem, ailenin daha sağlam temeller üzerinde kurulmasını sağlaması açısından çok önemlidir.

Düğün merasimine kadar geçecek zaman diliminde kız ve erkeğin günaha girmeden görüşmelerini sağlamak amacıyla, günümüzde nişanın hemen arkasından nikâh da kıyılmaktadır. Bir mahzuru önlemek için yapılan bu muamele, telafisi çok güç zararlara sebep olduğundan dolayı doğru bir uygulama değildir. Çünkü nişanlılık, İslam hukukuna göre taraflara evlenme mecburiyeti yüklediğinden dolayı her an bozulma ihtimaline açıktır.²²⁴

İslam hukukunda nişanlılık taraflara evlenme mecburiyeti getirmediğinden nişanlılar sebepli ya da sebepsiz, tek taraflı veya anlaşarak nişanı sona erdirebilir. Ancak genel olarak sözden dönmenin dinen hoş karşılanmaması yanında nişanı bozmanın karşı tarafa vereceği maddi ve manevi zararın da iyice düşünülmesi ve ona göre hareket edilmesi tavsiye edilmiştir. Nişan ne şekilde sona erdirilirse erdirilsin eğer erkek mehre mahsuben bir miktar mal veya para vermişse, bunu talep edebilir. Zira mehir evlilik akdinin hukuki sonucudur; evlilik olmayınca kadın mehirden bir şey hak iddia edemez. Hediyeler konusunda Hanefiler hibe hükümlerinin geçerli olacağı, dolayısıyla hibeden dönmeye engel bir durum yoksa verilen hediye geri alınabileceği kanaatindedir. Maliki mezhebine göre verilen hediyeler geri alınamaz. Bazı Maliki fakihleri ise bu hususta örf veya kararlaştırılmış şart varsa buna göre hareket edileceği görüşündedir. Örf veya şart yoksa nişanı bozan taraf olmamak kaydıyla hediye veren erkek bunu geri isteyebilir. Bu görüşün sahipleri, bu tür hediyeleri mutlak şekilde yapılan bir bağış değil, evlenme şartı ile yapılmış şartlı bir hibe olarak kabul etmektedir. Şafilere göre, nişan kimin tarafından sona erdirilirse erdirilsin hediyeler geri istenebilir. Hanbelî

²²³ Yaman, s.28.

²²⁴ Yaman, s. 28.

mezhebine göre ise hediye veren taraf nişanı bozarsa hediye geri alamaz, aksi takdirde alınabilir.²²⁵

Klasik fıkıh literatüründe hakli bir sebep olmaksızın nişanın bozulabileceği kabul edilmiş, ancak kusursuz tarafın uğrayacağı maddi ve manevi zararın tazmini üzerinde durulmamıştır. 1917 tarihli Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi de tazminatla ilgili açık veya zımnî bir düzenleme yapmamış muhtemelen bu meselenin hallini kazaî ve ilmî icthadlere bırakmıştır. Bazı çağdaş âlimler evlenme ümidi ile tarafların büyük masraflar yaptığına, çalışan kadınların işten ayrılabilmesine, uzun nişanlılık devresi sonunda nişanın bozulmasının özellikle kadının toplum içindeki itibarını sarsıp asılsız dedikodu ve ithamlara sebep olduğuna, hatta kusursuz tarafın beden ve ruh sağlığını bozabildiğine dikkat çekerek nişanın bozulması durumunda tazminat davası açılabileceğini ileri sürmüştür. Bu görüşün karşısında görüş beyan edenler, İslamda nişanlanmanın bir akid olarak kabul edilmediğini ve taraflara evlenme mecburiyeti yüklediğini, dolayısıyla nişanı bozan tarafın hakkını kullandığını belirterek nişanın bozulmasından dolayı tazminat talep edemeyeceğini savunmaktadır.²²⁶

Kanaatimize göre de nişanın bozulması günümüzde, özellikle de küçük yerleşim bölgelerinde tarafların mağdur olmasına sebep olmaktadır. Nişanlanıp ayrılan kişilere çok büyük hata işlemiş gözü ile bakılarak tekrar evlenmesi, talip olunması imkânsız hale getirilebilmektedir. Bu da kişilerde nişanı bozmaktansa, evlenip boşanmayı daha makul görmelerine bile neden olabilmektedir. Bunda tarafların nişanlı iken nikâh kıymaları ve mahremiyete dikkat etmemeleri de etkili olmaktadır. Durum böyle olunca nişana bir vaad değil de akit muamelesi yapılması sonucunu doğurmaktadır. Oysaki nişan bir tanışma dönemi, evlilik vaadidir, evlilik akdi değildir. Nişanlandıktan sonra ayrılma durumu hoş karşılanmamakla birlikte, İslami yönden sunulan bir imkân iken imkânsızlaştırılarak toplum nazarında taraflar mağdur duruma düşürülebilmektedir. Bu gibi durumlara düşmemek için nişanlılık devresi çok fazla uzatılmadan, mahremiyet sınırlarına dikkat edilerek mağduriyetin en aza indirilmesi sağlanabilir.

Nişanlılık ilişkisi ile evliliği birbirinden ayrı değerlendirmek ve bunları birbirine karıştırmamak için nişanlılık döneminde yapılacak nikâh akdi İslam hukukunun

²²⁵ Acar, s. 153.

²²⁶ Acar, s. 153-154.

öngördüğü bir nikâh olarak nitelendirilemez. Klasik İslam hukukçularının değerlendirmelerine göre düğün öncesi yapılan nikâhın sonucu olarak her şeyden evvel kadın, dinen erkeğin tam anlamıyla hanımı olup, nikâh akdinden doğacak her türlü hakka sahiptir. Erkeğin zevciyyet ilişkisine davet etmesi halinde kadının bunu, bir takım bahanelerle kabul etmemesi mümkün değildir. Aksi halde kocalık hukukuna saygısızlık yapmış olacaktır. Buna karşılık bu akitle, kadının nafakası erkeğin sorumluluğunda olduğundan kadının bunu isteme hakkı vardır. Erkek, nafakayı vermediği takdirde kadının hukukunu çiğnemiş olacaktır. Verdiğinde de bir yarara sahip olmadan vermiş olacaktır.²²⁷ Karşılıklı olarak hem mağduriyet hem de mecburiyetler ortaya çıkmış olacaktır.

Diğer taraftan artık kızın anne ve babası tarafların baş başa kalmasına, birlikte gezmesine ve aynı odada sabahlamasına mani olamaz, zira artık bütün bunlar nikâhın neticesi olarak onlara helal kılınmıştır. Unutulmamalıdır ki erkeği kadına, kadını erkeğe helal kılan şey, düğün değil nikâhtır.²²⁸

Nişanlı iken görüşme durumunda olan ve görüşmeler esnasında haram işlemekten korkan kimseler, “nasıl olsa fiilen evleneceğiz, şimdiden evlenme akdini yapıp haram işlemekten kurtulalım” diyerek, böyle düşünerek evlenme akdi yapmaktalar. Bu akdin, tarafları haram işlemekten kurtarmak gibi bir yararı oluyorsa da, sakıncaları çok daha fazla olmaktadır. Nişandıktan sonra bundan vazgeçen nice çift çeşitli problemler yaşamaktadır. Bu problemlerden birisi, kocanın kendisini terk eden bayandan intikam almak için onu boşamamasıdır. Nişanlı iken nikâh yapan, sonra nişanı bozan bayanın, bir başkasıyla nişan ve nikâh yapabilmesi için eski nişanlısının-nikâhlısının kendisini boşamasına ihtiyaç vardır, o da boşamayınca çözümü güç bir problem ortaya çıkmaktadır.²²⁹

Meselenin bir başka yönü de her ne kadar nikâh yapılmış olsa da toplumda bu bir evlilik değil, nişandır. Dolayısıyla da bozulması ihtimal dâhilindedir. Bu durumda ayrılma isteği veya sebebi erkek ise kadın hiçbir hak talep edemeyecek ayrıca bu ayrılığın zararını ömür boyu çekmek durumunda kalacaktır. Ayrılma isteği kadından

²²⁷ Faruk Beşer, *Hanımlara Özel Fetvalar*, Seha Neşriyat, İstanbul 1990, s. 125.

²²⁸ Mutlu, s. 104.

²²⁹ Karaman, *Sorularla Müslümanlık1.Evlilik*, s. 31-32.

geliyor ise erkek de ayrılığı istemiyorsa kadını cezalandırma cihetine giderek boşamayı gerçekleştirmeyecek ve kadının başka bir erkekle evlenmesini imkânsız hale getirmiş olacaktır, zira İslamiyet'te kadın aynı anda iki nikâh altında bulunamamaktadır. Yeniden evlenebilmesi için eski eşinden boşanmış olması gerekmektedir.²³⁰

Günümüzde sözlü ve nişanlı adı altında birçok genç bir araya gelmekte, beraber yaşamakta, eğlenmekte, birbirleriyle bir süreliğine de olsa zaman geçirerek ayrılmaktadırlar. Bir müddet sonra dargın olarak ayrıldıklarında tarafların birbirlerinin kusurlarını ortaya dökmeleri bunun sonucunda da geleceklerini kararttıkları görülmektedir. Çoğunlukla bundan zarar gören de erkek egemen bir toplum olan ülkemizde kız ve kızın ailesi olmaktadır.²³¹ Nişanlılık döneminde tarafların herhangi bir sebeple ayrılmaları söz konusu olduğunda, özellikle kadının ayrılmayı isteyip, erkeğin istemediği durumlarda problem çıkmaktadır. Bu itibarla, resmi nikâh öncesinde nikâh kıyılmaması daha isabetli bir davranıştır.²³²

İslam hukukunun evlilik öncesine verdiği önem, evliliğin sağlam temeller ve prensipler üzerine bina edilmesini amaçlamış olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak böyle kurulan bir evlilikten beklenen hayırların gerçekleşmesi mümkün olacaktır. Bu hayırlar, evliliğin devamı ve kalıcılığı, ailenin mutluluğu ve istikrarı, ailevi çözülmeyi engelleme, bu kutsal bağı kavga ve çekişmelerden koruma gibi hususlardır. Çocukların sevgi ve huzur içerisinde büyümeleri, eşlerin birbirlerinde sükûneti ve iç rahatlığını bulmaları ancak böyle gerçekleşebilir.²³³

Netice olarak söylemek gerekirse, nişanlı iken nikâh yaptırılanların çoğu iyi niyetlidir. Çünkü genelde dindar kimseler bu yola başvurmaktadır. Fakat az da olsa nişan devresinde dini nikâh bazıları için evlilik öncesi flörte şer'i bir kılıf olduğu da bir gerçektir. Dolayısı ile böyle bir uygulama hangi amaçla yapılmış olursa olsun doğru bulunmamaktadır. Bu meselenin istismara açık olduğu göz önünde bulundurularak tedbir mahiyetinde bir takım çarelere başvurulabilir.²³⁴ Bu çareler sırası ile şöyledir:

²³⁰ Mutlu, s. 105.

²³¹ Bekir Topaloğlu, *İslam'da Kadın*, Yağmur Yayınları, İstanbul 1987, s. 45.

²³² Karagöz, s. 32-33.

²³³ Ez-Zuhayli, s.11.

²³⁴ Mutlu, s. 105-106.

- 1- Evlilik kolaylaştırılmalı, nişanlılık devresi maddi hazırlıklar sebebiyle fazla uzatılmadan tamamlanmalıdır. Peygamber Efendimizin en hayırlı evlilik olarak vasıflandırdığı külfeti en az olan evlilik gündeme getirilmelidir.
- 2- İslami sınırlar aşılmadan nişanlıların birbirlerini görmeleri, mektuplaşmaları, telefonla veya karşılıklı konuşmaları için illa da nikâh gerekmediği bilinerek, damat adayının çok sık olmamak şartı ile ara sıra ziyaretine müsaade edilmeli ve ailece birlikte oturmasına anlayış gösterilmelidir. Bu durumda gelin adayı tesettürlü olmalı, damat adayı ile tokalaşmamalı, baş başa kalınacak ortamlardan uzak durularak ortaya çıkacak mahzurlardan imtina edilmelidir.
- 3- Şayet bütün mahzurlar göze alınarak dini nikâh akdedilecek ise, resmi nikâh da birlikte yapılmalıdır. Böylece nikâh resmileştirilerek meydana gelmesi muhtemel istismarların önüne geçilmiş olunacaktır. Şayet dini nikâh nişanlılık esnasında yapılarak resmi nikâh da kıyılmış ise, düğün günü tekrardan dini nikâh kıyılmasına gerek yoktur.²³⁵

Sonuç olarak nişanlılık ilişkisi, nişanlılığın meşru sınırları içinde kalmalı, evlilikle nişanlılık birbirine karıştırılamamalı ve tanışma safhası olan nişanlılık döneminde ne resmi ne de dini nikâh akdetme yoluna gidilmemelidir, zira nikâh akdi yapıldığı anda hukuken nişanlılık bitmiş, evlilik başlamış olur. Günümüzdeki örfi uygulamaların getireceği bu türden sakıncalar dikkate alınarak tarafların mağdur edilmemesi esas alınmalıdır. Kişilere düşen görev, bu dönemi yalnızca evlenmek maksadı ile karşı tarafı tanıma ve evliliğe hazırlık dönemi olarak görerek, ileride çıkması muhtemel olan problemlerin bertaraf edilmesi yönünde değerlendirmek olmalıdır. Aksi yönde hareket ederek tam manası ile tanışmadan kıyılacak nikâh, ileride telafisi mümkün olmayan sıkıntılara yol açabilmektedir.

3.5.GEÇİCİ NİKÂH (MUT'A NİKÂHI)

Erkeğin kadınla belli bir zamana kadar evlenmesi, bir zaman sonra onu boşamayı şart koşması veya bunu kalbinde niyet olarak beslemesi veya yabancıнын bir yerde kaldığı süre zarfında evli kalıp o yerden ayrıldığı zaman boşama niyetiyle

²³⁵ Mutlu, s. 105-106.

evlenmesidir.²³⁶ Mut'a temettü veya istimta gibi bir tabir ile bir müddet için yapılan nikâhtır.²³⁷ Mut'a nikâhında hedeflenen tek maksat temettu' yani istifade olduğu için mut'a denmiştir. Bu nikâhta, normal nikâhta mevcut olan çocuk sahibi olma, ünsiyet, veraset gibi diğer gayeler yoktur, yalnızca bir erkeğin belli bir ücret karşılığında bir kadınla belli bir süre için evlenmesidir.²³⁸ Nafaka, iddet, nesebin sabit olması gibi normal nikâh sonucunda hâsıl olan durumlar mut'a nikâhında yoktur.²³⁹

Mut'a nikâhı önceden belirlenen müddetin dolmasıyla sona erer ve talak olmadan ayrılık gerçekleşir.²⁴⁰

Mut'a nikâhı batıl evlenme sözleşmelerinden biridir. Hukuken evlenmeleri caiz olan kişilerin bir ücret karşılığında belli bir süre birbirlerinden yararlanmak amacıyla yaptıkları evlenme akdi olan mut'a nikâhı sahabe çoğunluğuna ve dört mezhep imamına göre batıldır. Batıl evlenme, kuruluş şartlarında eksiklik olan evliliktir. Ana unsurlarda meydana gelen noksanlıktan dolayı bu şekilde gerçekleşen akitler hiçbir anlam ve hüküm ifade etmemektedir. Tarafların derhal birbirinden ayrılmaları gerekir, eğer kendiliklerinden ayrılmaz iseler hâkim zoru ile ayrılmaları sağlanır.²⁴¹ Devamlı evlilik yapmanın mümkün olmadığı veya zor olduğu durumda kişi evlenmediği takdirde zinaya düşmekten korkuyorsa, harama düşmemek için geçici evlilik yapması, yani mut'a nikâhı ile evlenmesi Şia'ya göre caiz görülmüştür.²⁴²

Şia mut'a nikâhı ile evlenmeye delil olarak Nisa Suresinin 24. Ayetini göstermektedir. "...onlardan faydalandığınıza mukabil, kararlaştırılmış olan mehirlerini verin." Buradaki faydalanmadan kasıt Mut'a nikâhı olduğunu yani geçici bir süre nikâhlanmaktan bahsedildiği görüşünü savunmaktadırlar. Onlara göre Mut'a nikâhı bir kadınla bir gün, bir hafta, bir ay gibi belirlenmiş bir süre için yapılan evlilik olduğuna göre bu şekilde geçici bir evlilikle aile kurma, nefsi zinadan koruma, çocuk edinme gibi birçok faydaların elde edilmesi mümkündür. Tek farkı ümmete bir kolaylık, bir yük

²³⁶ Ez-Zuhayli, s. 96.

²³⁷ Bilmen, s. 6.

²³⁸ Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdilbaki b. Yusuf ez-Zerkânî, *Şerhu Muvatta*, Mısır 1962, IV, 45.

²³⁹ Bedrüddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed el-Aynî, *Umdetü'l - Kâri Şerhu Sahihî'l- Buhari*, Beyrut 1348, XVII, 246.

²⁴⁰ İbn Hacer el- Askalanî, *Fethu'l - Bâri*, Mısır 1959, XI, 70.

²⁴¹ Yaman, s. 43.

²⁴² Karaman, s. 35.

hafifletmesi olduğudur. Fakir olan ve sürekli evlenmeye güç yetiremeyen erkekler geçici evlilik sayesinde kendilerini korumuş olmaktadır. Ve yine Şia'ya göre Hz. Peygamber döneminde savaş sırasında sahabelere böyle bir uygulama mümkün görülürse günümüz fitneleri bunu daha çok uygulanır kılmaktadır. Dünya meşgaleleri sürekli evlenmeyi zorlaştırdığından geçici evlilikle insanın kendisini ve neslini koruması ancak mut'a sayesinde mümkün olacağı görüşündedirler.²⁴³ Oysaki Nikâh İslam'da muvakkat bir zaman için akdedilemez. Nikâh ancak bir ömür boyu birliktelik niyeti ve amacı ile yapılan anlaşmadır, ancak boşanma zaruretleri zuhur ettiğinde boşanma gerçekleşir.²⁴⁴ Bunun haricinde geçici bir maksat ile nikâh yapılamaz. Aile hayatının geçici bir nikâh ile sağlanması, evliliğin gelişi güzel uygulanması İslam'ın hedeflediği neslin ve nesebin korunması gayesine uygun düşmemektedir.

İslamiyet'ten önce Araplar arasında normal evlilik dışında bir takım farklı evlilik uygulamaları mevcuttu. İslam'ın başlangıcında mut'a nikâhının mubah olduğu hususunda âlimler arasında ittifak vardır. Kur'an'ın nazil olduğu toplum Arap toplumu idi. Bu toplumdaki insanlar, yazılanı olduğu gibi kaydedecek boş bir levha durumunda değillerdi. Batıl inançlar, yanlış gelenekler, farklı ibadet şekilleri oldukça yaygındı. Böyle bir topluma inen Kur'anın mesajı, batılı silip doğruyu yerleştirmek üzere gelen ilahi mesajdı. Ne var ki insanoğlu inançlarında ve alışkanlıklarında mutaassıptır, kolaylıkla değişmek istemez. Tüm bu yanlış inanışları terk etmesi için ikna olması ve eski alışkanlıklarının kırılması lazımdır. Bu işi fert planında başarmak zor iken cemiyet planında başarmak çok daha zordur. O halde inançları, adetleri, alışkanlıkları ve her çeşit değerleriyle bir toplumu toptan değiştirmekten daha zor bir şey olmadığını söylemek mümkündür. İşte bu zor işi, yani her şeyi ile İslam dışı olan bir toplumun cahiliye kültürünü silip yerine İslamı ikame etme işini Hz. Peygamber 23 sene gibi bir zaman zarfında ancak başarmıştır.²⁴⁵ Bunu da tedrici bir uygulama ile başarmıştır. Eski kötü alışkanlıkları bir defada kaldırmak yerine, aşama aşama ve belirli bir zamana yayarak insanların alışma ve kabullenme sürelerini göze alarak hükümleri getirmiş, eskiyi yasaklamıştır. Mut'a nikâhı da ilk zamanlar yasaklanmamıştır. İslam'ın birçok hükmü uygulanıp, insanların gönüllerine yerleştirildikten sonra meşru nikâh tavsiye

²⁴³ Muhammed Hüseyin Tabatabaî, *El-Mizan Fî Tefsir-il Kur'an*, (trc: Vahdettin İnce, Kevser Yayınları), İstanbul VI, 471-476.

²⁴⁴ Solak, s. 92.

²⁴⁵ Soysaldı, 58-59.

edilerek bu uygulamanın yanlış olduğu bildirilmiş ve haram kılınarak, yasaklanıldığı bildirilmiştir. İlk defa Hayber Savaşı'nda yasaklanarak bu yanlış geleneğe son verilmiştir.²⁴⁶ Hz. Ali mut'a nikâhının yasaklanması ile ilgili olarak şöyle bir hadis rivayet etmiştir: “ Rasulullah (s.a.v) Hayber Savaşı günü kadınların mut'a usulü ile nikâhlanmalarını yasakladı.”²⁴⁷

Efendimiz bu yasağı ve mut'a ruhsatının kalktığını yaptığı bir konuşmada şu şekilde bildirmiştir: “Ey insanlar! Ben Mut'a nikâhıyla evlenmek için sizlere izin vermişim. İyi biliniz ki, Allah geçici nikâhla kadınlardan faydalanmayı kıyamete kadar haram kılmıştır. Artık kimin yanında mut'a nikâhıyla evlendiği kadınlardan varsa onu derhal bıraksın. O kadınlara mehir olarak verdiğiniz bir şeyi geri almayın.”²⁴⁸

Nikâh, devamlı bir evlilik birliği için yapılır. Muvakkat bir süre için yapılan nikâh geçersizdir.²⁴⁹

Günümüzde fazla uygulama alanı olmamakla birlikte Şiiilerin yaygın olarak yaşadığı bölgelerde bu tarz nikâhların olduğu bilinmektedir. Ancak şunu ifade etmeliyiz ki böyle bir uygulama, İslam'ın ruhuna ve ciddiyetine aykırı bir uygulama olarak nitelendirilebilir. Evlilik ve nesebin kutsal olarak görüldüğü, zinanın büyük günahlardan sayıldığı dinimizde, insanın şerefi ve saygınlığı esas alınmıştır. Bu şekilde kısılan nikâhların en başta insan onuruna yakışmadığı aşikârdır.

²⁴⁶ Mutlu, s. 114-116.

²⁴⁷ El-Buhari, “*Nikâh*” 32; El-Müslim, “*Nikâh*”,57; Et-Tirmizi, “*Nikâh*”, 29.

²⁴⁸ El-Müslim, “*Nikâh*”, 3; Et-Tirmizi, “*Nikâh*”, 28.

²⁴⁹ Mustafa Cevat Akşit, *Mutlu Evlilik İslami Esasları*, Gaye Vakfı Yayınevi, İstanbul 2004, s. 73.

SONUÇ

Nikâh, insanların hayatta yaptıkları ve doğurduğu sonuçları itibariyle çok önemli bir akittir. Nikâh bir akit, sözleşme ve anlaşmadır, zira aile yuvası nikâhla vücut bulur. Eşler arasında evlenme birliği nikâh ile kurulur.

İslam hukukuna göre nikâh akdinde şahit bulundurmamak akdin sıhhati açısından şarttır. Şahitlerin vasıflarında mezhepler arasında farklı görüşler bulunsa bile nikâh için şehadetin şart olduğu konusunda fikir birliği vardır. Ne var ki günümüzde resmi şekil ve kayıt bulunmadığı sürece iki şahidin, özellikle büyük yerleşim merkezlerinde aleniliği sağlamaya yetmeyeceği ortadadır. Günümüz şartlarında nikâhın daha geniş çevrelere duyurulması, özellikle de kayıt altına alınarak tescil edilmesi önemini iyice artırmıştır. Fakihlerin çoğunluğunun iki şahidi yeterli görmesi dönemlerinin toplumsal telakkileriyle yakından ilgili olup böyle bir gizliliği tasvip ettikleri şeklinde anlaşılmalıdır. Nikâh akdi yapılırken şahitlerin bulunmasındaki esas amaç, bu birleşmenin gizli bir şey olmayıp, meşru bir birliktelik, bir evlilik olduğunu bildirmek ve tarafların haklarının zayi olmasını önlemektir. İslam hukukuna göre nikâhın aleni olarak yapılması menduptur, maslahata uygundur ve dinen güzel görülmüştür. Gerçekten de nikâh, hususi bir ehemmiyete haizdir. Bunun sıradan muameleler, akitler gibi hemen iki kimsenin icap ve kabul ile olup bitmesi hikmete uygun değildir. Tezimizde nikâhı akdeden tarafların zina töhmetinden kurtulması, aralarındaki münasebetin gayri meşru münasebetlerden tefrik edilmesi için nikâhın duyurulması ve tescil edilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Tarihin hangi döneminde olursa olsun ailenin kutsallığı ve korunması gerektiği gerçeği değişmemektedir. Bundan dolayıdır ki insanlar için evliliklerin tescil edilmesi ve duyurulması önemli bir gereksinim olmuştur. Osmanlı döneminde çok yaygın olmamakla birlikte nikâhın tescil edilip kayıtlara geçirildiği ve askıda ilan edilerek halka duyurulduğu, Tanzimat sorası bu uygulamaların daha çok yaygınlaştığı ve 1917 Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile de kanunlaştığı konusu, tezimizin konusu ile münasebeti yönünden ele alınarak incelenmiştir.

Günümüzde uygulanmakta olan dini ve resmi nikâh ikileminin ortadan kaldırılması için dini hususiyetlere haiz olan bir kişi tarafından nikâhın akdedilmesi ile

uygulamadaki ikilik kaldırılmış olacak ve bu sayede vatandaşın haklarının korunması sağlanırken dini hassasiyetlerin de dikkate alınması ve bunun da devlet eliyle meşrulaştırılması sağlanacaktır. Devlete düşen görev imam veya müftülere nikâhı akdetme vazifesini vererek, nikâhın hem resmi hem de dini boyutunun yerine getirilmesini sağlamaktır. Kişilerin evlenme akdi için resmi kuruma müracaatı esnasında, talep etmeleri durumunda resmi ve dini nikâhın aynı anda kıyılması, hem mağduriyetlerin önlenmesi, hem de nikâhın meşrulaştırılması açısından büyük öneme sahiptir.

Netice olarak tezimizde nikâhın aleni olarak yapılması, gizlenmeden toplum nazarında meşruiyetinin kazandırılması, resmi nikâh olmadan dini nikâh yapılmasının uygun görülmediği, özellikle kadının dini ve dünyevi hukukunun korunması açısından dini nikâhın yanında resmi nikâhın da yapılmasının gerekli olduğu, dini ve resmi nikâhın tek bir kurumda akdedilmesi gerektiği, şahitsiz yapılan nikâhın geçersiz olduğu, Maliki mezhebine göre gizli yapılan veya şahitlerden gizlemelerini isteyerek kıyılan nikâhın sahih sayılmadığı, evliliğin muteber sayılması için gerekli şartları taşıması gerektiği sonucuna varılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

Acar, H. İbrahim, “Nişan”, *İslam Ansiklopedisi*, T.D.V. Yayınları, İstanbul 2007.

Akgün, M. Zerrin, *Evlilik Hukuku*, Vakıf Matbaası, İstanbul 1946.

Akgündüz, Ahmet, *Şer'îye Sicilleri*, I.Cilt, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1988.

Akıntürk, Turgut, *Türk Medeni Hukuku*, “Aile Hukuku”, (10. Bs), II, Beta Yayınları, İstanbul 2006.

Akşit, Mustafa Cevat, *Mutlu Evlilik İslami Esasları*, Gaye Vakfı Yayınevi, İstanbul 2004.

Altuntaş, Halil, Şahin, Muzaffer, *Kur'an-ı Kerim Meali*, D.İ.B. Yayınları, Ankara 2010.

Apaydın, H. Yunus, *Günümüzde Aile (Uluslararası Aile Sempozyumu)*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007.

Atar, Fahrettin, “Nikâh”, *İslam Ansiklopedisi*, T.D.V. Yayınları, İstanbul 2007.

Aydın, M. Akif, *İlmihal*, T.D.V., Ankara 2008.

_____ *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, İ.F.A.V. Yayınları, İstanbul, 1985.

Aynî, Bedrüddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, *Umdetü'l – Kâri Şerhu Sahihi'l-Buhari*, Beyrut 1348.

Beşer, Faruk, *Evlilik ve Nikâh*, Nun Yayıncılık, İstanbul 1996.

_____ *Hanımlara Özel Fetvalar*, Seha Neşriyat, İstanbul 1990.

_____ *Hanımlara Özel İlmihal*, Nuh Yayınları, İstanbul 2007.

- _____ *Risale-i Nur'da Kadın ve Evlilik*, Nun Yayınları, İstanbul 1996.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukukî İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1967.
- Birişik, Abdülhamit, *Hız. Peygamber'in Hayatından Davranış Modelleri*, T.D.V., Yayınları, Ankara 2006.
- Buharî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Camiu's Sahih*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
- Canan, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.
- Cebeci, Dilaver, *Tanzimat ve Türk Ailesi*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1993.
- Cezirî, Abdurrahman, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, (trc: Mehmet Keskin), (2.bs), Çağın Yayınları, İstanbul 1993.
- Cin, Halil, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1988.
- Çeker, Orhan, *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, Mehir Vakfı Yayınları, İstanbul 1999.
- Dalgın, Nihat, *Gündemdeki Tartışmalı Dînî Konular*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2009.
- Dımeşki, Abdurrahman el- Osmanî eş-Şafîî, *İslam Fıkhı ve Müctehidlerin Farklı Görüşleri*, (trc: Mustafa Özcan), Pamuk Yayınları, İstanbul 1993.
- Doğan, Lütfî, *Toplumun Temelini Sarsan Belli Başlı Problemler "Huzur ve Saadetin Esasları"*, Milli Eğitim Basım Evi, Ankara 1988.
- Döndüren, Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, Erkam Yayınları, Konya 1977.

Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as el-Sicistani el- Ezdi, *Sünen-i Ebu Davud*, Çağrı

Yayıncılık, İstanbul 1981.

Fetâvâyi Hindiyê(Ansiklopedik İslam Fıkhı), (trc: Mustafa Ege), Akçağ Yayınları,

Ankara tsz.

Gazali, Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et- Tusî, *İhya-i Ulum-id Dîn*, (trc: Ali

Arslan), Arslan Yayınları, İstanbul, tsz.

Görgülü, Hasan Ali, *İslam Hukukunda Eşler Arası Sorunlar ve Çözüm Yolları*, Fakülte

Kitabevi, Isparta 2005

Halebî, İbrahim, “*Mevkûfât*” *Mültekâ Tercümesi*, (trc: Ahmet Davudoğlu), Sağlam

Kitabevi, İstanbul 1980.

Hatemi, Hüseyin, Serozan, Rona, *Aile Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 1993.

Hin, Mustafa, Buğa, Mustafa, Şerbecî, Ali, *Büyük Şafii Fıkhı*, (trc. Ali Arslan), Huzur

Yayıncılık, İstanbul 1994.

Hüsrev, Molla, *Gurer ve Dürer Tercümesi*, (trc: Arif Erkan), İstanbul, 1980.

İbn-i Abidin, *Reddü'l – Muhtar Ale'd- Dürri'l Muhtar*, (trc: Ahmed Davudoğlu),

Şamil Yayınevi, İstanbul 1983.

İbn Hacer el- Askalanî, *Fethu'l - Bâri*, Mısır, 1959.

İbn Mace, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid el- Kazvini, *es- Sünen*, Çağrı Yayınları,

İstanbul 1981.

İbn Rüşd, Ebu Velid Muhammed b. Ahmed el- Kurtubi, *Bidayet-ül Müctehid ve*

Nihayet-ül Muktesid, Kahire 1460.

İncil (İncilin Çağdaş Türkçe Çevirisi), Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2001.

Kerimoğlu, Yusuf, *Fikhî Meseleler*, Furkan Yayınevi, İstanbul 1982.

Karabulut, Osman, *İslam'da Evlilik ve Mahremiyetleri*, (4.bs), Sebat Yayınları,
Konya 1978.

Karagöz, İsmail, *Aile ve Gençlik*, T.D.V. Yayınları, Ankara 2006.

Karaman, Hayreddin, *İslam'da Kadın ve Aile*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1994.

_____ *Mukayeseli İslam Hukuku*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1974.

_____ *Sorularla Müslümanlık 1. Evlilik*, İz Yayınevi, İstanbul 2009.

Kaysi, M.İbrahim, *İslam Ailesi ve Evlilik*, (trc: Nurettin Boelleli), Hisar Yayınları,
İstanbul, tsz.

Kitabı Mukaddes, Kitabı Mukaddes Yayınları, İstanbul 1969.

Köteli, Argun, *Evliliğin Hukuki Niteliği ve Evlilik Dışı Beraberlikler*, Kazancı Hukuk
Yayınları, İstanbul 1991.

Malik b. Enes, *Muvatta*, (trc: Ahmet M. Büyükçınar, Vecdi Akyüz, Ahmet Arpa, Durak
Pusmaz, Abdullah Yücel), III, İstanbul 1994.

Mavsili, Abdullah B. Mahmud, *El- İhtiyar Li- Ta'lili'l- Muhtar*, Mısır 1981.

Merginani, Şeyhü'l İslam Burhanüddin Ebu'l Hasan Ali b. Ebu Bekir, *el- Hidaye Şerhi*
Bidayetül Mübtedi, Mısır, tsz.

Mutlu, İsmail, *Hanefi ve Şafiilere Göre Evlilik ve Aile*, Mutlu Yayınları, İstanbul 1995.

Müslim, Ebu Hüseyin Müslim b. el- Haccac el-Kuşeyri en-Nisaburi, *Sahihi Müslim*,

Beyrut, tsz.

Neseî, Hafız Ebu Abdurrahman, *Sünen'ün Neseî*, (trc: A.Muhtar Büyükçınar, Ahmet

Tekin, Ö.Faruk Harman, Yaşar Erol), İstanbul 1981.

Ortaylı, İlber, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayınları, İstanbul 2000.

Öztan, Bilge, *Aile Hukuku*, (5. bs), Turhan Kitabevi, Ankara 2004.

Öztürk, Osman, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, İslami İlimler Araştırma Vakfı

Neşriyatı, İstanbul 1973.

Sabık, Seyyid, *Fıkh-us Sünne “ Ayet ve Hadislerle İslam İlmihali ve İslam Hukuku”*,

(trc: Tayyar Tekin), III, İstanbul 1987.

Sabunî, Muhammed Ali, *İslam'da Evlilik ve Aile Mutluluğu*, (trc: Nihat Yatkın), Hisar

Yayınları, İstanbul, tsz.

Serahsî, Ebu Bekir Muhammed B. Ahmed, *Mebûsât*, (trc: Mustafa Cevat Akşit, ve

Heyeti), Gümüşev Yayıncılık, İstanbul 2008.

Solak, Kemal, *İslam'da Nikâh ve Düğün*, Şelale Yayınları, İstanbul 1974.

Soysaldı, H. Mehmet, *Kur'an ve Sünnete Göre Evlenme ve Boşanma*, Şule Yayınları,

İstanbul 1999.

Şaban, Zekiyyüddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, (trc: İbrahim Kâfi Dönmez),

T.D.V. Yayınları, Ankara 2008.

Tabatabaî, Muhammed Hüseyin, *El-Mizan Fî Tefsir-il Kur'an*, (trc: Vahdettin

İnce), Kevser Yayınları, İstanbul, tsz.

Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *Sünen-i Tirmizî*, Beyrut tsz.

Topaloğlu, Bekir, *İslam'da Kadın*, Yağmur Yayınları, İstanbul 1987.

Ünal, Asife, *Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve İslam'da Evlilik*, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Ankara 1998.

Yaman, Ahmet, *İslam Aile Hukuku*, (3. bs), Marifet Yayınları, Konya 2002.

Yaran, Rahmi, *İslam İlmihali*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2007.

Zebidî, Zeynüddin Ahmed b. Ahmed b. Abdi'l Latif, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi*, (trc: Ahmet Naim, Kamil Miras), (4. bs), Ankara 1978.

Zerkâni, Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdilbaki b. Yusuf, *Şerhu Muvatta*, Mısır, 1962.

Zuhaylî, Vehbe, *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*, (trc: Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy, H. Fehmi Ulus, Abdurrahim Ural, Yunus Vehbi Yavuz, Nurettin Yıldız), Feza Yayıncılık, İstanbul 1994.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Meryem CANGİR (ARI)
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum-1983
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İslam Hukuku
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce-Arapça
Bilimsel Faaliyetleri	“Müdâyene Âyetinin Hukukî Tahlili” Seminer Çalışması
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	Diyanet İşleri Başkanlığı
İletişim	
E-Posta Adresi	maricangir@hotmail.com
Tarih	2011